

ΤΟ ΠΑΡΚΟ ΤΗΣ ΝΑΟΥΣΑΣ

Η ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΓΕΦΥΡΑΣ ΤΩΝ ΣΤΟΥΜΠΙΑΝΩΝ
28η ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1940: «ΓΙ' ΑΥΤΟΥΣ ΠΟΥ ΕΧΟΥΝ ΦΥΤΕΙ ΚΑΙ Η ΔΟΞΑ ΤΟΥΣ ΤΥΛΙΓΕΙ»
ΛΗΣΤΟΣΥΜΜΟΡΙΕΣ ΣΤΗ ΝΑΟΥΣΑ ΣΤΙΣ ΑΡΧΕΣ ΤΟΥ 20^{ου} ΑΙΩΝΑ

κάθε μέρα **ΣΤΗΝ ΟΘΟΝΗ* ΣΑΣ!**

όλα τα νέα και οι δραστηριότητες του συλλόγου
καθημερινά στις οθόνες σας με ένα κλικ!

παλαιά τεύχη του περιοδικού «Νιάουστα»
σε ψηφιακή μορφή για το αρχείο σας

* ιστοσελίδα διαθέσιμη σε όλους τους Η/Υ, tablet pc & smartphones
email: niaousta@gmail.com

«ΝΙΑΟΥΣΤΑ»

ΤΡΙΜΗΝΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ ΤΗΣ
ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΝΑΟΥΣΑΣ
«ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΜΙΧΑΗΛ Ο ΛΟΓΙΟΣ»

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ - ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2018
Έτος 42ο - Τεύχος 165

ΙΔΡΥΤΕΣ

Σύλλογος Αποφοίτων Νάουσας
(†) Οδυσσεύς Ντινόπουλος

ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ

Πολιτιστική Εταιρεία Νάουσας
«Αναστάσιος Μιχαήλ ο Λόγιος»

ΕΚΔΟΤΗΣ

Αλέξανδρος Οικονόμου, Πρόεδρος Δ.Σ.

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Αλέξανδρος Οικονόμου
Ευγενία Ζάλιου
Πέτρος Στοίδης
Δημήτρης Πάζος
Γιώργος Μάλλιος
Δήμητρα Τζάκη-Μπεσλίκια
Θεόδωρος Ζιώτας

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ - ART DIRECTOR

Δημήτρης Πάζος

ΓΡΑΦΕΙΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ

Καρανάτσιου 2, 59200 Νάουσα,
τηλ. 2332 400074, 6974 099140

ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΣ ΒΕΡΟΙΑΣ

Γιάννης Καρατσιώλης (τηλ.: 23310 60331)

ΕΚΤΥΠΩΣΗ

ΗΛΚΟΣ Φ. - ΡΑΛΛΗΣ Κ. & ΣΙΑ Ο.Ε.
3ο χλμ. Νάουσας - Σ.Σ. Νάουσας
Τηλ. & Fax: 23320 41319

*Η συντακτική επιτροπή του περιοδικού δεν φέρει
καμία ευθύνη για τα ενυπόγραφα κείμενα που
δημοσιεύονται. Την ευθύνη φέρει ο υπογράφων
το κείμενο.*

ΔΙΑΚΙΝΗΣΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΩΝ, ΕΜΒΑΣΜΑΤΑ, ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ (& ΜΕΣΩ E-BANKING)

Αλέξανδρος Οικονόμου
Καρανάτσιου 2, Νάουσα, ΤΚ 592 00
τηλ.: 2332 400074, 6974 099140
e-mail: alexecon52@gmail.com

ΑΡΙΘΜΟΣ ΤΡ. ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΥ (IBAN):

GR38 0140 5160 5160 0200 2004 248

ALPHA BANK

Τιμή τεύχους: €5,00
Συνδρομή εσωτερικού: €20,00
Συνδρομή εξωτερικού €40,00-\$50,00 ΗΠΑ

ΚΩΔΙΚΟΣ ΕΝΤΥΠΟΥ

104360 - ISSN 1106-2118

Περιοδικά και βιβλία αποστέλλονται ταχυδρομικά
με αντικαταβολή. Είναι διαθέσιμα όλα τα παλιά
τεύχη του περιοδικού για να συμπληρώσετε εν-
δεχομένως τις ελλείψεις σας.

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ

«Το Πάρκο της Νάουσας». Φωτό: (†)Αργύρης
Δημητράκης. Αρχείο Δήμου Νάουσας.

Τεύχος Νο 165 Περιεχόμενα

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ - ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2018

04 Editorial

05 Γιώργου Μάλλιου

Για την αρχαιολόγο Ειρήνη Ψαρρά

06 Τάκη Μπάιτση

28η Οκτωβρίου 1940: «Γι' αυτούς που έχουν φύγει και η Δόξα τους τυλίγει»

10 Χρήστου Τοκμακίδη

Η κατασκευή της νέας Γέφυρας των Στουμπάνων

14* Σουλτάνας (Τάνιας) Κάτσιου

Αξιολόγηση της διαμόρφωσης του Πάρκου της Νάουσας: Ο ρόλος του στη ζωή της πόλης διαχρονικά και η ιδιαίτερη σημασία του πρανούς του

26 Θεόδωρου Ζιώτα (έρευνα)

Ληστοσυμμορίες στη Νάουσα στις αρχές του 20ού αιώνα

36 Λευκής Σαμαρά

«Σαν σκιά στην ομίχλη...»

39 Αγγελικής Μήλιου

Ο αρακάς

40 Βασίλη Δημητριάδη

Το γλωσσικό ιδίωμα στην Ημαθία: η περίπτωση των λεγόμενων «εντόπικων»

42 Χαρίτωνα Τομπουλίδη

KIC 8462852. Βρήκαμε την πρώτη σφαίρα Ντάισον;

*Έχθρα στα μάτια κοίταξέ με
Βγαίνω με τα δικά σου τα άρματα
Η Καλωσύνη έδω πού βρέθηκε
μες στις λυκοποριές
Πρέπει νάχει μπαρούτι στο σελλάχι της
Και να δαγκάνει κάμες»
Χτύπα γι' αυτά τα τίμια και τ' αγαθά
Η ζωή γι' αυτά δε θα χαθεί ποτέ της
.....*

*Χτύπα από τα μάτια σου ν' αντιλαμπίσει
Το μαρμαρένιο σπίτι
Πούχει ψηλά στη στέγη
Του κατακλυσμού το πρώτο περιστέρι
Γύρω-γύρω περβόλια με νερά
Της Υπομονής το χάλκινο άγαλμα
στην είσοδο
Και βαθιά στο κελλάρι
Τη σοδειά της φυλής
Θησαυρισμένη όπως το λάδι
Σ' ένα πιθάρι πατρογονικό, γαλήνιο.....
(Οδυσσέας Ελύτης, «Η Καλωσύνη στις
Λυκοποριές», απόσπασμα)*

Γενάρης 1941 και ο ελληνικός στρατός προελαύνει στο Αλβανικό μέτωπο καταρρίπτοντας μία μία τις οχυρωματικές θέσεις των Ιταλών μέσα στην βαρυχειμωνιά. Το πανελλήνιο γιορτάζει τις νίκες έναντι της φασιστικής Ιταλίας. Γέροι γυναίκες και παιδιά συμβάλλουν με γενική κινητοποίηση στον αγώνα. Ηπειρώτισσες κουβαλούν στην πλάτη τα πυρομαχικά. Κατελείφθη η Κλεισούρα. Γενικός σημαιοστολισμός. Βομβαρδίζονται και υποχωρούν οι Ιταλοί, γράφουν οι ελληνικές εφημερίδες.

Ο Οδυσσέας Ελύτης που έζησε το θαύμα της Αλβανίας και έζησε από θαύμα, όπως έχει πει ο ίδιος, θα δώσει στον ελληνισμό τρία ποιητικά

έργα από την εμπειρία του στο Αλβανικό μέτωπο και τα βάσανα του λαού μας τη δεκαετία που ακολούθησε. Το «Άσμα ηρωικό και πένθιμο για τον χαμένο ανθυπολοχαγό της Αλβανίας», το ανυπέρβλητο «Άξιον Εστί» και «Η Καλωσύνη στις λυκοποριές». Στα ποιήματά του αυτά δεν μνημονεύει ονόματα. Μνημονεύει τον ελληνισμό και την ελληνικότητα.

Χρόνια αργότερα όταν τον ρώτησαν για την συμβολή του στο Έπος της Αλβανίας απάντησε: «Τι να έκανα εγώ ένα χαλασμένο παιδί της Αθήνας; Με κόπο ανυπολόγιστο κατάφερα να είμαι συνεπής στην αποστολή μου. Αλλά είδα στο πρόσωπο των στρατιωτών μου τη λάμψη που είναι ικανός ο Ελληνισμός ν' αναδύσει όταν πιστεύει στο δίκιο του και γνώρισα από πολύ κοντά την αψηφιά του θανάτου, την ακατάβλητη θέληση της ζωής που έγινε τελικά και δική μου».

Οι ποιητές ίσως έχουν καθήκον να στρέφουν το βλέμμα τους στο φρόνημα των ζωντανών. Υμνούν τους σκοτωμένους ενός δίκαιου πολέμου για να θυμούνται οι επόμενες γενιές την καταγωγή τους και το ηθικό ανάστημα της πατρίδας τους. Αλλά ο τοπικός ιστορικός είναι ανάγκη να στρέψει την προσοχή του σε μια μνήμη με όνομα και επίθετο και να δικαιώσει έτσι τον προσωπικό αγώνα αυτών που εκλήθησαν να υπηρετήσουν την πατρίδα τους κάθε φορά.

Χρωστούμε λοιπόν ευγνωμοσύνη στον Τάκη Μπαίτση, ο οποίος στο

παρόν τεύχος μνημονεύει έναν έναν τους Ναουσαίους πεσόντες στο Αλβανικό μέτωπο. Τον ανθό της πόλης μας που αψήφησε τον θάνατο στα βουνά της Αλβανίας κατά τον αγώνα ενάντια στο φασισμό την περίοδο του '40-'41. Διότι αν θέλουμε να έχει νόημα το επίγραμμα του Αισχύλου «ζώνων δε φθιμένων πέλεται κλέος», οι νεκροί ενός δίκαιου πολέμου, ενός πολέμου για την ελευθερία της πατρίδας, πρέπει όπου και όταν είναι δυνατόν να μνημονεύονται με τα ονόματά τους για να μείνει ζωντανή η λάμψη τους στα μάτια μας και η δόξα τους ζωντανή από γενιά σε γενιά. Κάτι που σήμερα έχει ανάγκη ο τόπος μας, ίσως πιο πολύ από ποτέ.

Διαβάστε ακόμα τις κρυμμένες στην ψυχή σκληρές αλήθειες στα χρόνια της αθωότητας, «Σαν σκιά στην Ομίχλη» από τη Λευκή Σαμαρά, για το Κιόσκι και τη διαμόρφωση του Πάρκου από την Σουλτάνα Κάσιου, ένα κείμενο που μας καλεί να ξανααγαπήσουμε αυτό το εμβληματικό σημείο της πόλης μας, που τα τελευταία χρόνια του έχουμε γυρίσει την πλάτη, το κείμενο, επίσης, για την κατασκευή της νέας γέφυρας των Στουμπάνων από τον Χρήστο Τοκμακίδη επί δημαρχίας Δημητρίου Βλάχου. Διότι αυτά που θεωρούμε σήμερα δεδομένα, κάποτε δεν ήσαν, και κάποιοι αγωνίστηκαν πραγματικά για να ενώσουν την πόλη και να την αναδείξουν.

Καλή Χρονιά και καλή ανάγνωση.

ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ! Παρακαλούνται όσοι καταθέτουν ηλεκτρονικά τη συνδρομή τους στην Τράπεζα να μην παραλείπουν να γράφουν το όνομά τους, γιατί διαφορετικά δεν είναι δυνατή η ενημέρωση του καταλόγου συνδρομητών.

ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΟ ΕΙΡΗΝΗ ΨΑΡΡΑ

Εφυγε τόσο πρόωρα από τη ζωή η αρχαιολόγος Ειρήνη Ψαρρά, γεμίζοντας με θλίψη όλους όσους την γνωρίσαμε από κοντά. Πάντα προσηνής, απλή και φιλική, η Ειρήνη διετέλεσε για πολλά χρόνια υπεύθυνη αρχαιολόγος της ΙΖ' Εφορείας Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων στην περιοχή της Νάουσας. Στο διάστημα αυτό εργάστηκε συστηματικά για την διάσωση και την ανάδειξη των αρχαιοτήτων της περιοχής, όπως οι βασιλικές στο Τσιφλίκι, το δημόσιο κτήριο δίπλα στο αρχαίο θέατρο και η Σχολή Αριστοτέλους. Δημοσίευσε δε αρκετές μελέτες για τα αποτελέσματα των ανασκαφών στην Μίεζα. Από αυτές, τις οποίες συνέγραψε μόνη ή σε συνεργασία με άλλους/ άλλες συναδέλφους της, αξίζει να αναφέρουμε ενδεικτικά τις εξής:

1. Ειρ. Ψαρρά, «Σωστική ανασκαφή στο Τσιφλίκι Νάουσας κατά το 2003», Αρχαιολογικό Έργο στην Μακεδονία και τη Θράκη (ΑΕΜΘ) 17, 2003, 539-553.
2. Β. Αλλαμανή, Αγγ. Κουκουβού και Ειρ. Ψαρρά, «Μίεζα, Πόλις Ημαθίας», ΑΕΜΘ, Είκοσι χρόνια. Επετειακός τόμος, Θεσσαλονίκη 2009, 17-30.
3. Αγγ. Κουκουβού και Ειρ. Ψαρρά, «Η Αγορά της Αρχαίας Μίεζας. Η δημόσια όψη μιας σημαντικής μακεδονικής πόλης», στο Αγγ. Γιαννικουρή (επιμ.), Η Αγορά στη Μεσόγειο από

Γράφει ο **Γιώργος Μάλλιος**
Φωτό: **Γιάννης Κουκούλος**

τους ομηρικούς ως τους ρωμαϊκούς χρόνους. Πρακτικά Επιστημονικού Συνεδρίου, Κως 14-17 Απριλίου 2011, Αθήνα 2011, 223-238.

4. Ν. Πουλακάκης και Ειρ. Ψαρρά, «Παλαιότερες και νεότερες έρευνες στην περιοχή Τριλόφου - Στενημάχου Νομού Ημαθίας», Μακεδονικά 39 (2010-2012), 175-200.

Δυστυχώς δεν πρόλαβε να δημοσιεύσει την διδακτορική της διατριβή με θέμα τους λαξευτούς τάφους της Ημαθίας. Μετά θάνατον θα δημοσιευτεί όμως το πολύ ενδιαφέρον άρθρο της με τίτλο: «Τάφος λαξευτός παρά την γέφυραν της Αραπίτσης». Ένα ενεπίγραφο ταφι-

κό μνημείο της Μίεζας.

Μεγάλη της έγνοια της Ειρήνης ήταν πάντοτε η διατήρηση των περιβαλλοντικών και πολιτιστικών χαρακτηριστικών του τόπου. Δεν έκρυβε άλλωστε τον συναισθηματικό δεσμό της με την περιοχή μας και τους ανθρώπους της. Γι' αυτό και συνέβαλε αποφασιστικά στην οριοθέτηση και κήρυξη του ευρύτερου αρχαιολογικού χώρου της Μίεζας. Συνεργάστηκε επίσης με τον Δήμο της Νάουσας για την οργάνωση και την ανάδειξη του Πολιτιστικού Κέντρου Σχολής Αριστοτέλους και συμμετείχε σε πολλές δράσεις με στόχο πάντα την ευαισθητοποίηση ντόπιων και επισκεπτών σε θέματα της πολιτιστικής μας κληρονομιάς. Πολύ σημαντική ήταν η συνεργασία της με τις κεντρικές υπηρεσίες του Υπουργείου Πολιτισμού, τον Δήμο της Νάουσας και την εκπαιδευτική κοινότητα για την δράση του Υπουργείου Πολιτισμού «Το Δέντρο της Ζωής σε τέσσερις εποχές», με θέμα τον Στραβό Πλάτανο.

Όλοι όσοι είχαμε την τύχη να συνεργαστούμε μαζί της γνωρίσαμε την εργατικότητα, την αφοσίωση της αλλά και την ευγένειά της.

Καλό παράδεισο, Ειρήνη. Θα θυμόμαστε για πάντα την αρχαιολόγο με το λαμπερό χαμόγελο, που αγάπησε την Νάουσα λόγω και έργω. **Ν**

28Η ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1940

«ΓΙ' ΑΥΤΟΥΣ ΠΟΥ ΕΧΟΥΝ ΦΥΓΕΙ ΚΑΙ Η ΔΟΞΑ ΤΟΥΣ ΤΥΛΙΓΕΙ»

Ήταν Δευτέρα 28 Οκτωβρίου 1940 όταν η Ιταλία του Μουσολίνι μας κήρυξε τον πόλεμο. Σύσσωμος ο Ελληνικός λαός είπε το ΟΧΙ και αντιστάθηκε στην εισβολή. Τα στρατευμένα παιδιά της Νάουσας, κληρωτοί και έφεδροι, βρέθηκαν με το «χαμόγελο στα χείλη» στα Αλβανικά σύνορα.

Γράφει ο
Τάκης Μπάισης

Όχι μόνο τα διαφύλαξαν αλλά επέφεραν περίτρνες νίκες στα χιονισμένα βουνά κατά των εισβολέων. Οι ένδοξοι στρατιώτες μας με μια ψυχή αναχαίτισαν την επέλαση των Ιταλών. Πολέμησαν σκληρά σε αντίξοες και-

ρικές συνθήκες εναντίον ενός πολυάριθμου και καλύτερα εξοπλισμένου στρατού, ο οποίος στην πλειοψηφία του δεν πίστευε στην φασιστική δικτατορία του Μουσολίνι.

Πήραν την Βόρειο Ήπειρο, Χειμάρρα,

Πρεμετή, Αργυρόκαστρο, φθάνοντας στις 21 Νοεμβρίου να ελευθερώσουν την Κορυτσά. Συνεχίζοντας με σκληρές καιρικές συνθήκες (ο χειμώνας εκείνος ήταν πολύ βαρύς) έφτασαν μέχρι το Μπόγραδετς και το Τραπεζοειδές του Μοράβα. Και αν στις 6 Απριλίου του 1941 δεν είχαν εισβάλει οι Γερμανοί απ' τα μετόπισθεν, οι Ιταλοί θα είχαν υποστεί ολοκληρωτική ήττα.

Απλή αναφορά στους μαχητές του '40 είναι οι αράδες αυτές. Για εκείνα τα παιδιά «της Ελλάδος παιδιά» όπως με τα τραγούδια της ύμνησε η Βέμπο τονώνοντας το ηθικό τους με την παρουσία τους στο μέτωπο. Πρέπει να σημειωθεί ότι η μικρότερη κλάση που πήρε μέρος στον πόλεμο αυτό ήταν του 1940, δηλαδή γεννημένοι το 1919. Η δημοσίευση των φωτογραφιών και ενός πρωτοχρονιάτικου γράμματος σταλμένο από το μέτωπο στη Νάουσα είναι η μικρότερη απόδοση τιμής στους αγωνιστές της πατρίδας μας.

Αρκετοί συμπολίτες μας στρατιώτες άφησαν την τελευταία τους πνοή στα χιονισμένα βουνά της Αλβανίας θυσιάζόμενοι για την πατρίδα. Σύμφωνα με τα επίσημα αρχεία του Γενικού Επιτελείου Στρατού είναι τριάντα. Δύο αξιωματικοί, επτά υπαξιωματικοί και είκοσι ένας στρατιώτες, όλοι έφεδροι ή κληρωτοί. Μνημονεύοντας τα ονόματά τους και τον τόπο θανάτου τους θα γνωρίσουν οι σημερινές γενιές την θυσία των προγόνων τους. Αναλυτικότερα οι πεσόντες ήρωες Ναουσαίοι από του Ιταλούς και Γερμανούς στο μέτωπο στους δυσπρόσιτους ορεινούς όγκους της Αλβανίας είναι:

ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΙ:

1. Μισυρλής Αναστάσιος του Πέτρου. Έφεδρος υπολοχαγός. Γεννήθηκε στη Νάουσα το 1914. Υπηρέτησε στο 68ο Σύνταγμα Πεζικού. Ο νεότε-

ρος υπολοχαγός που φονεύθηκε στο ύψωμα 1533 του όρους Μοράβα στις 17-20 Νοεμβρίου 1940.

2. Κούλης Κωνσταντίνος του Γεωργίου. Γεννήθηκε στη Νάουσα το 1916. Τελείωσε την ΣΕΑΠ στη Σύρο. Λόγω ελλείψεως πληρωμάτων ζήτησε μετάταξη στην αεροπορία και έγινε ανθυποσημηναγός. Φονεύθηκε τον Νοέμβριο του 1940 λαμβάνοντας μέρος σε αεροπορικές επιχειρήσεις στην Κορυτσά.

ΥΠΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΙ:

1. Τριανταφύλλου Δημήτριος του Γεωργίου. Λοχίας. Γεννήθηκε στη Νάουσα το 1906. Υπηρέτησε στο 30ο Σύνταγμα Πεζικού. Φονεύθηκε στις 21 Δεκεμβρίου του 1940 στο Τσιροτάτε, στην κοιλάδα του Τομαρίτσα.

2. Γκαρνέτας Χρήστος του Διομήδη. Δεκανέας. Γεννήθηκε στη Νάουσα το 1918 υπηρέτησε στο 16ο Σύνταγμα Πεζικού. Φονεύθηκε στην Τρεμπεσίνα στις 30 Ιανουαρίου 1941.

3. Διάφας Αθανάσιος του Δημητρίου. Δεκανέας. Γεννήθηκε στην Κοζάνη το 1912 και κατοικούσε οικογενειακά στην Νάουσα. Υπηρέτησε στο 27ο Σύνταγμα Πεζικού. Φονεύθηκε στις 20 Νοεμβρίου 1940 στο όρος Μοράβα.

4. Ιωαννίδης Παναγιώτης του Βασιλείου. Δεκανέας. Γεννήθηκε στη Νάουσα το 1910. Υπηρέτησε στην 11η ομάδα αναγνωρίσεως, φονεύθηκε στις 10 Μαρτίου 1941 στο Μόλι Σπαντάριτ της Κλεισούρας.

5. Πάσχος Γεώργιος του Κωνσταντίνου. Δεκανέας. Γεννήθηκε στη Νάουσα το 1917. Υπηρέτησε στο 90ο Σύνταγμα Πεζικού. Πέθανε στο Μπούμπεσι στις 5 Φεβρουαρίου 1941.

6. Πέιος Γρηγόριος του Πέτρου. Δεκανέας. Γεννήθηκε στη Νάουσα. Υπηρέτησε στο 68ο Σύνταγμα Πεζικού. Φονεύθηκε στο ύψωμα 1827 του όρους

Μοράβα στις 19 Νοεμβρίου 1940.

7. Μπάδρας Θωμάς του Κωνσταντίνου. Δεκανέας. Γεννήθηκε στη Νάουσα το 1905. Πέθανε στις 22 Δεκεμβρίου 1940 στο στρατιωτικό νοσοκομείο Κορυτσάς.

ΣΤΡΑΤΙΩΤΕΣ:

1. Αλβανός Γεώργιος του Σωτηρίου. Γεννήθηκε στη Νάουσα το 1918. Υπηρέτησε στο 16ο Σύνταγμα Πεζικού. Φονεύθηκε στις 25 Ιανουαρίου 1941 στην Τρεμπεσίνα.

2. Αραμπατζής Αντώνιος του Γεωργίου. Γεννήθηκε στη Νάουσα το 1910. Υπηρέτησε στο 30ο Σύνταγμα Πεζικού. Φονεύθηκε στις 24 Ιανουαρίου 1941 στο Κόκκινο Λόφο του Τσιροτάτε.

3. Αρζουμανίδης Βασίλειος του Ιωάννη. Γεννήθηκε στην Νάουσα το 1912. Υπηρέτησε στο 67ο Σύνταγμα Πεζικού. Φονεύθηκε στις 8 Μαρτίου 1941 στον αυχένα Μετζκοράνης.

4. Αρκουδοχωρίτης Ευάγγελος του Ιωάννη. Γεννήθηκε στη Νάουσα το 1916. Υπηρέτησε στην 11η ομάδα αναγνωρίσεως ιππικού. Σκοτώθηκε στις 10 Μαρτίου 1941 στο Μάλι Σπαντάριτ (Β. Κλεισούρα).

5. Ζαχαριάδης Σάββας του Δημητρίου. Γεννήθηκε στη Νάουσα το 1914. Υπηρέτησε στο 68ο Σύνταγμα Πεζικού. Σκοτώθηκε στις 25 Ιανουαρίου 1941 στη Χριστιανική Γράμποβα.

6. Αντιφάκος Γεώργιος του Χρήστου. Γεννήθηκε στη Νάουσα το 1907. Υπηρέτησε στο 30ο Σύνταγμα Πεζικού. Πέθανε στις 16 Ιανουαρίου 1941 στο 11ο Ορεινό Χειρουργείο.

7. Μαλούνας Δημήτριος του Κωνσταντίνου. Γεννήθηκε στη Νάουσα το 1909. Υπηρέτησε στην 5η ομάδα αναγνωρίσεως. Σκοτώθηκε στις 26 Μαρτίου 1941 στο Μάλι Σπαντάριτ.

8. Μπιτέρνας Ιωάννης του Στερ-

Πρωτοχρονιά 1941 στο Αλβανικό μέτωπο.

Αγαπητή Βασιλική,

Χθες μόλις πήρα το πρωί 7 π.μ. το γράμμα σου και χάρηκα που είσθε καλά ως και εγώ. Δόξα τω Θεώ υγιαίνω. Μην παραπονιέστε και μη στεναχωριέστε όταν κάποτε αργείς να πάρεις γράμμα. Προχθές σου έγραψα και πάλιν σου γράφω ότι από τους στρατιώτες που είναι εδώ μαζί μου, δεν πρέπει να έχει κανείς παράπονο. Με γράφεις να με στείλεις σταφίδες. Από όλα τα φαγώσιμα έχουμε με το παραπάνω. Μας ταΐζει καλά η Ελλάδα μας, μόνο δύο ζεύγη κάλτσες χονδρές και τίποτε άλλο. Πουλόβερ κτλ. με γέμισαν οι φίλοι. Τσιγάρα και ότι θέλω όλοι με δώσανε ως είναι καλά. Χθες πήρα γράμμα από το Ζαφειράκη μας, άλλος πήρε πολλά. Ένα μόνο σου λέγω να κοιτάξεις την υγεία σας και να μην σας ενδιαφέρει τίποτα. Είναι όλα τα άλλα πράγματα που διορθώνονται. Την Πρωτοχρονιά μας σήμερα την στρώσαμε όλοι χαρούμενοι και αδελφωμένοι στρατιώτες και αξιωματικοί, με όλα τα καλά και ο βασιλιάς μας έστειλε όλους στρατιωτικά δώρα με την υπογραφή του. Εγώ περνώ πολύ καλά. Έχω κάτι πολύ καλά παιδιά οικογενειών από τη Θεσσαλονίκη και είμαστε αγαπημένοι περισσότερο από αδελφία. Πιστεύω με την δύναμη του Θεού γρήγορα να τελειώσουμε. Να ρωτήσεις για το επίδομα. Οι συνάδελφοι μου πλούσιοι και φτωχοί πήραν το επίδομα του δευτέρου μηνός τους γράφουν τα σπίτια τους. Με αγάπη χαιρετισμούς σε όλους και την Μαρίκα να την έχεις καλά. Να γράφεις στον τομέα 825 και ουχί 850. Να παρακολουθείς ότι σε γράφω γιατί αλλάζουμε.

Άγγελος

Γράμμα από το Αλβανικό μέτωπο που έστειλε την Πρωτοχρονιά του 1941 ο Αγγελάκης Μούγγρης στην αδελφή του Βασιλική στη Νάουσα.

γίου. Γεννήθηκε στη Νάουσα το 1909. Υπηρέτησε στην 11η ομάδα αναγνωρίσεως. Σκοτώθηκε στις 10 Μαρτίου 1941 στο Μάλι Σπαντάρτι.

9. Μπιτέρνας Γεώργιος του Αδάμου. Γεννήθηκε στη Νάουσα το 1908. Υπηρέτησε στο 15ο λόχο σκαπανέων. Σκοτώθηκε στις 20 Απριλίου 1941 στο ύψωμα Τεκέ Λεσκοβικίου.

10. Ντούτσης Γεώργιος του Εμμανουήλ. Γεννήθηκε στη Νάουσα το 1901. Υπηρέτησε στον 11ο λόχο Σκαπανέων. Πέθανε στις 17 Απριλίου 1941 στο νοσοκομείο εκστρατείας του Ε.Ε.Σ.

11. Πέκαλης Θωμάς του Γρηγορίου. Γεννήθηκε στη Νάουσα το 1914. Υπηρέτησε στο 3ο Σύνταγμα Πεζικού. Σκοτώθηκε στις 14 Δεκεμβρίου

1940 στο Μπάρτζι του Πόγραδετς.

12. Πέκαλης Δημήτριος του Φιλίππου. Γεννήθηκε στη Νάουσα το 1915. Υπηρέτησε στο 30ο Σύνταγμα Πεζικού. Φονεύθηκε στις 15 Δεκεμβρίου 1940 στο Κούτσι Αργυροκάστρου.

13. Περδικάρης Στέργιος του Θεοδοσίου. Γεννήθηκε στη Νάουσα το 1911. Υπηρέτησε στο 30ο Σύνταγμα Πε-

Ναουσαίοι στρατιώτες και αξιωματικοί που πολέμησαν στο Αλβανικό Μέτωπο το 1940

ζικού. Φονεύθηκε στις 18 Νοεμβρίου 1940 στο Δίδυμο Λόφο του Μοράβα.

14. Ράπτης Χρήστος του Αθανασίου. Γεννήθηκε στο Σέλι το 1913. Κατοικούσε οικογενειακώς στην Νάουσα. Υπηρέτησε στο 90ο Σύνταγμα Πεζικού. Πέθανε στο στρατιωτικό νοσοκομείο Ιωαννίνων στις 7 Φεβρουαρίου 1941.

15. Σιάπκας Νικόλας του Ιωάννη. Γεννήθηκε στη Νάουσα το 1912. Υπη-

ρέτησε στο 68ο Σύνταγμα Πεζικού. Πέθανε στις 24 Νοεμβρίου 1940 στο Σ2 στρατιωτικό νοσοκομείο διακομίδης Αμυνταίου.

16. Σαρίκας Αναστάσιος του Σταύρου. Γεννήθηκε στη Νάουσα το 1903. Υπηρέτησε στο 50ο Σύνταγμα Πεζικού. Πέθανε στις 10 Απριλίου 1941 στο νοσοκομείο του Κιλκίς.

17. Σεραφείμ Ανέστης του Δημητρίου. Γεννήθηκε στους Πύργους

(Κατράνιτσα). Κατοικούσε στη Νάουσα. Υπηρέτησε στο 30ο Σύνταγμα Πεζικού. Σκοτώθηκε στις 24 Ιανουαρίου 1941 στο Ντομπρένι της Μοσχόπολης.

18. Σιώνης Δημήτριος του Βασιλείου. Γεννήθηκε στη Νάουσα το 1919. Φονεύθηκε στις 25 Απριλίου 1941 στην Κόρινθο σε αεροπορικό βομβαρδισμό.

19. Τσάτσης Αντώνιος του Αναστασίου. Γεννήθηκε στη Νάουσα το 1913. Υπηρέτησε στο 30ο Σύνταγμα Πεζικού. Φονεύθηκε στις 14 Νοεμβρίου 1940 στα υψώματα του Μοράβα.

20. Τσιώτσιος Γεώργιος του Αντωνίου. Γεννήθηκε στη Νάουσα το 1903. Υπηρέτησε στο 30ο σύνταγμα Πεζικού. Τραυματίστηκε στις 24 Δεκεμβρίου 1940. Διακομίσθηκε στο 4ο Στρατιωτικό Νοσοκομείο Θεσσαλονίκης. Κατέληξε στις 6 Ιανουαρίου 1941.

21. Φαρίνας Νικόλας του Ιωάννη. Γεννήθηκε στη Νάουσα το 1918. Υπηρέτησε στο 31ο Σύνταγμα Πεζικού. Σκοτώθηκε στις 10 Απριλίου 1941 στα Γρεβενά σε αεροπορικό βομβαρδισμό. Είναι αυτοί που δόξασαν την χώρα μας, συνεχιστές των ηρώων της μακράς ιστορίας μας, αποτελώντας αντικείμενο διεθνών επαίνων και θαυμασμού. Είναι αυτοί που καθυστέρησαν τις ορδές των βαρβάρων Ναζί και αργότερα τους οδήγησαν με την αντίσταση τους στην οριστική ταπεινωτική ήττα. Σήμερα εκτός των οικείων τους, οι νεότερες γενιές δεν γνωρίζουν ούτε τα ονόματα τους. Για το ΟΧΙ γράφτηκαν πολλά. Θα σταθώ μόνο σε αυτό που είπε ο Ουίνστον Τσόρτσιλ: «οι ήρωες πολεμούν σαν Έλληνες».

Αυτό, ας το κρατήσουμε οι απόγονοι των Αλβανομάχων ως το ηθικότερο δίδαγμα πατριωτισμού, ανιδιοτέλειας, εθνικής ομοψυχίας και υπερηφάνειας. ■

Η ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΤΗΣ ΚΑΙΝΟΥΡΙΑΣ ΓΕΦΥΡΑΣ ΤΩΝ ΣΤΟΥΜΠΑΝΩΝ

Κατά το έτος 1982, ο Δήμος Νάουσας αποφάσισε να προχωρήσει στη ζεύξη του ποταμού Αράπιτσα στη θέση «Στουμπάνοι» με γέφυρα κανονική για να ενώσει κατά κυριολεξία την πόλη στο σημείο εκείνο, όπως προβλεπόταν από το ισχύον Σχέδιο Πόλεως. Στην περιοχή αυτή υπήρχε μόνο μια παλιά ξύλινη πεζογέφυρα η οποία, μέχρι τότε, αποτελούσε τη μοναδική σύνδεση των δύο παρόχθιων περιοχών του ποταμού.

*Γράφει ο
Χρήστος Τοκμακίδης*
Πολιτικός Υπομηχανικός*

Με βάση την απόφαση αυτή, ο Δήμαρχος Δημήτρης Βλάχος επισκέφθηκε το Υπουργείο Δημοσίων Έργων (Υ.Δ.Ε.) αναζητώντας κάποια έτοιμη μελέτη που ταίριαζε στα

δεδομένα της περιοχής. Πράγματι βρέθηκε μία σχετική μελέτη και την οποία παρέλαβε. Η εν λόγω μελέτη είχε τα παρακάτω χαρακτηριστικά:

1. Μήκος γέφυρας 44,00μ. ενός

ανοίγματος δηλαδή χωρίς ενδιάμεσα βάθρα.

2. Πλάτος καταστρώματος 10,00μ. με εκατέρωθεν πεζοδρόμιο υπερυψωμένο κατά 15 εκ. από το οδόστρωμα.

3. Έδραση της γέφυρας σε δύο ακριανά βάθρα από ενιαίο και συμπαγές σκυρόδεμα με στατικούς φορείς 2 δοκούς σε όλο το μήκος της γέφυρας ύψους περίπου 3,00μ.

4. Συνδετική πλάκα δοκών από σκυρόδεμα στη κάτω στάθμη των δοκών με αποτέλεσμα, με την πλάκα του οδοστρώματος, να δημιουργείται στοά με διαστάσεις πλάτους 6,00μ., ύψους 2,40μ. και μήκους 40,00μ. Η στοά είναι κλειστή με εγκάρσια τοιχεία στις άκρες αλλά με άνοιγμα θύρας πλάτους περίπου 1,20μ. για την δυνατότητα επίσκεψης της στοάς.

5. Σύστημα κατασκευής των στατικών φορέων (δοκών) από οπλισμένο προεντεταμένο σκυρόδεμα.

6. Κατηγορία - ποιότητα σκυροδέματος B450, δηλαδή σκυρόδεμα υψηλών προδιαγραφών.

Την εν λόγω μελέτη της γέφυρας, ο Δήμαρχος την παρέδωσε στην Τεχνική Υπηρεσία Δήμων και Κοινοτήτων (Τ.Υ.Δ.Κ.) νομού Ημαθίας με έδρα τη Βέροια, η οποία προχώρησε στη σύνταξη του φακέλου δημοπράτησης του έργου.

Κατά τον δημόσιο μειοδοτικό διαγωνισμό κατασκευής της γέφυρας, μειοδότρια εταιρεία αναδείχθηκε η «Α.Ε. ΤΕΧΝΙΚΗ ΟΛΥΜΠΙΑΚΗ» με έδρα την Αθήνα και νόμιμο εκπρόσωπό της τον εργολάβο Δημοσίων και Ιδιωτικών Έργων Κων/νο Κατিকাρίδη, ο οποίος διατηρούσε στη Βέροια οργανωμένο και επανδρωμένο Τεχνικό Γραφείο με επαγγελματικές δραστηριότητες στους νομούς Ημαθίας και Κοζάνης.

Μετά την υπογραφή της σχετικής εργολαβικής σύμβασης κατασκευής

της γέφυρας, ο Κων. Κατিকাρίδης με ίδια χρηματοδότηση και με συνεργάτες τον Χρήστο Τοκμακίδη, Πολιτικό Υπομηχανικό με μεγάλη εμπειρία στην εκτέλεση των Δημοσίων Έργων ως Υπεύθυνο Μηχανικό του έργου, τον Πολιτικό Μηχανικό Αντώνιο Ζυγούρα, Σύμβουλο Μηχανικό με εξειδίκευση στο προεντεταμένο σκυρόδεμα και εργοταξίαρχη τον εργοδηγό Δομικών Έργων κ. Γεώργιο Παπαδόπουλο, ξεκίνησε τις πρόδρομες (προαπαιτούμενες) εργασίες εκτέλεσης του έργου.

Η βασική πρόδρομος εργασία ήταν να κατασκευασθεί μία σκυροδετημένη πλάκα στη στάθμη του ποταμού, με προηγούμενες μικροεκτροπές της ροής του ύδατος αυτής. Η εν λόγω

Ο καταρράκτης των Στουμπάνων και στο βάθος διακρίνεται η παλιά ξύλινη πεζογέφυρα

πλάκα θα αποτελούσε το έδρανο των ικριωμάτων και των ξυλοτύπων κατασκευής της γέφυρας

Αμέσως με την έναρξη των εργασιών, διαπιστώθηκε ότι δεν είναι δυνατή η κατασκευή του προσωρινού εδράνου για τους παρακάτω λόγους:

1. Η ταχύτητα αλλά και η ποσότητα του νερού δεν επέτρεπαν μικροεκτροπές της κοίτης του ποταμού.

2. Παρά τις καλές καιρικές συνθήκες, η θερμοκρασία στην κοίτη του ποταμού ήταν πολύ χαμηλή και η απόδοση του προσωπικού μικρή.

3. Όλη η περιοχή της κοίτης του ποταμού βρισκόταν κάτω από μία σιγανή μεν αλλά συνεχή βροχή, η οποία προερχόταν από τα σταγονίδια του καταρράκτη με αποτέλεσμα, μετά από 2 ώρες εργασίας, το προσωπικό έπρεπε να απομακρυνθεί διότι ήταν μούσκεμα.

4. Οι πιο πάνω καταστάσεις θα είχαν ως αποτέλεσμα, η υποστύλωση της γέφυρας να είναι όχι μόνο μακρόχρονη και πολυδάπανη, αλλά και ιδιαίτερα επικίνδυνη, λόγω του πολύ μεγάλου ύψους των ικριωμάτων, ως αποτέλεσμα της υψομετρικής διαφοράς κοίτης ποταμού και στάθμης κατασκευής της γέφυρας.

Ύστερα από τα παραπάνω αναζητήθηκε λύση του προβλήματος όχι μόνο εφικτή, αλλά και ασφαλής και οικονομική. Ως τέτοια λύση βρέθηκε η κατασκευή χαλύβδινου προσωρινού εναέριου εδράνου πλάτους 10,00μ. για τη ζεύξη του ποταμού υψηλότερα με χαλύβδινα ζευκτά ανοίγματος 22,00μ. 5 τον αριθμό, των οποίων η άνω στάθμη θα βρισκόταν μόλις 2,00μ. κάτωθεν του δαπέδου της στοάς της γέφυρας. Τα ζευκτά αυτά θα εδράζονταν σε σκυροδετημένα έδρανα στα πρηνή του ποταμού.

Το πρόβλημα αλλά και η λύση αυτού

τέθηκε υπόψη του Δημάρχου, ο οποίος επικουρούμενος από τους συμβούλους του μηχανικούς, εδέχθησαν τη λύση αμέσως και αυτό διότι είχαν ιδίαν αντίληψη των προβλημάτων που προέκυψαν κατά την εφαρμογή των αρχικών δεδομένων της μελέτης. Εδώ πρέπει να σημειωθεί ότι ο Δήμαρχος απαίτησε τα χαλύβδινα ζευκτά, αν και ιδιοκτησίας του εργολάβου, να παραδοθούν άνευ οικονομικού ανταλλάγματος στο Δήμο, αλλά και με την υποχρέωση της μεταφοράς τους σε θέση που θα υποδειχθεί. Την απαίτηση του Δημάρχου αποδέχθηκε ο Κων. Κατικαρίδης.

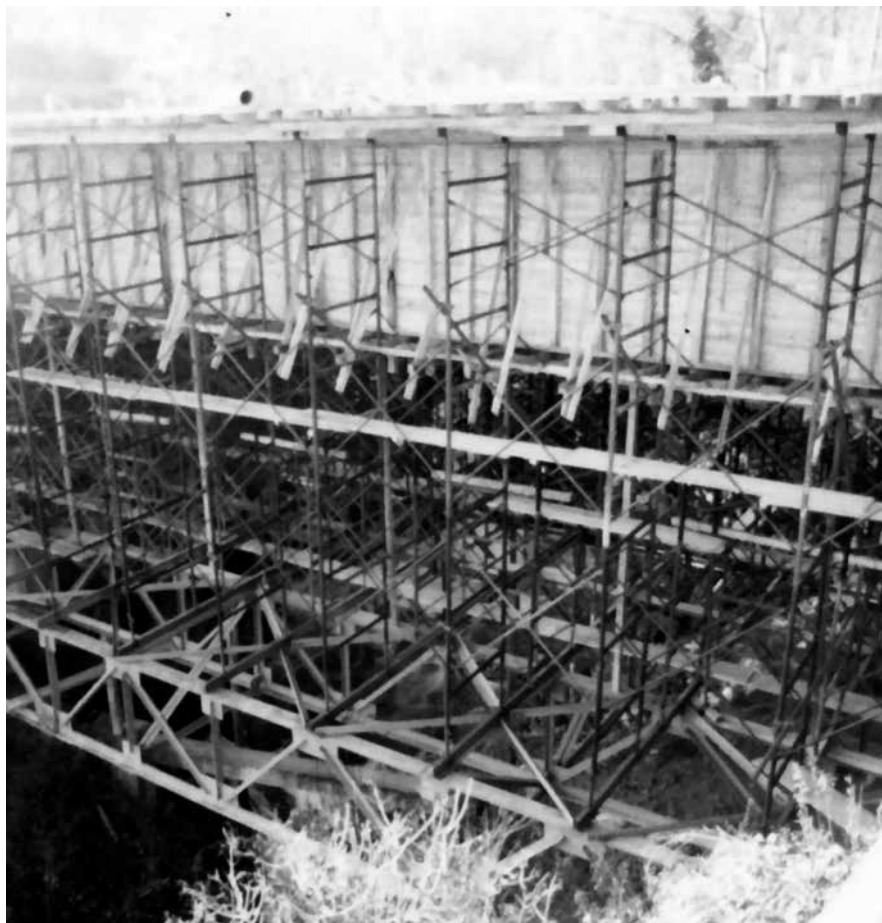
Μετά από λίγες ημέρες υποβλήθηκε πλήρης στατική μελέτη των ζευκτών και των εδράσεων αυτών και φυσικά ο τρόπος δημιουργίας του εδράνου των ικριωμάτων.

Μετά την έγκριση της μελέτης άρχισαν αμέσως οι εργασίες κατασκευής των χαλύβδινων ζευκτών, αλλά και η διαμόρφωση των βάθρων έδρασής τους. Μετά από 40 περίπου ημέρες το εναέριο έδρανο ήταν έτοιμο και έτσι άρχισαν οι εργασίες κατασκευής ικριωμάτων και ξυλοτύπων της γέφυρας που διήρκησαν περίπου 5 εβδομάδες. Σε πρώτη φάση έγινε η σκυροδέτηση της πλάκας δαπέδου της στοάς και αμέσως μετά συνεχίσθηκαν οι εργασίες των υπολοίπων τμημάτων της ανωδομής, δηλαδή δοκών και πλάκας καταστρώματος, με τους εκατέρωθεν υπερυψωμένους προβόλους των πεζοδρομίων. Στους ξυλοτύπους των παρειών των δοκών σχεδιάσθηκαν επακριβώς οι θέσεις των «καλωδίων» της προέντασης, ακολούθησε η τοποθέτησή τους και στη συνέχεια κατασκευάσθηκε και η δεύτερη παρειά τους. Είναι βαρύνουσας σημασίας η τοποθέτηση των καλωδίων προέντασης, διότι η λανθα-

σμένη τοποθέτηση αυτών εγκυμονεί προβλήματα αντοχής.

Στο μεσοδιάστημα κατασκευής ξυλοτύπων και τοποθέτησης σιδηρών οπλισμών λύθηκε και το πρόβλημα προμήθειας, προσκόμισης και έγχυσης του σκυροδέματος. Το υψηλόν προδιαγραφών σκυρόδεμα κατηγο-

νος μεταφοράς περίπου 60 λεπτών, χρόνος μεγάλος για την κατηγορία του σκυροδέματος. Τέθηκε το θέμα υπόψη στην Επιβλέπουσα Υπηρεσία και προτάθηκε να γίνει δεκτή η χρήση εγκεκριμένων από το Υπουργείο Δημοσίων Έργων χημικών πρόσμεικτων σκυροδεμάτων επιβράδυνσης

Τα μεταλλικά ικρίωματα με τα χαλύβδινα ζευκτά της νέας γέφυρας της Αράπιτσας στους Στουμπάνους

ρίας B450 το παρήγαγε στην περιοχή μόνο μία εταιρεία παραγωγής και εμπορίας ετοιμού σκυροδέματος, που βρισκόταν στη οδό μεταξύ Βέροιας και Αλεξάνδρειας. Μετά τη συμφωνία της προμήθειας του σκυροδέματος έπρεπε να λυθεί και το πρόβλημα της μεταφοράς του.

Έτσι λοιπόν και μετά την χρονομέτρηση της απόστασης μεταφοράς του σκυροδέματος, προέκυψε χρό-

νάρξης της χημικής αντίδρασης στη μονάδα παραγωγής και η εφαρμογή πλαστικοποιητικών και επιταχυντικών πρόσμεικτων στο έργο λίγο προ της έγχυσης αυτού στους ξυλοτύπους. Η πρόταση έγινε δεκτή από την Επιβλέπουσα Υπηρεσία και έτσι ορίσθηκαν τα σχετικά πρόσμεικτα και η ποσότητα αυτών ανά κατηγορία. Επειδή η σκυροδέτηση θα γινόταν χωρίς διακοπή, δηλαδή σε μία φάση,

και προς αποφυγή τυχόν διολίσθησης των ξυλοτύπων με μονομερή έγχυση, αποφασίσθηκε η ταυτόχρονη εκατέρωθεν σκυροδέτηση της γέφυρας με δύο συγκροτήματα, δηλαδή με δύο ανεξάρτητα συνεργεία (αντλίες κλπ.) και με 3 βενζινοκίνητους δο-

τελείωσαν χωρίς κανένα απρόοπτο το απόγευμα της ίδιας ημέρας και με πλήρη ανακούφιση των παρευρισκομένων δηλαδή Δημοτικών Αρχών, Επιβλέπουσας Υπηρεσίας, Εργολάβου, Μηχανικών αυτού και προσωπικό του εργατοτεχνικού προσωπικού.

Τα χαλύβδινα ζευκτά όπως τοποθετήθηκαν στη γέφυρα του Νοσοκομείου με σκοπό τη μελλοντική απομάκρυνσή τους όταν κατασκευαστεί η νέα γέφυρα και αναδειχθεί η υπάρχουσα τοξωτή

νητές το κάθε συνεργείο αλλά και με 2 δονητές εφεδρικούς σε περίπτωση βλάβης κάποιου. Έτσι λοιπόν ένα πρωινό άρχισαν οι εκατέρωθεν της γέφυρας σκυροδετήσεις, οι οποίες

Από την επομένη της σκυροδέτησης άρχισε με αυστηρότητα η συντήρηση του σκυροδέματος με συνεχή διαβροχή αλλά και με συνεχώς διαβρεχόμενες λινάτσες. Η συντήρηση του

σκυροδέματος με φθίνουσα πρόοδο διήρκησε περίπου 10 ημέρες.

Τριάντα (30) ημέρες από τη σκυροδέτηση της γέφυρας άρχισε και η διαδικασία της προέντασης (έλξη χαλύβδινων ράβδων καλωδίων και τσιμεντενέσεις) η οποία διήρκησε περίπου μία εβδομάδα από εξειδικευμένο προσωπικό, αλλά και με συνεχή παρακολούθηση από τον υπεύθυνο μηχανικό τον Αντώνιο Ζυγούρα.

Οι εργασίες επιφανείας (κιγκλιδώματα κλπ.) φυσικά συνεχίσθηκαν και, τρεις εβδομάδες μετά την ολοκλήρωση της προέντασης, άρχισε η αφαίρεση των υπολοίπων ξυλοτύπων και ικριωμάτων και χαλύβδινων ζευκτών, τα οποία, όπως ζήτησε ο Δήμαρχος, μεταφέρθηκαν χωρίς ζημία στη θέση που είχε υποδειχθεί.

Η γέφυρα πλέον λειτουργούσε από μόνη της και η ζεύξη του ποταμού ήταν πλέον γεγονός. Εκ των υστέρων μάθαμε από το Δήμαρχο ότι με τα 5 χαλύβδινα ζευκτά κατασκεύασε 2 πεζογέφυρες εκατέρωθεν της πέτρινης τοξωτής γέφυρας του Νοσοκομείου με σκοπό την δημιουργία πεζοδρομίων που θα διευκόλυναν την ασφαλή κίνηση πεζών απ' αυτήν.

Τέλος, ο Δημήτρης Βλάχος είπε χαρακτηριστικά για τη γέφυρα ότι, αν και δεν είναι ένα έργο ιδιαίτερα ακριβό, η χρησιμότητά του όμως είναι τεράστια, με χρήστες όλους τους πολίτες, πεζούς ή εποχούμενους, διότι με αυτήν συνδέθηκαν το Βορειοδυτικό με το Νοτιοδυτικό τμήμα της Νάουσας σε ένα ενιαίο ιστό πόλης. **N**

* Ο Χρήστος Τοκμακίδης είναι Πολιτικός Υπομηχανικός, της Σχολής Πολιτικών Υπομηχανικών Θεσσαλονίκης του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου, Εργολήπτης δημοσίων και ιδιωτικών έργων, τεχνικός υπάλληλος ΥΠΕΧΩΔΕ, στέλεχος και μέλος του Δ.Σ. της Ανωνύμου Τεχνικής Εταιρείας. (Email: christokma@gmail.com)

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΗΣ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗΣ ΤΟΥ ΠΑΡΚΟΥ ΤΗΣ ΝΑΟΥΣΑΣ

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΣΤΗ ΖΩΗ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΑ
ΚΑΙ Η ΙΔΙΑΙΤΕΡΗ ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΡΑΝΟΥΣ ΤΟΥ

Γράφει η Τάνια (Σουλτάνα) Κάτσιου, Αρχιτέκτων Μηχανικός διπλ. Α.Π.Θ.

Το δημοτικό πάρκο της Νάουσας αποτελεί τον σημαντικότερο, δημόσιου χαρακτήρα, υπαίθριο χώρο της πόλης. Διαθέτει τη φυσιογνωμία μιας ανοικτής δομής που βρίσκεται σε αλληλεπίδραση με το ευρύτερο φυσικό περιβάλλον της, αποτελώντας συνάμα έναν τόπο κοινωνικό, με υπερτοπική σημασία και επιρροή. Η μελέτη επιχειρεί να εξετάσει τη διαμόρφωση του Πάρκου στο σήμερα, λαμβάνοντας όμως υπόψη της την ιστορικότητα του τοπίου. Πέρα από τις ίδιες τις χωρικές εγγραφές στο σύγχρονο αστικό τοπίο, αναζητούνται δηλαδή και οι νοητές. «Το ζήτημα της ιστορικότητας [...] σε πρώτη φάση συνδέεται άμεσα με την πολιτιστική κληρονομιά και την ίδια την ιστορία της πόλης, ενώ σε μια δεύτερη [...] εντοπίζεται έμμεσα και αποκλειστικά μέσα από τη μνήμη του τόπου, συλλογική ή ατομική» (Τρατσέλα, 2011:208).

Χωρίς νοσταλγική διάθεση, μελετώνται οι κοινωνικές σχέσεις και η ιστορία του μέρους, ενώ δίνεται έμφαση στους 19ο και 20ο αιώνα σε σχέση πάντα με τη σωζόμενη γνώση και πληροφόρηση από την ίδρυση της πόλης και έκτοτε. Οι καταγραφές στο σύνθετο πεδίο του Πάρκου, φαίνεται άλλοτε να επικαλύπτουν προηγούμενες φάσεις της ζωής του και άλλοτε να τις διατηρούν και να τις διασώζουν στο παρόν. Οι ισχυροί δεσμοί που αναδύονται στοιχειοθετούν καταρχάς την ύπαρξη και τη λειτουργία του χώρου, ως κάτι αυτονόητο και ακολούθως ιδιαίτερα ισχυρό στο κοινωνικό γίγνεσθαι της πόλης.

Ο Καψάλης στις ταξιδιωτικές του εντυπώσεις από τη Νάουσα του μεσοπολέμου, μεταφέρει ακριβώς το πνεύμα του «Κιοσκίου», ως έναν μαγευτικό φυσιολατρικό σταθμό, αναπόσπαστα συνδεδεμένο με τις παραδόσεις, τους θρύλους, τα ιστορικά γεγονότα της πόλης και την καθημερινή ζωή των Ναουσαίων, για να καταλήξει στην κρίση ότι «*Το Κιόσκι είναι η Νάουσα και η Νάουσα είναι το Κιόσκι της*» (Καψάλης, 1939:18).

Θέση του πάρκου, σημασία του πρανούς

Η στενή αυτή εννοιολογική συσχέτιση, οδηγεί αρχικά στην ανάγκη εκτενέστερης αναφοράς στον ασβεστολιθικό σχηματισμό που καθορίζει το τοπίο της πόλης και του πάρκου της. Το πρανές της Νάουσας -βραχώδης έξαρση αποτέλεσμα καρστικών διεργασιών διάβρωσης- απλώνεται στα βορειανατολικά, ανατολικά και νοτιοανατολικά της πολεοδομικής ενότητας. Άλλοτε ταπεινώνεται απότομα και κάποτε περισσότερο βαθμιδωτά,

για να ανοιχθεί στο πεδινό τμήμα του περιαστικού περιβάλλοντος. Η έκταση του πάρκου αναπτύσσεται γραμμικά και κατά μήκος αυτού του φυσικού περιγράμματος, ως πλάτωμα - «εξώστης» πριν την απότομη κατακρήμνισή του. Όπως χαρακτηριστικά έχει λεχθεί, «*το Κιόσκι είναι η βεράντα της Νάουσας, όπως και αυτή μ' όλη την περιοχή της είναι πάλι μια βεράντα, ένα πελώριο μπαλκόνι του Βερμίου*» (Καψάλης, 1939:14).

Στην κατανόηση της παραπάνω διαπίστωσης βοηθά και ο σαφής τρόπος που ο ιστορικός Ευστάθιος Στουγιαννάκης προσδιορίζει γεωγραφικά τον

...το πνεύμα του «Κιοσκίου», ως έναν μαγευτικό φυσιολατρικό σταθμό, αναπόσπαστα συνδεδεμένο με τις παραδόσεις, τους θρύλους, τα ιστορικά γεγονότα της πόλης...

οικισμό, σε οροπέδιο ανάμεσα στις χαράδρες Σιασιακίου στα βόρεια και της Βεροιώτικης βρύσης ή Σπηλαιού στα νότια, στις υπώρειες του όρους Βερμίου του κλάδου της Τούρλιας που υψώνεται στα δυτικά και στο πρανές στα ανατολικά (Στουγιαννάκης, 1976: 25). Σύμφωνα με τον καθηγητή Αρχιτεκτονικής του ΕΜΠ Κ. Μωραϊτή «*οι φυσικές μεταλλαγές όπως και οι πολιτισμικές διεργασίες διαμόρφωσης καταγράφονται στο γήινο ανάγλυφο ταυτόχρονα*» (Μωραϊτής, 2015:2).

Βέβαια, οι μεταβολές στους γεωλογικούς σχηματισμούς υπόκεινται σε μεγάλο χρονικό εύρος, γι' αυτό η ανάλυση θα επικεντρωθεί στις δια-

φοροποιήσεις που υπέστη το τοπίο του Πάρκου σε σχέση με την ιστορική και κοινωνική εξέλιξη του τόπου. Η ύπαρξη και διατήρηση μεγάλου τμήματος του πρανούς της Νάουσας ως σήμερα, διατρέχεται από πολύ σημαντικά ιστορικά γεγονότα και συνάμα αποκαλύπτει τις συνθήκες ζωής, τις προτεραιότητες και τις αξίες των εκάστοτε κοινωνιών που διαβιούν στον οικισμό. Προφορικές και γραπτές σωζόμενες παραδόσεις που συνδέονται με την ίδρυση της πόλης στη σημερινή θέση, δεν περιγράφουν τη σημασία που διαδραμάτισε ο φυσικός οχυρός σχηματισμός στην επιλογή του χώρου, παρά περιορίζονται στην ομορφιά του μέρους. Η δημιουργία του νέου οικισμού, με την εγκατάσταση εκεί των κατοίκων της Παλιονιάουσας -που προσδιορίζεται να υπήρξε ψηλότερα στον κλάδο της Τούρλιας- τοποθετείται χρονικά πριν την άλωση της Κωνσταντινούπολης, με την εισβολή των Οθωμανών στα Βαλκάνια και ειδικότερα στη Μακεδονία τον 14ο αι., με την απαρχή δηλαδή της εδραίωσης τους στην περιοχή (Στουγιαννάκης, 1976:37). Στη φθορά της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, οι μάχες κλιμακώνονται και το 1795 γίνεται απόπειρα η Νάουσα να καταληφθεί από Αλβανούς.

Αποφασίζεται η δημιουργία περιτειχίσματος, σημαντικό τμήμα του οποίου υπήρξε ακριβώς ο ασβεστολιθικός βράχος χαμηλότερα του Πάρκου. Ο Ε. Στουγιαννάκης σημειώνει ότι στο τείχος υπήρχαν σε εννέα επίκαιρα μέρη του, εννέα Πύργοι με πολεμίστρες. Ανάμεσα τους και ο πύργος του Κιοσκίου καθώς και αυτός του Αγίου Γεωργίου -νότια στη γέφυρα και βορειοδυτικά της περιοχής αντι-

στοιχα- στους οποίους αναφέρεται συχνά ο ιστορικός στις περιγραφές πολιορκίας και αντίστασης της πόλης τα χρόνια εκείνα.

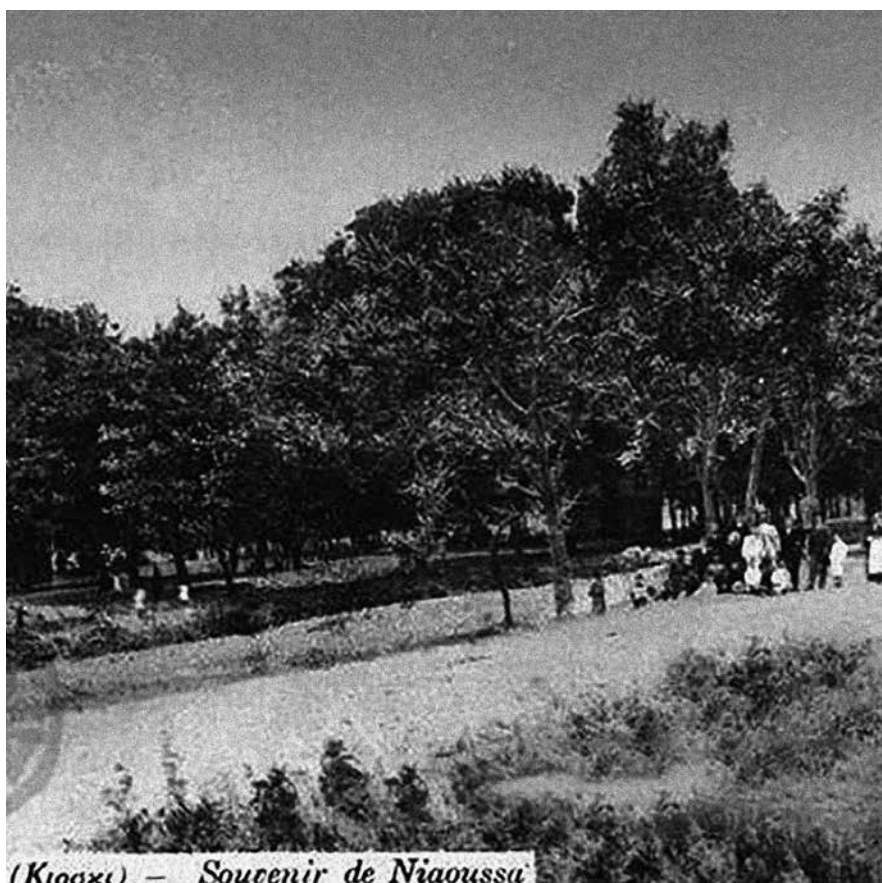
Στην αποτυχημένη επανάσταση των Ναουσαίων στα 1822 η πόλη καταστράφηκε και το τείχος καθαιρέθηκε. Την 13η Απριλίου, σφαγή 1241 Ναουσαίων από 15-65 ετών συντελέστηκε στον σημερινό, πλακόστρωτο χώρο της Πλατείας Ηρώων. Ανοίχθηκαν λάκκοι, όπου αποτέθηκαν τα πτώματα των δολοφονηθέντων και καλύφθηκαν με λίθους και χώματα. Η θέση των λάκκων περιγράφεται στην «Ιστορία της Πόλεως Ναούσης», ενώ σημειώνεται ότι με την ισοπέδωση του μέρους για ανέγερση φιλανθρωπικού ιδρύματος (λίγα έτη πριν το 1924) πολλά οστά αποκαλύφθηκαν.

Ο ιστορικός συγγραφέας αναφέρεται ήδη από το 1913 στο καθήκον της Νάουσας να ανεγείρει ένα μνημείο για τους πεσόντες (Στουγιαννάκης, 1924: 220). Ο χώρος των πλατάνων ονομάζονταν από τις αρχές του 20ου αιώνα, πλατεία εθνομαρτύρων, ενώ η «πλατεία Ηρώων» σήμερα, πήρε την τελική της μορφή στα τέλη της δεκαετίας του '50.

Το πρानές του Κιοσκίου συνδέεται και με την άνθιση της βιομηχανίας στην πόλη από τα τέλη του 19ου αιώνα που αστικοποιεί την περιοχή. Το βόρειο κυρίως τμήμα του Πάρκου ονομαζόταν η κατεβασία του Λόγγου -και οδηγούσε στο εργοστάσιο των Λόγγου-Κύρτση-Τουρπάλη (έτος ίδρ. 1874) στην είσοδο της πόλης, όπου και βρίσκεται αποκατεστημένο σήμερα. «Η θέση του συγκροτήματος -στη θέση του προβιομηχανικού υδρόμυλου- καθορίστηκε από την ανάγκη να χρησιμοποιούν την υδραυλική δύναμη που

εξασφάλιζαν τα ποτάμια της πόλης πάνω από αυτό, για την κίνηση του μέσω των υδατοπτώσεων» (Οικονόμου, 1999:322). Ρυάκι με ροή από δυτικά προς ανατολικά στο χείλος του γκρεμού, στα βορειανατολικά του Κιοσκίου, αναφέρει και ο Ε. Στουγιαννάκης (Στουγιαννάκης, 1924:220). Σώζεται μέχρι σήμερα μονάχα το μονοπάτι που οδηγούσε στις εγκαταστάσεις ενός άλλου εργο-

έξαρσης με τον τόπο, όπως ξεδιπλώνεται, οδηγεί στο συμπέρασμα ότι το πρानές του Κιοσκίου εμπεριέχει και εμπεριέχεται ταυτόχρονα στη διαμόρφωση του σημαντικού υπαίθριου χώρου. Αυτή την αξία αναγνώρισε και ο γεωπόνος - αρχιτέκτονας τοπίου στον τελευταίο οργανωμένο σχεδιασμό του Πάρκου το 1959. Ο Βασίλης Παλάσκας με σπουδές στη

Χαρακτηριστική καρτ ποστάλ της εποχής με το «Κιόσκι» της Νάουσας το 1910 (αρχείο Χρ. Ζάλιου)

στασίου, αυτό των Μπίλη-Τσίτση και Σία (έτος ίδρυσης 1891) που βρίσκεται εντός του πρανούς στα νοτιοανατολικά του χώρου, δίπλα στις υδατοπτώσεις της Αράπιτσας - καταρράκτης Καστανιώτη.

Προσαρμογή στο ανάγλυφο

Η στενή σχέση της ασβεστολιθικής

Γαλλία λαμβάνει εκπαίδευση πάνω στα ζητήματα τοπίου, την εποχή που η αρχιτεκτονική τοπίου εδραιώνεται στην Ευρώπη. Η ακαδημαϊκή μόρφωση του μελετητή τον οδηγεί σε πρωτοποριακό σχεδιασμό του χώρου για τα ελληνικά δεδομένα.

Ειδικότερη αναφορά στις σχεδιαστι-

κές του προθέσεις είναι επιβεβλημένη για την καλύτερη κατανόηση της διαμόρφωσης του Πάρκου, αφού αυτή συνοδεύει τη ζωή των Ναουσαίων τα τελευταία περίπου 60 χρόνια. Αυτό που παρατηρείται εξαρχής είναι ότι αξιοποιούνται τα ειδικά χαρακτηριστικά του ανάγλυφου στη συνολική αίσθηση που αποπνέει ο χώρος του Πάρκου. Διατηρείται συνεπώς

μερα νεότερη φάση του κτιρίου της δεκαετίας '50 στη θέση του πρώτου καμένου εργοστασίου). Η ανάπτυξη του μεγάλου κιγκλιδώματος -στον χώρο με τις φλαμουριές χαμηλά στις λίμνες- διακόπτεται έντεχνα για να σχηματιστούν δίοδοι προσέγγισης προς τον υποκείμενο γεωλογικό σχηματισμό διατηρώντας τον έτσι επισκέψιμο, αναβιώνοντας συνάμα

Το «Κιόσκι» το 1926 ήταν τόπος συνάντησης ή αναψυχής των κατοίκων (αρχείο Χρ. Ζάλιου)

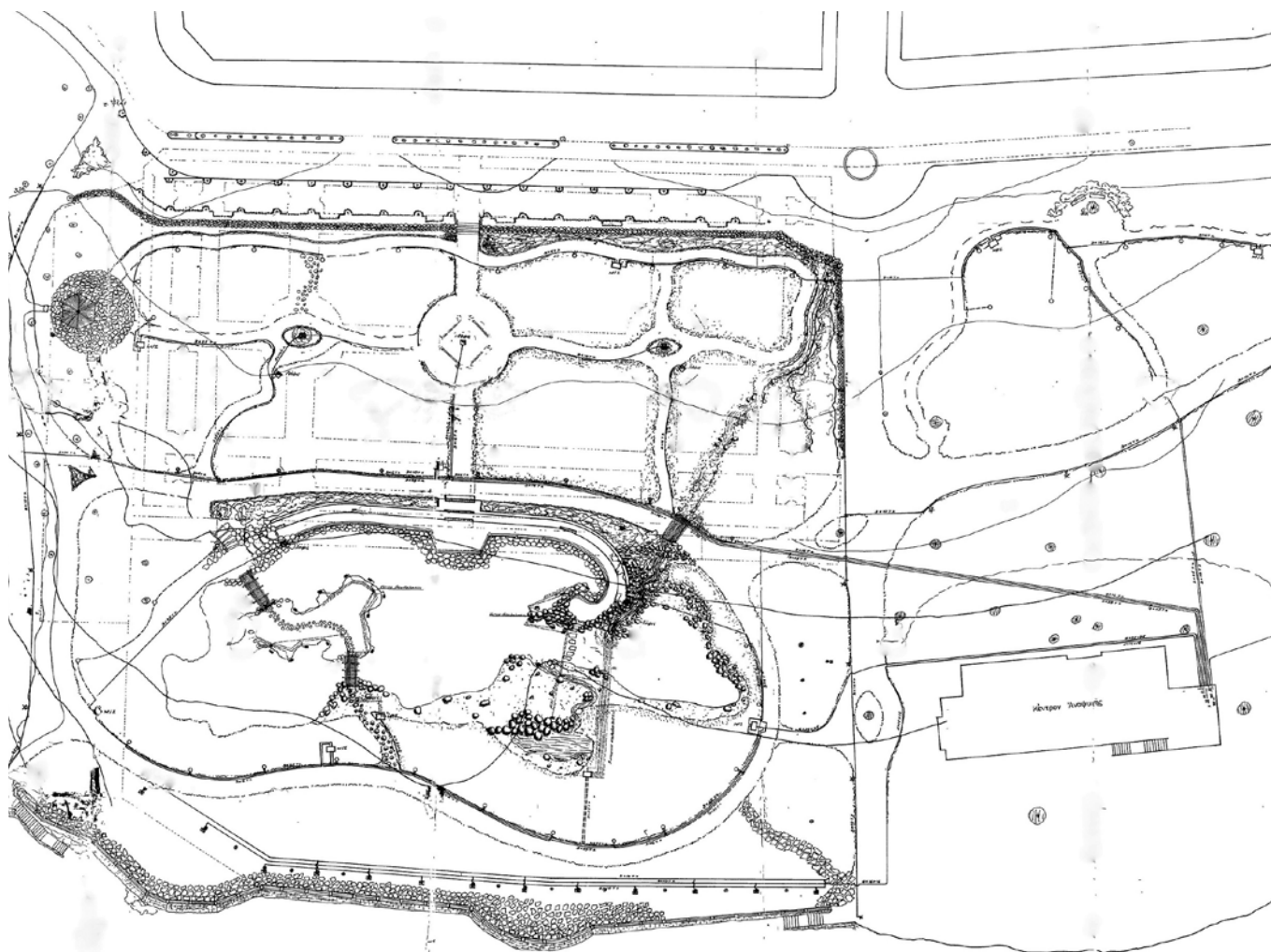
σε μεγάλο βαθμό αυτή η άρρηκτη σχέση πρανούς-Κιόσκιού.

Αυτό επιτυγχάνεται εν μέρει, με τη διατήρηση της δυνατότητας προσπέλασης του βράχου πάνω στο ίχνος του ιστορικού μονοπατιού προς τις εγκαταστάσεις της βιομηχανίας Μπίλη-Τσίση και Σία (διατηρείται σή-

ένα σημαντικό μέρος της οικονομικής και κοινωνικής ζωής των Ναουσαίων, που έχει πια παρέλθει. Ο χώρος αυτός υπήρξε άλλωστε τόπος περιπέτειας και παιχνιδιού για τους μικρούς/ες Ναουσαίους/ες πρωτύτερα του σχεδιασμού αλλά και στη συνέχεια.

Στο νότιο τμήμα πάλι, προς το ποτάμι, οι διαδοχικά χαμηλότερες διαμορφώσεις προς την κατακρήμνιση της Αράπιτσας διαμορφώνουν εκεί το «πρώτο πλάνο» του πάρκου, αφήνοντας το μάλιστα «ανοικτό και απέραντο» (Παλάσκας, 1959), όπως ο ίδιος σημειώνει στην αιτιολογική έκθεση που συνοδεύει τη μελέτη. Επιτράπηκε έτσι η μεγέθυνση της απόλαυσης της ανεμπόδιστης θέας προς τον κάμπο των Γιαννιτών μέχρι τη Θεσσαλονίκη, με την ταυτόχρονη θέαση των υδάτων και τη δυνατή ηχητική τους υπόκρουση, σε μια διαφορετική επαφή με το στοιχείο του νερού αλλά και στη βίωση μιας καθολικής εμπειρίας. Η δυνατότητα επίσκεψης εξάλλου στα χαμηλά της κοίτης του ποταμού, αποτελεί επίσης ιδιαιτερότητα καθώς αυτό γίνεται εφικτό σε λιγοστά σημεία του, λόγω του βάθους του και της στενότητάς του. Η βαθιά χαράδρα της Αράπιτσας με τον προϋπάρχοντα πευκώνα -που φυτεύτηκε στην πρώτη φάση της δημιουργίας μέρους του πάρκου τη δεκαετία 1930 και αποτελεί τώρα σημαντικής αξίας βιοκοινότητα- «δίδει θαυμάσιας ευκαιρίας διά ποικιλίαν περιπάτου, εξωστών και θέας προς το ποτάμι», σύμφωνα με τον μελετητή. Η σύγχρονη ζωή δεν εξαρτάται άμεσα από τη ζωοφόρο δύναμη του ποταμιού, αλλά ο σχεδιασμός προτείνει ακριβώς τη διατήρηση σχέσης με το νερό και τη σηματοδότηση της συμβολής του υγρού στοιχείου στην πορεία της πόλης διαχρονικά.

Άλλο δεδομένο του ανάγλυφου του χώρου που διατηρείται, είναι η υψομετρική διαφορά -ανάμεσα στην περιοχή του σιντριβανιού και τη θέση της λίμνης- εκεί που ο αρχιτέκτονας

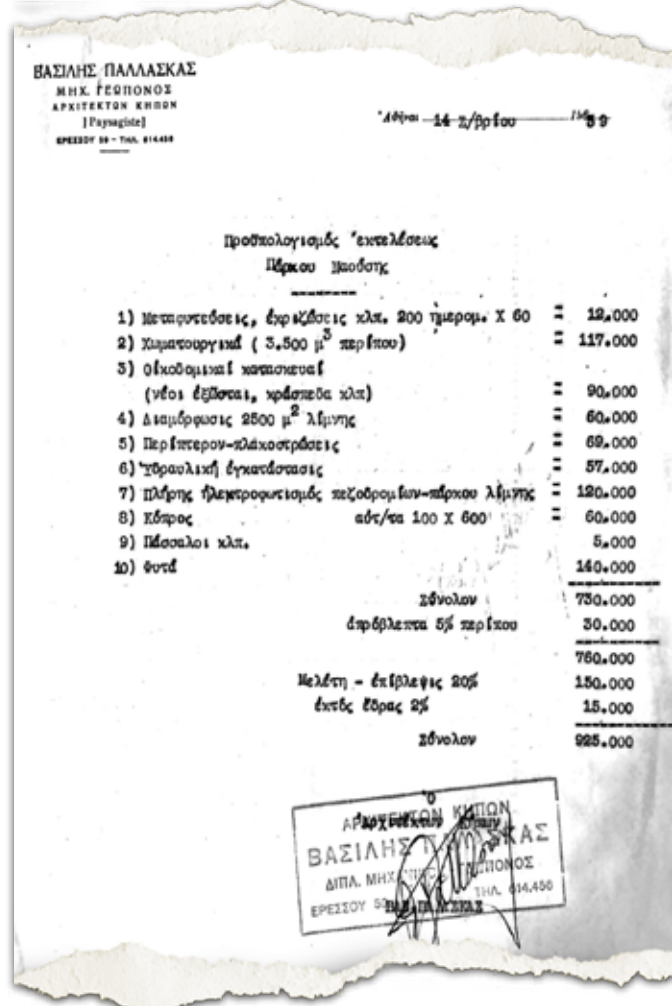
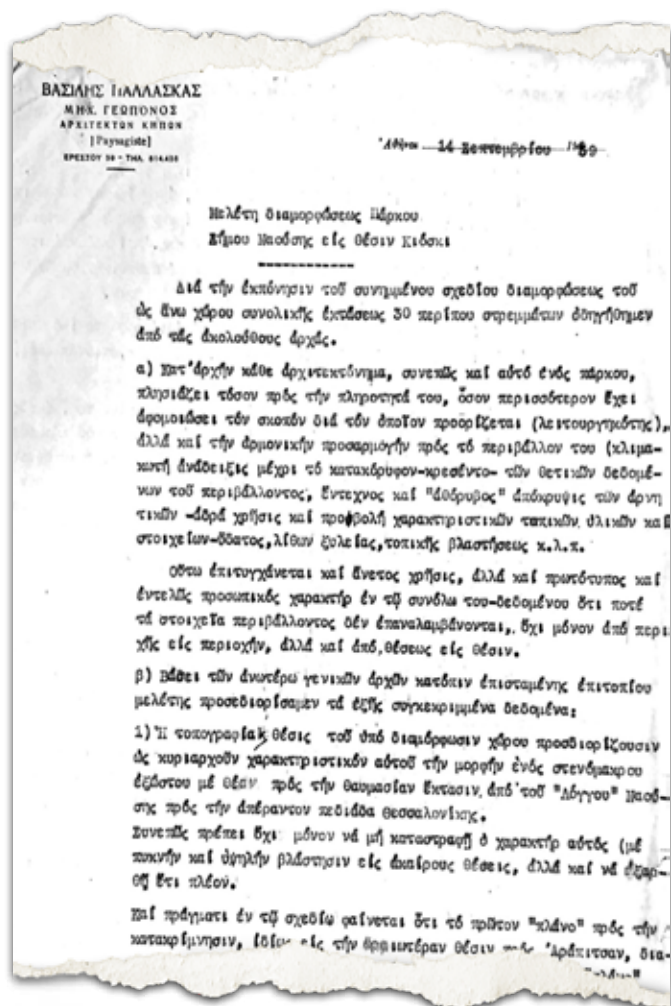
Η κάτοψη του σχεδίου του Πάρκου όπως αυτό σχεδιάστηκε από τον μηχανικό Βασίλειο Παλάσκα το 1959. Με διακεκομμένες γραμμές απεικονίζεται η αρχική κατάσταση του παρκου στην περιοχή του συντριβανιού όπως φαίνεται και στη σχετική φωτογραφία. (αρχείο Νικ. Μπάμπου)

τοπίου ενσωμάτωσε ενιαίες κερκίδες πάνω από την τεχνητή βραχώδη όχθη της λίμνης που σχεδίασε. Αυτή ενσωματώνεται στη μελέτη του Β. Παλάσκα, αφού το διαμορφωμένο ανάγλυφο στην περιοχή των λιμνών κατανοείται δομικά ως συνεχές, ταυτόχρονα όμως μπορούν να αναγνωστούν τα επιμέρους τμήματα του, όπως ο σαφής διαχωρισμός του πάνω και κάτω μέρους της λίμνης.

Ο χειρισμός αυτός εξυπηρετεί την έμφαση που δίνεται στις λίμνες αλλά και την επιλογή να μην εμποδίζεται η θέα προς τον κάμπο. Η κλιμάκωση του εδάφους φαίνεται να προκύ-

πτει από παρεμβάσεις των αρχών του 20ου αιώνα, αλλά μπορεί και να προϋπάρχει αυτών. Πριν από τον σχεδιασμό του πάρκου στο πέρας της δεκαετία του 1950, είχε προηγηθεί η κατασκευή του πρώτου Ανθόκηπου (1932-1939) επί δημαρχίας Φ. Κόκκινου - εκεί όπου σήμερα βρίσκεται ο κήπος με το συντριβάνι. Χαρακτηριστικές είναι οι τρεις κεραμοσκεπείς κατασκευές του 1932 που τοποθετήθηκαν στο όριο αυτής της διαφοράς. Στο κάτω τμήμα πάλι -σημερινή θέση λίμνης- ο χώρος μένει αδιαμόρφωτος και σχετικά ισοπεδής καθώς χρησιμοποιούνταν ήδη για

γυμναστικές μαθητικές επιδείξεις και αγώνες, (Ζάλιος, 2006:19). Λίγα χρόνια μάλιστα νωρίτερα, το 1926, όταν δήμαρχος ήταν ο Γ. Περδικάρης (Τζιών) αναφέρεται μια πρώιμη προσπάθεια διαμόρφωσης του χώρου με ισοπέδωση του και τοποθέτηση ξύλινης περίφραξης (Ανδριτσόπουλος, 2001:78). Η ανισοσταθμία λοιπόν είτε προκύπτει από τη δεύτερη ισοπέδωση του πάνω χώρου (1932) και τις επιχωματώσεις με γόνιμο χώμα (1937) στην κατασκευή του αρχικού ανθόκηπου ή ακόμη και νωρίτερα. Ειδικό ενδιαφέρον σχετικά με την τοπιογραφία του μέρους ακόμη πα-

Η μελέτη και ο προϋπολογισμός εκτέλεσης του έργου του Πάρκου από τον μηχανικό Βασίλειο Παλάσκα το 1959 (αρχείο Νικ. Μπάμπου)

λιότερα, παρουσιάζει η αναφορά που γίνεται στο περιοδικό «Κηποτεχνία» του 2001, ότι στη θέση του πρώτου κήπου προϋπήρχε αλώνι.

Σε πολύ κοντινή απόσταση αναφέρεται επίσης αλώνι του ίδιου μαχαλά «στον Μοναχό τον Πλάτανο εκεί που είναι το Νουσουλκουμίου» (Σπάρτης 2003:134). Η ύπαρξη θέσεων αλωνίσματος τόσο κοντά δεν μοιάζει να ήταν κάτι ασυνήθιστο για την κοινωνία των Ναουσαίων των αρχών του 20ου αιώνα, αν λάβει κανείς υπόψη του και τα δύο γνωστά, όμορα αλώνια της ομώνυμης περιοχής της πόλης (Σαμαρά, 2001).

Επιπλέον και οι κτιριακές υποδομές που εντοπίζονται εντός του Πάρκου όπως το ανοιχτό θέατρο και το Κέντρο «Κιόσκι», εναρμονίζονται στον χώρο και στις ιδιαιτερότητές του. Το πρώτο που κατασκευάζεται το 1985 στην «κατεβασιά του Λόγγου» προς τις εργοστασιακές δομές του Λόγγου-Κύρτση-Τουρπάλη, εντάσσεται αρμονικά στη σταδιακή πτώση του πρανούς, με την βύθιση των κερκίδων του και της σκηνής του. Σε ανάλογη μικρή υποβάθμιση εντοπίζεται και ο χώρος που υποδέχεται το κτίριο αναψυχής. Η χρήση αυτή εμφανίζεται από τις αρχές του 20ου αιώνα και έχει

συνυφανθεί με το Πάρκο. Άλλωστε «Κιόσκι» ονομάζονταν διαχρονικά οι επιχειρήσεις που διαδέχονταν η μία την άλλη μάλιστα σε διαφορετικούς κτιριακούς όγκους.

Η τελευταία δομή θεμελιώνεται στη θέση του προηγούμενου εξοχικού κέντρου το 1940. Η μελέτη ανήκει στον αναγνωρισμένο αρχιτέκτονα και πολεοδόμο του μοντέρνου κινήματος Γ. Κανδύλη και η κατασκευή της έμεινε για χρόνια ημιτελής για να αποπερατωθεί τελικά το 1960 μαζί με τις εργασίες του υπαίθριου χώρου. Τότε είναι που ο Φ. Κόκκινος «ο δήμαρχος με την περισσότερη φαντασία

και τους φανατικότερους οπαδούς» (Μπάιτσης, 1999), θα συνδέσει και πάλι το όνομα του με το Κιόσκι, καθώς επί της τρίτης θητείας του στη δημαρχία της Νάουσας (1959-1967), αναθέτει τον σχεδιασμό του χώρου στον ειδικό επιστήμονα Β. Παλάσκα, όπως ήδη ειπώθηκε.

Ο σχεδιασμός Παλάσκα το έτος 1959

Η μέχρι τώρα ανάλυση της διαμόρφωσης του Πάρκου αναδεικνύει το γεγονός ότι, παρόλο που προηγούμενες φάσεις του χώρου και της ζωής των κατοίκων αποκρύπτονται, οι χωρικές εγγραφές που «διαβάζονται» σήμερα μεταφέρουν το «πνεύμα» του τόπου σε μεγάλο βαθμό. Η συνέχεια αυτή όμως δεν ορίστηκε μοναδικά από τη διατήρηση του πρανούς και τη σχηματοποίηση του εδάφους, αλλά και από άλλες επιλογές σχεδιασμού που όρισε κυρίως η μελέτη του 1959.

Ο μελετητής διάρθρωσε την πρότασή του σε δύο βασικά επίπεδα, στην αντιληπτική και στη λειτουργική οργάνωση του χώρου. Συλλαμβάνει αρχικά, το όλο του έργου ως ένα «αρχιτεκτόνημα» που έχει σκοπό καταρχάς τη «λειτουργικότητα», γενετήσια αξία στο σχηματισμό ενός δημόσιου χώρου. Η έμφαση που δίνεται καταδεικνύει σαφή επιρροή από το σύγχρονό του ρεύμα στην αρχιτεκτονική, το μοντέρνο κίνημα και γι' αυτό δίνεται μεγάλη σημασία στη λειτουργία αλλά και την ενεργητική αναψυχή.

Ο σχεδιασμός προτείνει τόπους που προσφέρονται για διάφορες ελεύθερες δραστηριότητες. Η αστική «πλατεία Ηρώων», ο χώρος σιντριβανιού και ο χώρος των λιμνών είναι τα τρία

μεγάλα ανοικτά πεδία όπου επικεντρώνεται το ενδιαφέρον.

Ο πρώτος συνδέει τη συλλογική μνήμη με τα ιστορικά γεγονότα του παρελθόντος, λαμβάνει επετειακό χαρακτήρα στον εορτασμό τους, δι-ασώζει και αναδεικνύει τους ιστορικούς πλατάνους και διαδραματίζει δομικό ρόλο στην τελετουργία του εθίμου «Μπούλες» την περίοδο της

χώρο, καθώς του ανοίγεται πληθώρα ειδικών δράσεων. Όπως ο ίδιος ο αρχιτέκτονας τοπίου αναφέρει ακόμη και οι θέσεις όπου εκτείνεται χλοοτάπητας, προτείνονται ως χώρος κυκλοφορίας, στάσης και παραμονής χωρίς απαγορεύσεις, σε μια προσπάθεια απόλαυσης όλης της έκτασης του μέρους. Ο χώρος του σιντριβανιού όμως διαφοροποιείται σε

Καρτ ποστάλ της εποχής με το «Κιόσκι» της Νάουσας τη δεκαετία του '20 (αρχείο Χρ. Ζάλιου)

Αποκρίας. Ταυτόχρονα η πλατεία Ηρώων προτάθηκε ως ένας χώρος με αστικό χαρακτήρα που προσφέρεται για βόλτα, στάση, παιχνίδι και ποδηλασία και έχει λειτουργήσει όντως ως τέτοιος στην καθημερινότητα των Ναουσαίων για δεκαετίες.

Ο χρήστης του Πάρκου γενικά δεν είναι απλά περιπατητής αλλά ζει τον

σχέση με την ποικιλία δράσεων που ανοίγεται στο υπόλοιπο τμήμα του Πάρκου. Ο περισσότερος στυλιζαρισμένος σχεδιασμός του κήπου του '30, που θα μπορούσε να αναλυθεί με όρους κηποτεχνίας του 19ου αιώνα, άφησε τα ίχνη του και διαμορφώνει τη συμπεριφορά του χρήστη εκεί πε-

ρισσότερο ως θέαση των ανθώνων, περιπάτο σε συγκεκριμένες διαδρομές με κέντρο βάρους το σιντριβάνι. Χαρακτηριστικός είναι επίσης και ο σχεδιασμός στον χώρο των λιμνών, του τρίτου μεγάλου δομικού τμήματος, όπου δημιουργείται ένας σημαντικός πόλος. Πλήθος δυνατοτήτων όπως η εξερεύνηση ενός βράχου στην άκρη της λίμνης, η διάσχιση

η συνολική αίσθηση διαμορφώνεται από τον τρόπο που κανείς αντιλαμβάνεται τα επιμέρους τμήματα και το όλον του χώρου σε μια συνολική βιωματική εμπειρία. Η αντίληψη του τόπου διαμορφώνεται από τη σύνθεση των άυλων και υλικών μερών του σε χωρικές ποιότητες που βιώνονται. Ο σχεδιαστής επιλέγει φυσικά υλικά με τον υλικό ή και άλλοτε με

μυυλόγραμμαμες μορφές με τις οποίες ο μελετητής οργανώνει τα δομικά υλικά του, δεν δημιουργούν όμως ένα σαφώς νέο «φυσικό» τοπίο.

Το τοπίο αποκαλύπτει με τον τεχνητό του χαρακτήρα την ανθρώπινη επέμβαση που το δημιουργεί. Για παράδειγμα οι βραχώδεις διαμορφώσεις του δυτικού ορίου της λίμνης δημιουργούν την πλασματική αίσθηση ενός «ευρύτερου τοπιακού υποδοχέα» (Μωραΐτης, 2015), αναπαράγουν δηλαδή την εικόνα του τοπίου μιας πραγματικής λίμνης δίπλα σ' ένα βράχο, πάντοτε όμως με περιορισμούς. Δηλαδή, ενώ οι τεχνητές λίμνες, ως προς το σχήμα τους έχουν φυσικές μορφές και με την παρόχθια βλάστηση και διαμόρφωση επιχειρείται αυτή η φυσικότερη αίσθηση, μπορεί ακόμη κανείς να φανταστεί ότι η διαμόρφωση οφείλεται σε ανθρώπινη παρέμβαση, κυρίως λόγω των υλικών κατασκευής του πυθμένα της λίμνης και του σκληρού περιγράμματος.

Με αυτόν τον σχεδιαστικό χειρισμό του χώρου, ο Β. Παλάσκας συμπεριλαμβάνει τα άμεσα στοιχεία του περιβάλλοντος - θέα, προσανατολισμός, πρανές, υγρό στοιχείο, βλάστηση κ.α - και τα αναδεικνύει με συνέπεια και επιτυχία. Τα γεωμετρικά, αισθητικά, λειτουργικά και περιβαλλοντικά χαρακτηριστικά που αποδίδονται με αυτό τον τρόπο συνολικά στο τοπίο, δημιουργήσαν ακριβώς τη μοναδικότητά του.

Ο χώρος διαμορφώνεται ώστε να εντείνει την αίσθηση του εξώστη, στην οποία υποβάλλεται ο χρήστης του μέρους έτσι κι αλλιώς, λόγω της εξάρσης του ασβεστολιθικού βράχου. Διατηρείται η φυσιολογία του τοπί-

Το «Καφενείον Κιόσκη του Δ. Κρουμούλη» της Νάουσας το 1926 (αρχείο Χρ. Ζάλιου)

του νερού σε διαδρομές με πέτρες και γέφυρες, οι συνεχούς ροής βρύσες, ο περίπατος και η ξεκούραση στο μεγάλο ενιαίο καθιστικό, που απλώνεται ως εσωτερικός εξώστης για θέαση της λίμνης, συνηγορούν για έναν απολαυστικό χώρο.

Πέρα από τη δράση και την κίνηση που εξελίσσεται εντός του Πάρκου,

τον συμβολικό τους χαρακτήρα και τα συνθέτει με έναν μάλλον φυσικό-τροπο χειρισμό. Ο ίδιος περιγράφει τη χάραξη του σχεδίου γενικά, ως την κυριαρχία μιας γραμμής ελεύθερης όπου «ζωγραφίζεται» ένας ζωντανός πίνακας και δεν παρατάσσονται τα φυτά ως «ψυχρές βιτρίνες». Οι κα-

Η αρχική μορφή του Πάρκου της Νάουσας κατά την εποχή του Μεσοπολέμου (αρχείο Αχ. Μεγαλογιάννη, πηγή: «ΕΠΕΑ ΠΤΕΡΟΕΝΤΑ»)

ου, έτσι όπως την αντιλαμβάνονταν κανείς ανέκαθεν αντικρύζοντας από χαμηλά την ίδια την πόλη της Νάουσας. Ο προσανατολισμός στην άπλετη θέα προς τον κάμπο, γίνεται επακόλουθα κυρίαρχο συστατικό της σύνθεσης. Η θέα συμπίπτει με το μεγάλο ανατολικό όριο, δημιουργώντας έναν χώρο ηλιόλουστο από το πρωί μέχρι το απόγευμα, όταν πια ο ήλιος κατέρχεται πίσω από τον δυτικό υπερκείμενο ορεινό όγκο. Όλο το έργο στρέφει την πλάτη του στην κεντρική Οδό Μ. Αλεξάνδρου -δυτικό όριο διαμορφωμένο με φυτοφράκτη και φυτεύσεις δένδρων- και οι προσβάσεις σε αυτό οριοθετούνται σαφώς.

Φαρδιές διαδρομές συνδέουν σημαντικούς δρόμους του οικισμού με την ανοικτή υπαίθρια δομή. Ο χώρος προσεγγίζεται κυρίως μέσω της

κεντρικής πλατείας Καρατάσου από τις οδούς Ελ. Βενιζέλου και Βασιλέως Φιλίππου, ενώ η οδός Βύρωνος αποτελεί τη σύνδεση του πάρκου με την επίσης σημαντική πλατεία Διοικητηρίου ή Περιοχή «Καμένα». Οι είσοδοι στο πάρκο σηματοδοτούνται συνήθως με ψηλά δένδρα. Οι πυκνές φυτεύσεις εξάλλου κατά τόπους ή τα μεγάλα δένδρα στο σύνολο της σύνθεσης συμβάλλουν στην ανάγκη για ηλιοπροστασία το καλοκαίρι, αλλά κυρίως εναλλάσσουν τη σκιά τους με τους μεγάλους ανοικτούς χώρους και διαφοροποιούν τις χωρικές ποιότητες. Το υγρό στοιχείο πάλι επηρεάζει πρωταρχικά με τον συμβολικό του νόημα τις τεχνητές κατασκευές που επιλέγονται ως κυρίαρχες στον χώρο. Η έντονη παρουσία του νερού στην περιοχή καθοδηγεί την απόφα-

ση ένταξης λίμνης στο πάρκο, όπου το ρέον νερό του δικτύου «ξοδεύεται» για τη διαρκή τροφοδότηση της και την ανανέωση των υδάτων της. Μικρές υδατοπτώσεις, για την εισαγωγή ύδατος στη λίμνη στη βραχώδη όχθη της, και ρηχά - στενά πετρόχτιστα ρυάκια δίνουν συνεχή ροή νερού στο Πάρκο και αποθέτουν την υπερχειλίση της λίμνης πίσω στο ποτάμι. Η αύξηση των υδάτων στη χαράδρα της Αράπιτσας κατά τις περιόδους μεγάλων βροχοπτώσεων αλλάζει την υγρασία του χώρου και ο δυνατός ήχος που παράγουν γίνεται αισθητός από σημεία του Πάρκου. Η λίμνη μάλιστα φιλοξενούσε στο παρελθόν πάπιες ενώ σήμερα ψάρια και βατράχια και άλλη μικροπανίδα συνεχίζουν να ζουν σε αυτή και σε σχέση με αυτή.

Το Πάρκο της Νάουσας κατά τη διάρκεια των εργασιών διαμόρφωσής του από τον Βασ. Παλάσκα (αρχείο Αχ. Μεγαλογιάννη, πηγή: «ΕΠΕΑ ΠΤΕΡΟΕΝΤΑ»)

Στη διαμόρφωση του πάρκου εντάσσεται επίσης ένας περιστερώνας και ειδικά διαμορφωμένοι μεγάλοι κλωβοί για πτηνά και ζώα που είναι ευάλωτα και φιλοξενούνται εκεί κατά περίπτωση, δίνοντας τη δυνατότητα αλληλεπίδρασης με την οικόσιτη και την προσαρμοσμένη στο χώρο πανίδα. Στον χώρο των λιμνών, τα τοπικά υλικά, (ασβεστόλιθοι, ξυλεία, τοπική βλάστηση) συνθέτονται μαζί με νερό επιτυχώς σε ένα σύνολο. Οι διαμορφώσεις των τεχνητών στοιχείων του πάρκου ως προς την περιβαλλοντική και αισθητική τους αξία παρουσιάζονται αναβαθμισμένες. Η ανάπτυξη τους ως ολοκληρωμένο σύνολο αντικειμένων, ακολουθεί τις κατάλληλες αρχές σχεδιασμού (Ζαφειρόπουλος, 1995:115), όπως αρμονική κλίμακα, ενσωμάτωση στο όλο, τοπικά φιλι-

κά υλικά, αρμονικά φυσικά χρώματα, ανθεκτικότητα, μικρή ανάγκη συντήρησης κ.α.

Η βλάστηση

Πέρα από το έντονο υδάτινο στοιχείο, η βλάστηση του ίδιου του χώρου ως δομικό συστατικό στη σύνθεση είναι καθοριστική. Το πάρκο της Νάουσας είναι ένα αστικό οικοσύστημα με σημαντικό ρόλο στη λειτουργία της πόλης, κυρίως λόγω του βιοτικού στοιχείου της βλάστησης. «*Τα φυτά ως ανοιχτά συστήματα αλληλοεπιδρούν με το περιβάλλον, κυρίως με την ανταλλαγή ύλης και ενέργειας [...] εναρμονίζονται με τα ενδιαιτήματα [...] και οι αλληλεπιδράσεις με τον άνθρωπο είναι διαφόρων επιπέδων*» (Βάνια & Βερνιέρ, 2016:78). Ο κάτοικος δέχεται τις ευεργετικές επιδράσεις του Πάρκου στην καθη-

μερινότητα του και ταυτόχρονα ο φυσικός και τεχνητός, διαμορφωμένος χώρος του Πάρκου μεταβάλλεται σωρευτικά πολλές φορές στο πέρασμα του χρόνου.

Στο ανέκδοτο σχέδιο του Δ. Πλαταρίδου (πριν το 1886), αναφέρεται το Κιόσκι ως τόπος κατάσκιο από λίγα μεν αλλά γιγαντιαία πλατάνια. Η αρχική φυσική βλάστηση από πλατάνια και φλαμουριές των αρχών του 20ου αιώνα, συμπληρώθηκε με φυτεύσεις στη διαμόρφωση του πρώτου Κήπου (δεκαετία '30), με κομβικό σημείο όχι τόσο τον ίδιο τον κήπο γύρω από το σιντριβάνι που ως ανθώνας υποβάλλεται σε μικρότερους κύκλους ζωής, ετήσιους ή εποχιακούς, αλλά τη φύτευση νέων δένδρων, με χαρακτηριστικό τον Πευκώνα δίπλα στην Αράπιτσα.

Στην ταξιδιωτική περιγραφή του Καψάλη 1939 αναφέρονται τα μικρά νέα δένδρα, που δεν είναι ακόμη ικανά να σκιάσουν επιτυχώς τον χώρο. Οι συμπληρώσεις στις φυτεύσεις στον σχεδιασμό της δεκαετίας του '50, καθόρισαν τη σημερινή ώριμη μορφή της βλάστησης. Εξάλλου «*η παρουσία της υψηλής και αναπτυγμένης βλάστησης έχει μεγαλύτερο αντίκτυπο -visual impact- στο σύνολο του τοπίου, από ότι τα νεαρά φυτά*» (Τρατσέλα, 2011:205).

Σήμερα η συνολική αίσθηση του χώρου είναι ολοκληρωμένη. Οι περισσότεροι αισθητές μεταβολές που επιβάλλονται σε αυτόν επηρεάζονται από την εναλλαγή μέρας-νύχτας αλλά και από τη διαδοχή των εποχών. Προκαλούν αντίκτυπο όχι μόνο στην αισθητική του τοπίου αλλά και στην άνεση του χρήστη, με βάσει τη θερμοκρασία, τον αέρα, τη μυρωδιά, τους ήχους, την υγρασία του χώρου κάθε φορά. Ο ιστορικός πευκώνας (70-80 χρόνων), η συστάδα με φλαμουριές στο ανατολικό μπαλκόνι των λιμνών, η ομάδα των αιωνόβιων πλατανιών στην πλατεία ηρώων, αλλά και η μίξη ψηλών δένδρων (50-100 χρόνων) στο κεντρικό τμήμα, διακρίνονται του συνόλου και επηρεάζουν την αντίληψη του τόπου.

Η ύπαρξη πολλών φυλλοβόλων δένδρων στο πάρκο, επιτρέπει τη διάρκεια της χρησιμοποίησης του με άνεση ακόμη και τους κρύους μήνες του χρόνου. Η πλατεία των ηρώων με τα πέντε μεγάλα πλατάνια της να υψώνουν τα γυμνά κλαδιά τους, γίνεται ένας ακόμη πιο ανοικτός χώρος, που παραμένει φιλόξενος τις ώρες ηλιασμού της, μέχρι νωρίς το απόγευμα. Αντίστοιχα, ο περικλειστος χώρος γύρω από τις λίμνες αποκτά μεγα-

λύτερη ορατότητα προς τον ανοικτό κάμπο αφού η περιμετρική συστάδα με τις φλαμουριές, φυλλοβόλο είδος επίσης και ανεπτυγμένη σε μεγάλο ύψος, χάνει το φύλλωμά της.

Στο κεντρικό μέρος του πάρκου τα ψηλά δένδρα είναι αραιότερα και σε συνδυασμούς φυλλοβόλων και κωνοφόρων, δημιουργώντας ένα είδος ψηλού δωματίου, που δίνει ιδιαίτερα

της καλλωπιστικής δαμασκηιάς, τις μωβ ταξιανθίες της πασχαλιάς, τα μεγάλα κόκκινα άνθη της ροδιάς, τα φούξια άνθη της κουτσουπιάς που κυριαρχούν νωρίς την άνοιξη (Μάρτιος-Απρίλιος) ή αργά την άνοιξη προς την αρχή του καλοκαιριού με τις όρθιες λευκές ταξιανθίες των ιπποκαστανιών και τα αρωματικά άνθη της φλαμουριάς.

Το Πάρκο της Νάουσας (ο χώρος με το παλιό σιντριβάνι) στη σημερινή του κατάσταση

ευχάριστη σκιά το καλοκαίρι, καθώς κινείται κανείς με άνεση στον εκτεταμένο χλοοτάπητα, σε πρόθεση του μελετητή. Τον χειμώνα παραμένει η αίσθηση της «οροφής» καθώς τα μεγάλα κλαδιά απλώνονται σε πλάτος. Την άνοιξη πάλι οι ανθοφορίες άλλες νωρίτερα και άλλες προς το καλοκαίρι μεταμορφώνουν το τοπίο συνεχώς, με το απαλό ροζ των ανθών

Αργότερα πάλι οι καρπώσεις, οι πτώσεις των φύλλων, αλλάζουν και πάλι το τοπίο και την αντίληψη του. Η βλάστηση του οικοσυστήματος του Πάρκου είναι σημαντική ιστορικά και περιβαλλοντικά και συνδέεται οργανικά με τη βλάστηση και τη μικροπανίδα του πρανού που το οριοθετεί. Η εδαφοκάλυψη του δεύτερου περιλαμβάνει κυρίως αναρριχητικά

φυτά και πολυετείς αυτοφυείς θάμνους, ενώ μαζί λειτουργούν ως μεταβατικός χώρος από το αγροτικό στο δομημένο τοπίο. Η γειτνίαση τους με το ποτάμι επιτρέπει την ανάπτυξη μιας μεγάλης φυσικής διαδρομής εντός της πόλης μέχρι τον περιαστικό χώρο της ψηλότερα στα δυτικά.

Επίλογος

Καθώς η έρευνα επιχείρησε να διατρέξει τα στοιχεία της διαμόρφωσης του Πάρκου από την ιστορική, κοινωνική, λειτουργική, αισθητική και περιβαλλοντική σκοπιά τους, συνοψίζει τα συμπεράσματά της στην άποψη ότι ο τόπος αυτός είναι ένα σύνθετο πεδίο καταγραφών της ζωής στη Νάουσα διαχρονικά, ένα παλίμψηστο. Το κομμάτι αυτής της φυσικής εξαρσης του τοπίου συνδέεται ιστορικά και συλλογικά με το παρελθόν,

μεταφέρει μηνύες, αξίες και διασώζει πολιτισμικά και φυσικά στοιχεία. Το μέρος αυτό υπήρξε πάντα σημαντικό για τις κοινωνίες των Ναουσαίων από τα ιστορικά χρόνια ως σήμερα.

Άλλοτε για τους ίδιους και άλλοτε για διαφοροποιημένους λόγους. Ιστορικά υπήρξε χώρος που συνέβαλε στην επιβίωση ή τις δυσκολίες των πολιτών, ενώ συνδέθηκε με την πιο ανθηρή οικονομικά φάση της πόλης, τη βιομηχανικής της ανάπτυξη στα τέλη του 19ου αιώνα. Συνόδεψε τους κατοίκους στις απολαύσεις της καθημερινότητας, όντας τόπος φυσικός, ιδανικός για περίπατο, αναψυχή και κοινωνικοποίηση.

Σήμερα αδιάκοπτα συνεχίζει να τους συντροφεύει ενώ αποτελεί σημαντικό, υπερτοπικής αξίας φυσικό, υπαίθριο χώρο. Τα χαρακτηριστικά του στη σύγχρονη εποχή δίνουν επίσης

συγκριτικά πλεονεκτήματα στη Νάουσα για την αειφόρο ανάπτυξη της. Το πάρκο και το πρανές του ως μέρος μεγαλύτερης δομής πρασίνου εντός του πολεοδομικού ιστού, που φέρει ταυτόχρονα φυσικά, ιστορικά, πολιτιστικά και αρχιτεκτονικά στοιχεία αναδύεται ως κομβικό σημείο της δημόσιας συζήτησης για το μέλλον του τόπου.

Όποια ανάδειξη και τροποποίηση του επιχειρείται οφείλει να διατηρήσει το νήμα της σύνδεσης του χώρου με το ιστορικό αλλά και το πιο πρόσφατο παρελθόν του, όπως αναδύθηκε και από τον σχεδιασμό του 1959. Οι σύγχρονες σχεδιαστικές επιλογές είναι κρίσιμο να προάγουν τις νέες προοπτικές του χώρου αλλά και να διατηρήσουν τον φυσικό, πολιτιστικό και ιστορικό πλούτο για τις επόμενες γενιές. ■

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Καψάλης, Γ. Δ. (1939). Τρεις νεράιδες της Μακεδονίας: Νάουσα, Έδεσσα, Καστοριά (τουριστικές εντυπώσεις). Αθήνα: Τύποις «Πυρσού».
- Στουγιαννάκης, Ε. Ι. (1976). Ιστορία της πόλεως Ναούσης: από της ιδρύσεως μέχρι της καταστροφής του 1822 : (κατά ανέκδοτον σχεδιάσμα Δ. Πλαταρίδου). Θεσσαλονίκη: Σύλλογος Αποφοίτων Ναούσης «Αναστάσιος Μιχαήλ ο Λόγιος».
- Οικονόμου, Α. (1999). [Κεφάλαιο Συγγράμματος]. Πολιτιστική Εταιρεία Νάουσας «Αναστάσιος Μιχαήλ ο Λόγιος». (1999), Νάουσα, 19ος-20ος αιώνας. Νάουσα: Πολιτιστική ταφρεία Νάουσας «Αναστάσιος Μιχαήλ ο Λόγιος», 1999
- Τρατσέλα, Μ. (2011) Αρχιτεκτονική του Τοπίου της Θεσσαλονίκης: Ο ρόλος της χρονικότητας στον σχεδιασμό του τοπίου, διδακτορική διατριβή, Θεσσαλονίκη. Διαθέσιμο στο: <http://ikee.lib.auth.gr/record/128042/files/GRI-2011-7636.pdf>
- Σπάρτης, Ν. Ι. (2003). Αντέγχα στη Νιάουστα. [Θεσσαλονίκη]: [Εκτ. Μ.Τριανταφύλλου].
- Ζάλιος, Χ. (2006), Φιλαρμονική Εταιρεία Ναούσης, Νάουσα: Φιλαρμονική Εταιρεία Ναούσης
- Μωραϊτης, Κ. 2015. Η σχηματοποίηση του ανάγλυφου του εδάφους: Η πρακτική οργάνωση του εδάφους και η πολιτισμική «εμμένεια» του γήινου ανάγλυφου. [Κεφάλαιο Συγγράμματος]. Στο Μωραϊτης, Κ. 2015. Σχήματα τοπίου. [ηλεκτρ. βιβλ.] Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. κεφ 5. Διαθέσιμο στο: <http://hdl.handle.net/11419/2800>
- Μωραϊτης, Κ., 2015. Η τέχνη του τοπίου. [ηλεκτρ. βιβλ.] Αθήνα:Σύνδεσμος

Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. Διαθέσιμο στο: <http://hdl.handle.net/11419/2621>

- Αθανασίου, Ε., 2015. Πόλη και φύση. [ηλεκτρ. βιβλ.] Αθήνα:Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. Διαθέσιμο στο: <http://hdl.handle.net/11419/563>
- Ζαφειρόπουλος, Σ. (1995). Το «αντικείμενο» ως δομικό και οργανωτικό στοιχείο των αστικών υπαίθριων χώρων. [Κεφάλαιο Συγγράμματος]. Στο Ανανιάδου-Τζημοπούλου, Μ., Σαρηγιάννης, Ι. (1995), Σχεδιασμός αντικειμένων αστικών χώρων, Θεσσαλονίκη: Ζήτη
- Ανανιάδου-Τζημοπούλου, Μ. (1997), Αρχιτεκτονική Τοπίου: Σχεδιασμός Αστικών Χώρων, Θεσσαλονίκη: Ζήτη. Τόμος Α'
- Βάνια, Α.,Βέμπερ, Κ. (2016), Ο ρόλος της βλάστησης στα αστικά οικοσυστήματα, στο Αστικές Γεωγραφίες:Τοπία και καθημερινές διαδρομές, Αθήνα: Εκδόσεις Καπόν
- Μπάιτης, Τ. (1990), Οι δήμαρχοι της Νιάουσας, Νιάουσα,Τόμ. Ζ, τεύχος 52, σελ. 95-97
- Σαμαρά, Λ.(2001), Τα Αλώνια, Νιάουσα, τεύχη 95-96, σελ. 35
- Ζάλιος, Χ. (2009), Τα καφενεία της Νάουσας ως κέντρο πολιτισμού και διασκέδασης 1900-1960, Πολιτιστικά δρώμενα, τεύχος 51, σελ. 12-13
- Ανδριτσόπουλος, Τ. Νάουσα: Δημοτικό πάρκο Κιόσκι και άλσος Αγίου Νικολάου, Κηποτεχνία, Ιούλιος-Αυγουστος 2001. Τεύχος 9, σελ. 70-80
- www.elia.org.gr/digitized-collections/photographic-archive/
- www.earth.google.com

ΛΗΣΤΟΣΥΜΜΟΡΙΕΣ ΣΤΗ ΝΑΟΥΣΑ ΣΤΙΣ ΑΡΧΕΣ ΤΟΥ 20ού ΑΙΩΝΑ

Μια πτυχή της ιστορίας της πόλης της Νάουσας αποτελούν οι ληστοσυμμορίες που δρούσαν κατά καιρούς στην πόλη. Η εμφάνισή τους διατάραζε την κοινωνική ζωή, προκαλούσε μεγάλη αναστάτωση τόσο στους κατοίκους όσο και στην αστυνομία. Η παρούσα έρευνα βασίζεται αποκλειστικά στα αρχεία των εφημερίδων, οι οποίες μεταξύ άλλων δημοσίευαν ειδήσεις και ρεπορτάζ για τις δραστηριότητες των ληστοσυμμοριών.

*Ερευνά ο
Θεόδωρος Ζιώτας*

Στις αρχές του 20ου αιώνα παρατηρείται έξαρση των ληστοσυμμοριών στην Ελλάδα και ιδιαίτερα στη Μακεδονία. Η πολιτική και κοινωνική αστάθεια που δημιουργήθηκε με την απελευθέρωση της Μακεδονίας, οι

Βαλκανικοί πόλεμοι και η μικρασιατική εκστρατεία, ήταν τα κύρια αίτια που ευνόησαν τον σχηματισμό ληστοσυμμοριών. Οι ληστοσυμμορίες αποτελούνταν κυρίως από φυγόποινους ή φυγόδικους, από δραπέτες

φυλακών και γενικά από κακοποιά στοιχεία που άδραξαν την ευκαιρία. Αν και είχε λήξει ο Μακεδονικός αγώνας εν τούτοις υπήρχαν ακόμη ομάδες κομιτατζήδων, που δρούσαν στην ύπαιθρο ως ληστοσυμμορίες. Κατά την Μικρασιατική εκστρατεία πολλοί λιποτάχτες του στρατού ήταν αναγκασμένοι να ζουν κυνηγημένοι στην ύπαιθρο και να επιβιώνουν ληστεύοντας. Φυσικά υπήρχαν και ληστοσυμμορίες αποτελούμενες από κατοίκους της πόλης, εντός της οποίας δρούσαν. Η συγκρότηση των ομάδων αυτών δεν είχε να κάνει με εθνικότητες εκτός από τους κομιτατζήδες που ήταν Βούλγαροι. Τις ληστοσυμμορίες τις αποτελούσαν έλληνες και τούρκοι ή έλληνες και αλβανοί ή μόνο έλληνες. Η Νάουσα είχε όλες τις προϋποθέσεις που επιζητούσαν οι ληστές. Υπήρχε το Βέρμιο που τους πρόσφερε ασφάλεια και καταφύγιο από τις καταδίωξεις των αποσπασμάτων. Επίσης στο Βέρμιο υπήρχε οικονομική δραστηριότητα, τυροκομία, κτηνοτροφία και τα χωριά ήταν μικρά χωρίς αστυνομική φύλαξη, γεγονός που τα καθιστούσε εύκολη λεία.

Η έλλειψη αστυνόμευσης στα χωριά και στην ύπαιθρο συνετέλεσε στην υπόθαλψη των ληστών από τους κατοίκους, οι οποίοι φοβούμενοι για την ζωή τους ήταν αναγκασμένοι να βοηθούν τις ληστοσυμμορίες δίδοντάς τους στέγη και τροφή. Ένα επιπλέον στοιχείο αποτελούσε η ευημερία της ίδιας της πόλης. Η οικονομική ευμάρεια και η ύπαρξη πολλών παραθεριστών κυρίως κατά τους καλοκαιρινούς μήνες, οδηγούσε τις ληστοσυμμορίες να δράσουν στα περίχωρα της πόλης ή και μέσα στην πόλη, επιδιώκοντας να εξασφαλίσουν μεγάλα ποσά από απαγωγές.

Οι ληστοσυμμορίες ήταν η μαστίγα της υπαίθρου και ο πονοκέφαλος της αστυνομίας. Λόγω της έλλειψης αστυνόμευσης στην ύπαιθρο και για

την αντιμετώπιση των συμμοριών αυτών, εκδόθηκε διαταγή στις αρχές του 1921 η οποία όριζε τον διορισμό πολιτοφυλακής σε κάθε χωριό. Φυσικά η παραπάνω διαταγή του Διοικητού Ασφαλείας έμεινε μόνο στα χαρτιά. Γράφει σε ένα σημείο ο Κ. Μαλούσης σε μία επιστολή του για την ασφάλεια της υπαίθρου «...Αλλά δια την εδραϊαν ασφάλειαν της υπαίθρου χώρας δεν φρονείτε κ. Διευθυντά, ότι ανάγκη να εφαρμοσθή η από επταμήνου εκδοθείσα ενταύθα διαταγή της Διοικήσεως Ασφαλείας περί διορισμού πολιτοφυλάκων εις έκαστον χωρίον της περιφέρειας μας, τους οποίους ταύτα δι' εγγράφου των υπέδειξε».

Η αστυνομία για να αντιμετωπίσει τις ληστοσυμμορίες που δρούσαν στην ύπαιθρο οργάνωνε αποσπάσματα και τους καταδίωκε στα βουνά. Οι επιχειρήσεις αυτές ασφαλώς ήταν δύσκολες καθώς οι ληστές πάντα οπλοφορούσαν και δεν δίσταζαν να πυροβολήσουν. Κάθε φορά που εμφανίζονταν ληστοσυμμορία στα περίχωρα της πόλης υπήρχε μεγάλη αναστάτωση. Αυτή την αναταραχή περιγράφει πολύ χαρακτηριστικά η εφημερίδα το «Φως» σε ένα φύλλο της το 1922, όταν εμφανίστηκε μία ληστοσυμμορία έξω από τη Νάουσα «...κρατούν εν αναστατώ-

σει αυτήν, και πολύ δικαίως, ούτω δε πάσαν κίνησιν προς τους αγρούς και τανάπαλιν ενεκρώθη σχεδόν τελείως. Ζωέμποροι και κτηνοτρόφοι μόλις και μετά βίας τολμούν να μεταβούν στις εργασίας τους. Πάντες δε σχεδόν οι παραθερίζοντες προτιμούν την εντός Νάουσας παραμονήν παρά την με κίνδυνόν των μετάβασιν εις τα αξιοθέατα μέρη και εξοχάς. Οι εργοστασιάρχαι δεν τολμούν να μεταβούν στα εργοστάσια των ή να εξέλθουν νύκτωρ έστω και εντός της πόλεως χωρίς να ζητούν αστυνομική συνοδεία... » Εκτός από την ανασφάλεια και των τρόμο των κατοίκων, κυρίως σε αυτούς που εργάζονταν στην ύπαιθρο, είχε άμεση επίπτωση στην οικονομική ζωή της πόλης.

Για τις εφημερίδες της εποχής οι συμμορίες αυτές ήταν ένα από τα αγαπημένα τους θέματα και πολλές φορές παρουσίαζαν το πρόβλημα διογκωμένο. Παρατηρούμε λοιπόν ότι οι ληστοσυμμορίες επέφεραν μεγάλο πλήγμα στον τουρισμό της πόλης, μιας και η Νάουσα αποτελούσε ένα ξακουστό θέρετρο. Το καλοκαίρι παραθέριζαν πολλές οικογένειες που ερχόταν κυρίως από τη Θεσσαλονίκη. Κάθε φορά που οι εφημερίδες έγραφαν για ληστοσυμμορίες που δρούσαν στα περίχωρα της Νάουσας, οι ιθύνοντες της πόλης για να προστατέψουν τον τουρισμό της, διέψευδαν τα δημοσιεύματα με επιστολές ή τα υποβάθμιζαν ώστε να μην τρομοκρατούνται οι παραθεριστές.

Η απαγωγή του Αντωνίου Μώκιου

Τον Μάιο του 1912 ένα γεγονός ήρθε να ταράξει τους κατοίκους της Νάουσας. Η απαγωγή του μεγαλέμπορου Ναουσαίου Αντωνίου Μώκιου. Πως περιγράφει το γεγονός αυτό η εφημερίδα Νέα Αλήθεια «...Η θρασεία απαγωγή του μεγαλοεμπόρου κ. Αναστασίου Μώκιου υπό τεσσάρων αγνώστων εγένετο υπό τας εξής περιστάσεις. Το εσπέρας της Δευτέρας, περί ώραν 1αν εσπερινήν τουρ-

Απόκομμα της εφημερίδας «Νέα Αλήθεια» το 1912 σχετικά με την απαγωγή του Αντ. Μώκιου

κιστί ενώ ο κ. Αν. Μώκιος ητοιμάζετο να κλείσει το κατάστημά του τέσσαρες λησται άγνωστοι και ένοπλοι τον συνέλαβαν εκ των όπισθεν και οι μεν τρείς παρ' όλην την αντίστασίν του και τας φωνάς επεχείρησαν να τον δέσωσιν, ο δε έτερος, ίνα προκαλέση αντιπερισπασμόν εισήλθεν εις το κατάστημα και έθραυσε την μεγάλη λάμπαν, ίνα προκληθή πυρκαϊά και εύρωσιν ούτω καιρόν προς απόδρασιν...»

Ακούγοντας τις φωνές, όπως γράφει η εφημερίδα, έτρεξαν η σύζυγός του και η αδελφή του για να δουν τι συμβαίνει. Δεν κατάφεραν να αποτρέψουν την απαγωγή αλλά πρόλαβαν να βγάλουν έξω την λάμπα και να σβήσουν την φωτιά. Ο Αντώνιος Μώκιος όπως γράφει η ίδια η εφημερίδα μετά από δύο μέρες απελευθερώθηκε, αφού κατέβαλαν λύτρα 300 περίπου τούρκικων λιρών.

Από πληροφορίες παλαιότερων συμπολιτών για το συγκεκριμένο γεγονός, μαθαίνουμε ότι την απαγωγή την έκαναν ένας Ναουσαίος, σε συνεργασία με τρείς Αλβανούς γκέκαδες που ήταν φύλακες των εργοστασίων. Οι Αλβανοί αφού έλαβαν τα λύτρα έφυγαν από τη Νάουσα ενώ ο Ναουσαίος κρυβότανε επί έναν ολόκληρο χρόνο. Αργότερα αναγκάστηκε να παραδοθεί και οδηγήθηκε στο δικαστήριο. Κατά την ακροαματική διαδικασία ρώτησε ο δικαστής τον Μώκιο αν αυτός ήταν ο απαγωγέας. Ο Μώκιος απάντησε ότι δεν είναι αυτός, με τον Ναουσαίο να του λέει: Δεν ήμουν εγώ που σου έβαλα το μαχαίρι στο λαιμό; Όχι του απάντησε ο Μώκιος, δεν ήσουν εσύ.

Σύλληψη διαβόητου κομιτατζή

Τον Φλεβάρη του 1914, όπως γράφει η Μακεδονία, οι αστυνομικές αρχές συλλάβανε τον διαβόητο Βούλγαρο κομιτατζή Μερότη ο οποίος για πολύ καιρό ήταν ο φόβος και ο τρόμος της περιφέρειας της Νάουσας. Η συμμορία του ήρθε δύο φορές σε συμπλοκή

Αποκόμματα εφημερίδων του τύπου της εποχής: η εφημερίδα «Μακεδονία» το 1914 σχετικά με τη σύλληψη Βούλγαρου κομιτατζή (αριστερά) και ο «Ταχυδρόμος» το 1921 σχετικά με ληστεία στην Αγία Μαρίνα Νάουσας (κέντρο) και το 1922 σχετικά με δήμευση ληστείας στη Νάουσα (δεξιά)

με τα καταδιωκτικά αποσπάσματα και κατάφερε να ξεφύγει. Η δε χωροφυλακή πολλές φορές κατόρθωσε και ανακάλυψε το κρησφύγετο του άλλα πάντα τους διέφευγε. Η εφημερίδα περιέγραφε πως έγινε η σύλληψή του «...Η σύλληψις του τέρατος τούτου εγένετο υπό τας εξής συνθήκας. Χθές ο αστυνόμος Ναούσης κ. Γεώργ. Παγκούτσας επληροφορήθη ότι το έν λόγω έντιμον υποκείμενον ευρίσκεται κρυμμένον εντός οικίας τινός. Πάραντα διέταξε τους υπενωματάρχας κ. Δ. Μπαμπούκην και Γεώργιον Ράπτην να διενεργήσουν την σύλληψίν του. Οι δύο λαμπροί ούτοι υπενοματάρχαι ενεργήσαντες αυτοστιγμεί συνέλαβον τον Μερότην μετεμφισμένον και έχοντα ξυρισμένο τον μύστακα.

Ληστεία παρά τη Νάουσαν

Με τον τίτλο αυτό ο Ταχυδρόμος της Βορείου Ελλάδος μας πληροφορεί ότι τον Μάιο του 1921 έγινε ληστεία έξω από το χωριό Αγία Μαρίνα (Μαρίνα). Λήστεψαν έναν χωρικό από τον οποίο αφαίρεσαν 25.000 δραχμές. Την ληστεία την διέπραξε ένας τούρκος λη-

στής πρώην ανθυπασπιστής του τούρκικου στρατού μαζί με άλλους δύο.

Δήμευση λησταις εις Νάουσαν

Στις αρχές του Ιουνίου του 1922 ένα δημοσίευμα στον Ταχυδρόμο με τίτλο «Δήμευση λησταις εις Νάουσαν» διαφεύδει τις φήμες ότι στη Νάουσα υπάρχουν ληστές, απεναντίας επικρατεί ησυχία και δεν υπάρχει κανένας φόβος για τους Θεσσαλονικείς να μεταβούν και να παραθερίσουν στη Νάουσα. Δεν πρόκειται για ληστές αλλά «...μόνο μερικοί λιποτάκται και κάποιοι φυγόδικος ονόματι Τσιγανιώτης, καταγώμενοι εκ Ναούσης, περιφέρονται περίξ της πόλεως, όχι χάριν ληστείας αλλά κρύπτονται δια να γλυτώσουν το τομάρι των».

Και συνεχίζει το δημοσίευμα «...Μόλα ταύτα ο κ. Πολυχρονάκος μας εβεβαίωσε ότι αν και δεν είναι εξακριβωμένα αυτά, θα αποστείλη 10-15 χωροφύλακες δια την ενίσχυσιν της υπομοιραρχίας Ναούσης. Ο δε υπομοίραρχος κ. Λαμπράκης, ο οποίος είναι και αυτός πολύ στεναχωρημένος από τας διαδόσεις και τον οποίον εκτιμώμεν διά την δραστηριότητα και τον ζήλον του, μας

Αποκόμματα εφημερίδων του τύπου της εποχής: η εφημερίδα «Μακεδονία» το 1922 σχετικά με την δράση τουρκοληστρικής συμμορίας στη Νάουσα (αριστερά), ο «Ταχυδρόμος» το 1923 σχετικά με τη συμπλοκή εκδρομικών με ληστές (κέντρο) και η εφημερίδα Μακεδονία το 1924 σχετικά με ληστεία μετά φόνου στην περιοχή της Νάουσας (δεξιά)

εβεβαίωσεν ότι κανείς φόβος δεν υπάρχει και ότι εάν υπάρχουν λιποτάκται, εντός ολίγου χρόνου θα έχουν συλληφθή...».

Τουρκοληστρική συμμορία
Φαίνεται ότι τελικά δεν ήταν αβάσιμες οι φήμες για την ύπαρξη ληστοσυμμοριών στην Νάουσα. Δέκα μέρες αργότερα η εφημερίδα Μακεδονία δημοσιεύει μία είδηση με τίτλο «Μη χειρότερα στη Νάουσα. Τουρκοληστρική Συμμορία» Γράφει η εφημερίδα «...Εις ωριαίαν απόστασιν από της Νιαούσης ενεφανίσθη την χαραυγήν της 15 Ιουνίου δεκαμελής τουρκική συμμορία, η οποία συνέλαβε τον εκεί αρχιποιμένα Γεώργιον Παληόν και τον απήγαγαν από τα ποιμνιοστάσιά του εις το δάσος, όπου τον εκακοποίησαν δια μιας γενναίας μαχαιριάς και τον απέλυσαν την νύκτα της ίδιας ημέρας, αφού έφεραν λύτρα εκ πολλών χιλιάδων. Η ίδια συμμορία συνέλαβε

και ένα ανθρακέα, από τον οποίον αφήρησε τας άς είχε μεθ' αυτού δραχμάς 200. Τα καταδιωκτικά αποσπάσματα εκινήθησαν προς καταδίωξιν αυτών. Η συμμορία αποτελείται από τούρκους, οι οποίοι έφερον φουστανέλλας λερωμένας και ήσαν οπλισμένοι με όπλα Μάουζερ. Φαίνεται, ότι εξορμώσιν από τα Καϊλάρια».

Απόπειρα απαγωγής στον Κάτω Κοπανό

Τον Αύγουστο του 1922 δημοσιεύεται μια επιστολή στην εφημερίδα το «Φως» από τον Κ. Μαλούση. Η επιστολή γράφτηκε για να διαψεύσει το δημοσίευμα του Ελεύθερου Βήματος με τίτλο «Εμφάνις Κομιτατζήδων εν τη περιφερεία Ναούσης». Μία τέτοια είδηση είχε άμεση επίπτωση στον τουρισμό της Νάουσας. Από την επιστολή μαθαίνουμε ότι δεν πρόκειται για κομιτατζήδες αλλά για

μία συμμορία ληστών πού είχε σκοπό να απαγάγει τον πρόκριτο του Κάτω Κοπανού Γεώρ. Ντίντση. Η συμμορία αποτελούταν από 8-10 ληστές οι οποίοι έστησαν ενέδρα στο χωράφι του για να τον απαγάγουν.

Όταν πλησίασε ο Ντίντσης άρχισαν τα σκυλιά του να γαυγίζουν δυνατά. Έτρεξαν οι γυναίκες για να δουν τι συμβαίνει. Τότε οι ληστές κράτησαν τις γυναίκες αλλά αυτές φώναζαν δυνατά και ειδοποίησαν τον Ντίντση ότι κινδυνεύει. Αυτός έτρεξε στον γείτονα του Σίμο Αρκουδοχωρίτη που ήταν και αγροφύλακας και πυροβολώντας αναστάτωσε το χωριό. Οι ληστές τράπηκαν σε φυγή. Οι χωρικοί ειδοποίησαν την αστυνομία της Νάουσας, «ο δε δραστήριος ανθυπομείραρχος κ. Λαμπράκης σπεύσας ετέθη επί τα ίχνη της συμμορίας».

Απαγωγή Ναουσαίου

Στις αρχές του Αυγούστου του 1923 εμφανίζεται μία πενταμελής συμμορία η οποία αποτελούνταν από τον Γρηγ. Καραμίχο λιποτάκτη του στρατού και τους Οθωμανούς Σαλήμ Καχμεμάταλη, Μουσταφά Πούρλιο, Σαλήμ Κρίμσαλη και ενός ακόμη Οθωμανού. Όλοι τους ήταν κάτοικοι της Νάουσας. Η ληστοσυμμορία αυτή ανησύχησε τους κατοίκους όταν εμφανίστηκε έξω από την πόλη και αιχμαλώτισε έναν Οθωμανό Ναουσαίο τον Αμέτ Αλήμ Σεπτάρ. Οι ληστές ζήτησαν από τον πατέρα του 500 λίρες Τουρκίας και 20.000 δραχμές ως λύτρα για να τον απελευθερώσουν. Αμέσως ειδοποίησαν τις αρχές και το καταδιωκτικό απόσπασμα το οποίο έδρευε στη Νάουσα. Η καταδίωξη υπήρξε επεισοδιακή γιατί ένα μέρος του αποσπάσματος πήγε στην Χοντροζούγκλα εκεί που έγινε η απαγωγή και το άλλο στον Άγιο Νικόλαο. Όταν το καταδιωκτικό απόσπασμα πήγε στον Άγιο Νικόλαο, οι στρατιώτες που βρίσκονταν εκεί τους πέρα-

σαν για ληστές. Υπήρξε ανταλλαγή πυροβολισμών μεταξύ τους και λίγο έλειψε να υπάρξουν θύματα. Ακούγοντας τους πυροβολισμούς οι ληστές ετοιμάστηκαν για μάχη. Όταν είδαν ότι δεν κινδυνεύουν και μπροστά στον κίνδυνο να συλληφθούν συμφώνησαν με τον αιχμάλωτο να τους δώσει 100 λίρες, 4 ζεύγη σκουφούνια και 10 πακέτα καπνό και σε αντάλλαγμα να τον ελευθερώσουν.

Αυτά τα κατήγγειλε το θύμα στην αστυνομία όταν τον ελευθέρωσαν. Το ίδιο βράδυ συνελήφθησαν ο Σαλήμ Καχμεμάταλης και ο Μουσταφά Πούρλιος, οι οποίοι έπεσαν σε ενέδρα τη στιγμή που πήγαν να παραλάβουν τα λύτρα. Κατά τη διάρκεια της ανάκρισης προέκυψε ότι παρασύρθηκαν από τον Καραμίχο ο οποίος μετά από αυτήν την ληστεία, αφού θα μοίραζαν τα λύτρα, θα κατέφευγε σε Σερβικό έδαφος και ο Πούρλιος στο Σαριγκιόλ. Οι δε υπόλοιποι τρεις είχαν σκοπό να παραδοθούν στις αρχές. Την επόμενη μέρα συνελήφθησαν οι δύο Οθωμανοί, ενώ διέφυγε ο Γρηγ. Καραμίχος. Από τις ανακρίσεις προέκυψε ότι η συμμορία αυτή διέπραξε και τον φόνο του Αναστασίου Τζίμπα στη θέση Κλεισούρα.

Συμπλοκή κυνηγών εκδρομέων μετά ληστών

Με τον τίτλο «Συμπλοκή κυνηγών εκδρομέων μετά ληστών» η εφημερίδα Ταχυδρόμος της Βορείου Ελλάδος δημοσιεύει στα τέλη Αυγούστου του 1923 επιστολή που έστειλε ο Γρηγόριος Λόγγος. Στην επιστολή περιγράφει με πολύ παραστατικότητα την περιπέτεια που έζησε ο ίδιος μαζί με Ναουσαίους κυνηγούς όταν τους επιτέθηκαν ληστές. Η επιστολή έχει ως εξής: «Από της παρελθούσης Κυριακής 19ης τρέχοντος, εξήλθον εις κυνηγετικήν εκδρομήν ανά τα δάση του Βερμίου όρους, μετά του εξαδέλφου μου κ. Γεωργίου Κ. Λόγγου, των κ. κ. Γε-

Απόκομμα της εφημερίδας «Μακεδονικά Νέα» το 1926 για τη μεγάλη ληστεία σε περιοχή της Νάουσας

ωργίου Φ. Λάππα, Αριστείδου Κοκκίνου, Χριστοδούλου Παπαφιλίππου, Ιωάννου Δαλαμάρα, Χρήστου Μαρκοβίτση και διαφόρων άλλων κυνηγών και ακολούθων. Η εκδρομή, με την ωραιότητα του δάσους, και την αφθονία του κυνηγιού και την καλήν συντροφιάν μας ήτο λίαν ευχάριστος, αλλά την 3ην πρωινήν ώραν της Πέμπτης 23ης Αυγούστου, περιεκυκλωθήκαμεν υπό ληστών, μεθ' ών συνεπλάκημεν υπό τας ακολούθους περιστάσεις. Εν ώ όλοι οι του ομίλου, κατάκοποι εκ της θήρας της προηγουμένης ημέρας, εκοιμώμεθα, ο φρουρών τον όμιλον κατά την 3ην πρωινήν ώραν κυνηγός Δημήτριος Μάραντης, αντελήφθη να πλησιάζουν άγνωστοι, πρίν δε προφθάση να αφυπνίση και άλλον τινά, ήκουσε να τω απευθύνεται η λέξις «αλτ» επαναληφθείσα υπό 10 ή 12 άλλων ευρισκομένων σχεδόν κύκλω του ησυχάζοντος ομίλου, και εις απόστασιν 30 έως 40 βημάτων.

Εις το «αλτ» των ληστών, ο φρουρός μας απάντησεν ομοίως «άλτ» και συγχρόνως μας εκάλεσε μεγαλοφώνως «εις τα όπλα». Πράγματι λαβόντες τα όπλα, κατελάβομεν έρποντας προχείρους θέσεις αμύνης. Οι

λησταί μετά το «αλτ», διέταξαν να εξέλθωμεν των θέσεων μας και επειδή δεν υπακούσαμεν και μάλιστα ο πιο θαρραλέος γέρον φύλαξ Δημήτριος Γίδας τοις απάντησε «δεν είμαστε γυναίκες είμαστε άνδρες και βαστούμε όπλα» ήνοιξαν πυρ εναντίον μας, εις το οποίον απαντήσαμεν. Ούτω δε επηκολούθησε συμπλοκή εκ μικράς αποστάσεως άνευ αποτελέσματος, διαρκέσασα μέχρι της αυγής οπότε οι άγνωστοι φοβηθέντες φαίνεται την έλευσιν αποσπασμάτων καταδιωκτικών ετράπησαν εις φυγήν. Επί τόπου εύρομεν πολλούς κάλυκας φυσιγγίων Μάνλιχερ, Σενάουερ, Λεμπέλ, και Μάνλιχερ βουλγάρικου τύπου. Τα συμβάντα αμέσως κατεστήσαμεν γνωστά δι' επιστολής εις τον Αστυνόμον Κατρανίτσης και εις το Αστυνομικόν Τμήμα Ναούσης αναφέραμεν μόλις επιστρέψαμεν.

Η επίθεσις των ληστών γενομένη εις τοιαύτην ώραν εξ υπολογισμού φαίνεται ότι ηθέλομεν κατεκτηθής κοιμώμενοι, ασφαλώς άσκοπει την αιχμαλωσίαν μερικών εξήμών, αλλά η ψύχραιμος γενναιότης των συμπατριωτών, εματαίωσε τοιαύτην απόπερα. Θεωρώ καθήκον να συγχαρώ δημοσία άπαντας τους συνεκδρομείς μου δια την επιδειχθείσαν αλ-

Απόκομμα της εφημερίδας «Φως» το 1926 για τη μεγάλη ληστεία σε περιοχή της Νάουσας

ληλεγγύνην και αυταπάρνησιν. Ιδιαίτερώς δε τους γεροντότερους, κυνηγόν Χρισόδουλον Παπαφιλίππου και φύλακα Δημ. Γίδαν, οίτινες παρόλην την ηλικίαν τρέφουσιν εις τα στήθη καρδιάς νέων γενναίων. Επίσης συγχάιρω και ευχαριστώ τους φύλακας Αναστάσιον Γίδα (υιόν του γέροντ Γίδα) Δημήτριον Παλιάν, Θωμά Μάραντην και Αντ. Βασαντζή, ως και τους ακολούθους κυνηγούς Ιωάννην Δαλαμάρα, Μιλτιάδην Ζωγράφον, Χρήστον Μαρκοβίτην, Αδάμον Τσιμπουκλήν· ιδιαίτερώς δε τον κυνηγόν Δημήτριον Μάραντην, όστις τυγχάνων φρουρός κατά την ώρα του επεισοδίου, ανεχάιτησεν τους επιδρομείς και δια της εγκαίρου ειδοποιήσεώς του, συνετέλεσεν εις το να μην πέσωμεν εις τας χείρας των ληστών.

Το έγκλημα Ναούσης

Τον Αύγουστο του 1924 δημοσιεύεται μία είδηση στην εφημερίδα Μακεδονία με τον τίτλο το «Το έγκλημα Ναούσης». Πρόκειται για ένα τηλεγράφημα που έστειλε ο διοικητής της χωροφυλακής Νάουσας ο Μανιαδάκης προς την Α.Δ.Χ. Το τηλεγράφημα αναφέρει ότι πρό εικοσαημέρου

στην θέση Καρά Μπουνάρ εμφανίστηκαν ληστές οι οποίοι σκότωσαν και τραυμάτισαν τους δύο αδελφούς Καραθεοδώρου. Έγινε καταδίωξη των ληστών αλλά δεν μπόρεσαν να τους συλλάβουν. Όπως αναφέρει ο Μανιαδάκης πρόκειται για μία συμμορία ληστοφυγόδικων που ήλθε από την περιφέρεια της Κοζάνης γιατί είχε προηγουμένα με την οικογένεια Καραθεοδώρου και επέστρεψε στην περιφέρειά της.

Η ληστοσυμμορία της Καστανιάς

Τον Αύγουστο του 1926 εμφανίζεται έξω από τη Νάουσα στους πρόποδες του Βερμίου μία μεγάλη συμμορία καλά οργανωμένη, με έντονη δραστηριότητα και πολλά θύματα. Ήταν η μεγαλύτερη συμμορία που εμφανίστηκε στην περιοχή της Νάουσας. Οι ληστρικές δραστηριότητές της εκτεινονταν σε όλο το Βέρμιον και κυρίως στην Καστανιά για αυτό την ονόμασαν και συμμορία της Καστανιάς. Στην αρχή η αστυνομία πίστευε ότι

αυτή την συμμορία την αποτελούσαν ρομανίζοντες Βλάχοι. Αργότερα μετά την εξάρθρωση της, διαπιστώθηκε ότι ήταν Έλληνες και μάλιστα άνηκαν σε αυτήν και ευυπόληπτοι πολίτες. Ήταν πολύ καλά οργανωμένοι και ενημερωμένοι και αποπροσανατόλιζαν την αστυνομία. Τα κτυπήματα γίνονταν την ίδια μέρα σε διαφορετικά σημεία, πολύ μακριά μεταξύ τους, γεγονός που οδηγούσε την αστυνομία στο συμπέρασμα ότι πρόκειται για διαφορετικές ληστοσυμμορίες. Η συμμορία αυτή μετά τις ληστείες κατέβαινε στις πόλεις κυρίως στη Βέροια και στη Θεσσαλονίκη, όπου γλεντούσαν με τα χρήματα της λείας τους.

Η ληστοσυμμορία αυτή εμφανίστηκε για πρώτη φορά στην περιοχή της Νάουσας στις αρχές Αυγούστου στήνοντας ενέδρα στον δρόμο Νάουσας - Σελίου στην περιοχή Άγιος Νικόλαος. Πώς περιγράφει η εφημερίδα «Φως» σε ένα εκτενές ρεπορτάζ για τις ληστείες της πρώτης μέρας. «Η πρώτη σύλληψις θύματος παρά της ληστοσυμμορίας εγένετο την 5ην απογευματινήν της παρελθούσης Παρασκευής παρά την θέσιν «Σέττα» ένθα εγένετο την επομένην και οι λοιπαί. Ο εκ Φραγγοτίου 35ετής αγωγύς Θωμάς Ρίζος κατερχόμενος έφιππος εις Νάουσαν μόλις έφθασεν εις το ως άνω σημείον διετάχθη από δύο αγνώστους προτεινοντας κατ'αυτού τα βραχύκανα μανιχέρ των να σταματήσει τον ίππον του και να αφιππεύση. Συμμορφωθείς κατήλθε και επροχώρησεν τρέμων μέχρις αυτών χωρίς να περιμένει άλλη διαταγήν τοις παραδίδει 800 δραχμές».

Όπως αναφέρει η εφημερίδα οι ληστές δεν τον άφησαν ελεύθερο αλλά τον έδεσαν για να μην κάνει γνωστή τη θέση της ενέδρας. Την άλλη μέρα το πρωί εμφανίζεται το δεύτερον θύμα ο σκηνίτης Ευάγγελος Κόκκαλης «...Μόλις ο εν λόγω διαβάτης έφθανεν εις το σημείον τη ενέδρας ο νεώτερος των ληστών, ηλικίας 25 περίπου ετών ξανθός

και ωραίος με ωραίαν κόμη αναπηδά και του φράσσει τον δρόμον προτείνων το μάνλιχερ». Από τον Κόκκαλη όπως αναφέρει η εφημερίδα αφαίρεσαν το ποσό των 5.600 δρχ., μία κάπα, τα τσαρούχια που φορούσε και ένα ρολόι αξίας 2000 δρχ. Αφού τον έδεσαν τον μετέφεραν στο μέρος όπου ήταν δεμένος όλο το βράδυ ο Ρίζος.

Μετά από τρεις ώρες εμφανίστηκαν άλλα τέσσερα θύματα οι Λιούπη Βασίλη, Λιούπης Αθανάσιος, Χρισταλώνης Ευάγγελος και τον Καλφούζου Γεώργιος. Φαίνεται ότι τα θύματα αντιστάθηκαν γιατί όπως περιγράφει η εφημερίδα το «Φως», «...άπαντες οι ανωτέρω μετά πρωτοφανούς αγριότητας γίνονται υποδεκτοί αφού εδάρησαν μέχρι αιματώσεως αναγκάζονται να παραδώσουν τα όπερ έφερον χρήματα και αντικείμενα ακολούθως δε αφήνουν να τους δέσουν και τους μεταφέρουν εντός του δάσους». Από τον Βασίλη Λιούπη αφαίρεσαν 1850 δρχ., 1 δισάκι, από τον Αθανάσιο Λιούπη 350 δρχ. Στον Ευάγγελο Χρισταλώνη δεν βρήκαν τίποτα. Από τον Γεώργιο Καλφούζου αφαίρεσαν ένα ρολόι νικέλινο και μια ασημένια αλυσίδα αξίας 2000 δρχ.

Θύματα των ληστών ήταν και ο Γενικός Επιθεωρητής των δασών Μιχαήλ Δεβερώνης που μαζί με τον δασάρχη της Νάουσας Παπαϊωάννου και τον ξυλέμπορα Χρήστο Ντόλια έτυχε να περνούν εκείνη την ημέρα από την ενέδρα που έστησαν οι ληστές. Οι ληστές τους συνέλαβαν και αφού τους λήστεψαν τους οδήγησαν στο σημείο που ήταν και τα άλλα θύματα. Όπως αναφέρει η εφημερίδα ο Ντόλιας είχε πολλά χρήματα επάνω του και μόλις αντιλήφθηκε τους ληστές πρόλαβε και τα έκρυψε. Αργότερα επέστρεψε και τα πήρε. Από τον δασάρχη Παπαϊωάννου πήρανε 1200 δρχ., από τον Επιθεωρητή Δεβελιώτη 2500 δρχ. και από τον Ντόλια 2000 δρχ., το ποσό που κράτησε.

Η είδηση ότι ληστές λήστεψαν τον

Αριστερά: Αποκόμματα με τα σκίτσα του αρχηγού της ληστοσυμμορίας όπως τα έδωσε η Αστυνομία
Δεξιά: Απόκομμα με τον διαβόητο ληστή Μπίρο αποκεφαλισμένο από την Αστυνομία

επιθεωρητή, τον δασάρχη και άλλους Ναουσαίους έγινε γνωστή αργά το απόγευμα όταν οι ληστές άφησαν ελεύθερο τον Ντόλια και αυτός παρουσιάστηκε στο αστυνομικό τμήμα προσκομίζοντας την επιστολή που του έδωσε ο Γενικός Επιθεωρητής Δασών. Η είδηση αυτή αναστάτωσε την μικρή κοινωνία της Νάουσας γιατί για πρώτη φορά ληστές έστησαν ενέδρα τόσο κοντά και μάλιστα σε περιοχή που επισκέπτονται οι παραθεριστές. Και ακόμα περισσότερο το θράσος των ληστών να ληστέψουν τον Γενικό επιθεωρητή Δασών.

Η ληστεία του Δασάρχη και του Γενικού Επιθεωρητή των Δασών προκάλεσε μεγάλη εντύπωση. Η εφημερίδα «Μακεδονικά Νέα» με μεγάλο τίτλο γράφουν «Νέα Θρασεία ληστεία εις τα πρόθυρα της Νάουσας». Σχεδόν με τον ίδιο τίτλο γράφει το περιστατικό και η εφημερίδα «Νέα Αλήθεια» Μόλις έγινε γνωστό, ο Διοικητής της Διοικήσεως της αστυνομίας Θεσσα-

λονίκης Ταγματάρχης Σηφάκης ήρθε στη Νάουσα και ανέλαβε ο ίδιος της ανακρίσεις. Η άφιξη του στη Νάουσα ενεθάρρυνε τους κατοίκους. Όπως αναφέρει η εφημερίδα Νέα Αλήθεια αμέσως κινήθηκε απόσπασμα για την σύλληψη των ληστών.

Η εφημερίδα «Φως» μας πληροφορεί ότι άμεσα κινήθηκε απόσπασμα με επικεφαλής τον διοικητή της Νάουσας και με την δύναμη 8 ατόμων, δηλαδή όση δύναμη διέθετε το αστυνομικό τμήμα της. Έπειτα από περιπλάνηση τριών ημερών επέτρεψαν καθώς δεν κατόρθωσαν να εντοπίσουν τους ληστές. Από πληροφορίες πολιτών αλλά και τις προσαγωγές που έκανε ο Σηφάκης, η προσοχή του στράφηκε σε ένα συγκεκριμένο άτομο. Πρόκειται για τον Αλέξανδρο Γκούτση ή Μανταρική ή Μπύρο κάτοικο Σελίου που διένεμε στην Βέροια ο οποίος τέθηκε υπό παρακολούθηση. Όταν η συμμορία συνέλαβε τον Νικόλαο Τσιμτσιδίδη,

‘Ο ανακάλυψας την συμμορίαν δπομο-
ραχος κ. Αλεξάκης μετά του Ιατρού
Ναούσης κ. Δουλγεράκη

‘Ο συλληφθείς ληστής Στέρ-
γιος Σαμίκος

Αριστερά: Απόκομμα με τον υπομοίραρχο Αλεξάκη που ανακάλυψε στη ληστοσυμμορία
Δεξιά: Απόκομμα με τον διαβόητο ληστή Στέργιο Σαμικό που συνέλαβε η Αστυνομία

ο Μπύρος εξαφανίστηκε. Αυτό το γεγονός δεν άφησε κανένα ενδοιασμό ότι ο Μπύρος είναι μέλος της Συμμορίας της Καστανιάς. Αμέσως οργανώθηκαν αποσπάσματα και υπό τις διαταγές του Σηφάκη κινήθηκαν στο δάσος του Σελίου.

Πώς μας περιγράφει ένας αυτόπτης μάρτυρας για την επιχείρηση που στήθηκε με σκοπό την εξόντωση της ληστοσυμμορίας «Είναι η 10 εσπερινή, της παρελθούσης πέμπτης, τρεις υπάλληλοι του κράτους κάθονται σ' ένα τραπέζι του ξενοδοχείου Ολύμπια και ενώ πίνουν το κρασάκι τους συνομιλούν. Είναι ο Διοικητής της χωροφυλακής Θεο/νίκης ταγματάρχης κ. Σηφάκης ο υπομοίραρχος διοικητής χωροφυλακής κ. Αλεξάκης και ο διευθυντής του ιατρείου Ναούσης γιατρός υγιεινής κ. Νικόλαος Δουλγεράκης. Ιατρείου λέγει ο κ. Σηφάκης εις τον κ. Δουλγεράκη, πρέπει να έρθεις μαζί μου, οι ληστές θα συμπλακούν με τα αποσπάσματα και ή από τους χωροφύλακας χτυπηθούν ή από τους ληστές έχω την ανάγκη σου. Πρίν ακόμη

ξημερώση η μικρά συντροφιά ή αποτελού-
μένη, από τους κ. Σηφάκη, Αλεξάκη, Δουλ-
γεράκη, και τον υποφαινόμενο αναχωρούν
για το Κάτω Σέλι. Ύστερα από ημισεάς
ώρας πορείαν εφθάσαμεν εις το δάσος. Η
ανατολή δεν είχε ακόμη ροδίσει και οι με-
γάλοι κορμοί των δέντρων μας εφαινετο σαν
σκιαί ανθρώπων. Έξαφνα ένας κρότος και
ένα τίναγμα των κλαριών του δάσους έκανε
τους άλλους μεν να στρέψουν την προσοχή
τους εις το μέρος του θορύβου εμένα δε να
χάσω τας αισθήσεις μου την στιγμήν μάλι-
στα που είδα τας κάνες πέντε τουφεκιών να
είναι στραμμένες επάνω μας. Ευτυχώς δεν
ήτο λησταί παρά το απόσπασμα του υπενω-
ματάρχου Χειλαδάκη το οποίον είχε ενέδρα
στήσει κοντά στη βρύση.

Ύστερα από μερικές διαταγάς που έδωσε ο κ.
Σηφάκης κινήσαμε συνεχίζοντας τον δρόμον
μας δια το Κάτω Σέλι... Κοντεύαμε να φθά-
σωμεν πιά στο Σέλι όταν είδαμε να κινείται
από μακρυνά ένα μανδύλι και να μας καλεί
να σταματήσωμεν. Ο κ. Σηφάκης μας λέγει
οργισμένος, αυτός μας φέρει νέα. Η καρδιά
μας κτυπούσε δυνατά κρατούσαμεν και αυ-

τήν την αναπνοή μας ακόμη αναμένοντες
με λαχτάρα ν' ακούσωμεν τον αγγελιοφό-
ρον. Πρίν ακόμη πλησιάσει ο αγγελιοφόρος
ο δαιμόνιος διοικητής της χωροφυλακής τον
ρώτησε «Λέγε μωρέ ζωντανούς τους έπια-
σαν ή σκοτωμένους;» Τον σκότωσαν είπε
ο αγγελιοφόρος γιατί αντιστάθηκε» «και ο
αιχμάλωτος;» ρώτησε ο κ. Σηφάκης. «Εσώ-
θη» του απάντησε ο αγγελιοφόρος.

Πως περιγράφει ο αυτόπτης μάρ-
τυρας όταν έφθασαν στον τόπο που
σκοτώθηκε ο Μπύρος «...ένα σώμα
σκεπασμένον από κλαριά φρεσκοκομμένα
ξεσκεπάζεται παρά των χωροφυλάκων. Το
πρόσωπο παρουσιάζει άνθρωπο θρασύ και
με αιμοβόρα ένστικτα. Τα μάτια του είναι
ανοικτά και τα δόντια του σφιγμένα, κρατά
στο ξυλιασμένο χέρι του σφιγμένο το πι-
στόλι και δίπλα είναι το τουφέκι του ...ένα
σακούλι γεμάτο φυσίγγια, μία φυσίγγιοθή-
κη επίσης γεμάτη από σφαίρες και από την
οποίαν έλειπαν μόνο αι δύο σφαίραι που
έριξε κατά του αποσπάσματος ο ληστής...
δύο μανδύλια ληστρικά της κεφαλής και
ένα μανδύλι λευκό τρύπιο στη μέση ούτως
ώστε να χρησιμοποιείται μάσκα. Μία με-
γάλη κάπα, ένα μαχαίρι μεγάλο με άσπρη
λαβίδα, ένα ζεύγος άρβυλα στρατιωτικά,
μια φορεσιά ρούχα από χοντρή καμπαρ-
ντίνα κακή και τα άγρια χαρακτηριστικά
αποτελούσαν το σύνολον του νεαρού αλλ'
αιμοβόρου ληστράρχου».

Το απόσπασμα έκοψε το κεφάλι του
Μπύρου και το βράδυ της 14 Αυγού-
στου του 1926 το έφερε στη Νάουσα
«Επανήλθε χθές βράδυ εκ Ναούσης αφού
εξόντωσε την διαπράξασαν τας τελευ-
ταίας ληστείας συμμορίαν, ο διοικητής
Χωροφυλακής κ. Σηφάκης κομίζων και
την κεφαλήν του φονευθέντος ληστού
Μπύρου. Ο κ. Σηφάκης μας ανακοίνω-
σεν ότι έκ των ανακρίσεων άς ενήργησε
και της επιδείξεως της κεφαλής διεπίστω-
σεν ότι ο φονευθείς ληστής διέπραξε την
ληστείαν του Βρωμοπήγαδου, του Σελίου
καθ' ήν συνελήφθη ο κ. Δαβερώνης και
την τελευταίαν της Ναούσης. Ο κ. Ση-
φάκης εκόμισε την κεφαλήν του ληστού
όπως την επιδείξη εις τους ληστευθέντες

εν Καστανιά δια να διαπιστώσει εάν και την ληστείαν ταύτην διέπραξεν ο ληστευθείς. Ο ανθυπασιπότης Μπεδάκης απέκοψε την κεφαλή του ληστού και την μετέφερεν εις Νάουσαν όπου εκλήθησαν τηλεγραφικώς οι διάφοροι ληστευθέντες προς αναγνώρισιν. Ούτως ανεγνωρίσθη ότι ο φονευθείς ληστής είναι ο αρχηγός της ληστοσυμμορίας της διαπραξύσης την ληστείαν Βερροίας και την τοιαύτην του κτηνοτρόφου Σπ. Σιμεζύρη εις το μέσον της οδού Κοζάνης – Βέρροιας.

Η ανακούφιση που ένιωσαν οι Ναουσαίοι μετά τον θάνατο του ληστή Μπύρου δεν κράτησε πολύ. Ένα περιστατικό που συνέβη λίγες μέρες μετά το θάνατο του Μπύρου δείχνει ότι η ληστοσυμμορία της Καστανιάς δεν εξαρθρώθηκε. Ο μικρός πρόσφυγας Νικόδημος Προδρομίδης κάτοικος Θεσσαλονίκης ο οποίος παραθέριζε με την οικογένειά του στο Μοναστήρι του Προδρόμου ήρθε αντιμέτωπος με τρεις ληστές οι οποίοι τον συνέλαβαν και ζήτησαν να μάθουν αν η οικογένειά του είναι πλούσια.

Όταν αυτός απάντησε ότι είναι πρόσφυγας οι ληστές ζήτησαν να μάθουν από τον μικρό πρόσφυγα αν παραθερίζουν στην Μονή του Προδρόμου πλούσιοι, που μένουν οι πλούσιοι και οι εργοστασιάρχες στη Νάουσα, προς τα πού κατευθύνθηκαν τα αποσπάσματα και ακόμα αν είδε το κεφάλι του φονευθέντος ληστή Μπύρου. Όταν κατάλαβαν ότι ο μικρός δεν γνωρίζει τον άφησαν ελεύθερο. Ο μικρός όταν έφθασε στη Νάουσα δεν ανέφερε το περιστατικό σε κανένα φοβούμενος για την μητέρα του. Όταν επέστρεψε στη Μονή τα διηγήθηκε στην μητέρα του η οποία αμέσως το κατήγγειλε στην Αστυνομία. Η είδηση αυτή αναστάτωσε τους κατοίκους της Νάουσας και τους παραθεριστές. Πως περιγράφει η εφημερίδα το «Φως» με υπότιτλο «Η ΝΑΟΥΣΑ ΣΤΟ ΠΟΔΑΡΙ ...Η σύλληψις του παιδός και η πληροφορία περί του τι οι λησταί εξή-

Απόκομμα του τύπου της εποχής για την ανακάλυψη της ληστοσυμμορίας της Καστανιάς

τούν να μάθουν προκάλεσε μεγάλη αναστάτωση εις την πόλιν. Πολλοί δε εργοστασιάρχαι των οποίων αι οικογένειαι παραθερίζουν εις τα πέριξ έσπευσαν να τας παραλάβουν από τον φόβο των ληστών. Και όλα έγιναν εις ελάχιστον χρονικόν διάστημα.

Όπως γράφει η ίδια εφημερίδα «...πολλοί έγκριτοι Ναουσαίοι ζητούν άμεσον λήψιν μέτρων προς εκκαθάρισιν της πρωτοφανούς δια την περιφέρειαν ταύτην κατάστασιν. Επίσης τονίζεται η άμεσος απομάκρυνσις των βλαχοποιημένων εκ των σημείων ένθα ούτοι ευρίσκονται. Τούτο τονίζεται ότι θα τεθή εις εφαρμογήν δια της εκτοπίσεως των εις την Παλαιάν Ελλάδα και Κρήτην εάν δεν θελήσουν να καταδώσουν τους ληστές». Όπως γράφει η εφημερίδα η συμμορία προχώρησε σε απειλές για προγραφή του δημάρχου Περδικάρη και του γιατρού Δουλγεράκη ότι θα τους κόψουν τα κεφάλια όπως έκοψαν το κεφάλι του Μπύρου. Η αναστάτωση ήταν τόσο μεγάλη που την ίδια μέρα συνεδρίασαν όλοι οι τοπικοί παράγοντες, όπου συζήτησαν για την δημιουργία καταδικωκτικών σωμάτων, με δαπάνες των

Ναουσαίων πολιτών.

Λίγες μέρες μετά το επεισόδιο με τον μικρό πρόσφυγα έρχεται να προστεθούν άλλες δύο ληστείες. Στην πρώτη θύμα ήταν ο κτηνοτρόφος Ζησημάνης ο οποίος μετά από άγριο ξυλοδαρμό αναγκάστηκε να καταβάλει 10.000 δρχ. για να τον απελευθερώσουν. Το δεύτερο θύμα ήταν ο μικρός βοσκός Φίσκας που τον συνέλαβαν στην στάνη όπου φύλαγε τα πρόβατα, η ποία βρισκόταν σε απόσταση είκοσι λεπτών από τη Νάουσα. Αφού τον ξυλοκόπησαν του έκλεψαν έξι πρόβατα. Όπως γράφει η εφημερίδα η τρομάρα του ήταν τόσο μεγάλη που εγκατέλειψε το κοπάδι και επέστρεψε στο σπίτι του. Στο επόμενο φύλλο η ίδια εφημερίδα αναφέρει ότι η ληστοσυμμορία συνέλαβε τον γιό του πλουσίου ζωέμπορου Φίσκα με σκοπό να τον απαγάγουν, αλλά εκείνη την στιγμήν πληροφορήθηκαν ότι πλησιάζουν τα αποσπάσματα και αφού τον κακοποίησαν τον άφησαν ελεύθερο.

Η συμμορία αυτή εξαρθρώθηκε χάρη σε ένα κουτί αλοιφής που βρέθηκε σε

μυστική τσέπη μιας ληστρικής κάπας που εντοπίστηκε σε κρησφύγετο τους, στη Σέτα. Από την αστυνομία έγινε έρευνα στα φαρμακεία Νάουσας και Βέροιας, για να μάθουν σε ποιόν πουλήθηκε η συγκεκριμένη αλοιφή με τον αναγραφόμενο αριθμό του κουτιού. Η έρευνα όμως δεν απέδωσε. Οι αστυνομικοί στράφηκαν στα φαρμακεία της Θεσσαλονίκης. Αυτή τη φορά στάθηκαν τυχεροί καθώς βρήκαν σε ποιον πουλήθηκε η συγκεκριμένη αλοιφή. Η αλοιφή ανήκε στον αρχηγό της συμμορίας Στέργιο Σαμίκο από την Βέροια.

Ο Σαμίκος έπασχε από αφροδίσιο νόσημα και επειδή δεν μπορούσε να παραμείνει στη Θεσσαλονίκη για να υποβληθεί σε αντιγονοκοκκική θεραπεία, σύμφωνα με τον γιατρό Αρτεμιάδη που τον παρακολουθούσε, του έδωσε την αλοιφή. Αμέσως ο Σαμίκος αναγνωρίστηκε από τα θύματα του. Ύστερα από συντονισμένες προσπάθειες της αστυνομίας συνελήφθησαν όλα τα μέλη της τα περισσότερα από τα οποία βρίσκονταν στη Θεσσαλονίκη όπου γλεντούσαν με τα χρήματα της λείας τους.

Στην ανάκριση ο Σαμίκος κατονόμασε και τα υπόλοιπα μέλη της συμμορίας τα οποία ήταν ευυπόληπτοι πολίτες της Βέροιας και ακολούθησε η σύλληψη τους. Ένας από αυτούς ο Παναγιώτης Τέγος ή Τέκος ιδιοκτήτης του δάσους Σκυλίτση, τέως λοχαγός της τάξεως των Καπετανέων. Ο Τέγος ήταν ο κυριώτερος οργανωτής της συμμορίας. Επιδίωκε σχέσεις με την αστυνομία και μάλιστα ανέλαβε και την γενική εποπτεία των αποσπασμάτων Βέροιας και Νάουσας για την καταδίωξη των ληστών.

Η εφημερίδα το Φως τον περιγράφει ως ένα τζέλντεμαν ληστή «Εις τα καλύτερα κέντρα της Βέροιας έκαμε πάντοτε την εμφάνισίν του ένας κομψοενδεδυμένος κύριος θεωρούμενος παρά πάντων ως είς εκ των παραγόντων λόγω

του πλούτου του και της ακίνητου αυτής περιουσίας εξής επέζων πολλοί εργάται. Ο Σαμίκος θεωρείτο η πιο εγκληματική φυσιολογία των τελευταίων χρόνων. Την προηγούμενη χρονιά είχε δημιουργήσει μια συμμορία από μωαμεθανούς και με συνεργό τον Στέργιο Πατσούρα, την παραμονή των αγίων Αποστόλων διέπραξε τέσσαρες φόνους και ληστείες στη Βέροια. Ο Σαμίκος κατηγορήθηκε και για άλλους φόνους και ληστείες».

Από τη Νάουσα μέλος της συμμορίας ήταν ο Πράπας ο οποίος ήταν γιός του επιστάτη των κτημάτων του Πάζη. Αυτός ήταν ο υπεύθυνος για την ληστεία του Δασάρχη και του επιθεωρητού δασών. Από τις ανακρίσεις προέκυψε ότι ο μικρός βοσκός και ο μικρός πρόσφυγας που τόσο πολύ αναστάτωσαν την Νάουσα ήταν δημιουργήματα δικά τους και δεν είχαν καμία σχέση με τους ληστές.

Συμμορία που δρούσε στη Νάουσα

Από ένα τυχαίο γεγονός ανακαλύφθηκε ολόκληρη συμμορία που δρούσε μέσα στη Νάουσα. Πρόκειται για μία πολύ καλά οργανωμένη συμμορία που όχι μόνο λήστευε αλλά και με εκβιασμούς αποσπούσε χρήματα από πλούσιους Ναουσαίους. Έστελναν επιστολές και εκβίαζαν τα θύματά τους, που ήταν κυρίως οι εργοστασιάρχες. Οι τελευταίοι φοβούμενοι έδιναν το χρηματικό ποσό που τους ζητούσαν και δεν το έκαναν γνωστό στην αστυνομία. Οι ληστές δεν σταματούσαν μόνο εδώ αλλά έστηναν καρτέρι στην Μεταμόρφωση και λήστευαν τους περαστικούς. Η συμμορία η οποία δρούσε πάνω από ένα χρόνο χωρίς να εντοπισθεί, αποτελούσε μάλιστα για την Νάουσα Η συμμορία αποτελούνταν από τον Χρήστο Γκέρκαν που αναφέρεται και ως αρχηγός, τον Κ. Ντιντίναν, Ι. Καραούτσον, και Αθανάσιον Μίτσικαν. Το καταφύγιο της συμμορίας ήταν το

εξοχικό καφενείον του Μήττα.

Το τυχαίο γεγονός συνέβη ως εξής. Ένα Σάββατο του Σεπτεμβρίου το 1926 αργά την νύχτα τρεις πυροβολισμοί και δύο άτομα που κείτονταν νεκρά, αναστάτωσαν την πόλη. Νεκροί ήταν οι Κ. Ντιντίνης και Ι. Καραούτσος. Ο φονιάς ήταν ο Β. Μπασιούρης, ο οποίος παρουσιάστηκε ήρμος στο αστυνομικό τμήμα. Ο Βασίλης Μπασιούρης, καραγωγός στο επάγγελμα, τυχαία περαστικός από την Μεταμόρφωση έγινε μάρτυρας την στιγμή που οι Χρήστος Γκίρκας, Ντιντίνης και Καραούτσος είχαν συλλάβει και πίεζαν τους αδελφούς Καμιτσικά να τους δώσουν τα χρήματά τους. Μπροστά στο αδιέξοδο που βρέθηκε έβγαλε το πιστόλι του και πυροβόλησε τους ληστές. Επί τόπου έπεσαν δύο νεκροί και ο Γκίρκας που τραυματίστηκε ελαφρά και έκανε τον πεθαμένο.

Από τις ανακρίσεις που έκανε η αστυνομία στον Β. Μπασιούρη, διαπίστωσε ότι οι νεκροί ήταν μέλη της περιβόητης συμμορίας που δρούσε στη Νάουσα. Όπως αναφέρει η εφημερίδα «Το Φως» ο Μπασιούρης προσέφερε στην κοινωνία μεγάλη υπηρεσία που ούτε ένα απόσπασμα θα μπορούσε να προσφέρει. Αμέσως συνέλαβαν τον Γκίρκα και τον Μίτσικαν. Από τις ανακρίσεις και από τις μηνύσεις που έκαναν οι Ναουσαίοι κατά των μελών της συμμορίας η αστυνομία βρέθηκε προ εκπλήξεων. Η ληστοσυμμορία είχε διαπράξει τόσες πράξεις ώστε να σχηματισθεί φάκελος που υπερέβαινε σε όγκο ακόμα και τον φάκελο του Γιαγκούλα. Ακόμα αποκαλύφθηκε ότι η ίδια η συμμορία είναι που συνέλαβε τον γερμανό Βόλφ Φοεκλένδερ που ζούσε στη Νάουσα και αφού τον λήστευσαν προχώρησαν σε ακατανόμαστον πράξη. Ο Βόλφ φοβήθηκε τόσο πολύ που δεν μίλησε στην αστυνομία και οι ληστές να συνεχίζουν ανενόχλητοι το έργο τους. ■

ΣΑΝ ΣΚΙΑ ΣΤΗΝ ΟΜΙΧΛΗ...

ΜΙΑ ΑΝΑΜΝΗΣΗ ΤΗΣ ΛΕΥΚΗΣ ΣΑΜΑΡΑ

Χριστούγεννα του 1948. Στο μεγάλο ανώγι του σπιτιού μας, πάνω στο στρογγυλό τραπέζι, φάνταζε το Χριστουγεννιάτικο δέντρο. Ήταν ένα μετρίου μεγέθους αγκαθωτό πουρνάρι, που μας το είχε φέρει ο αδελφός της μάνας μου, ο θείος Κώστας. Την προπαραμονή των Χριστουγέννων, η μάνα μου μας επέτρεψε να το στολίσουμε, με την εντολή, να μην ιδεί καταγής αγκάθι, γιατί θα μας το έδινε να το ...φάμε! Τα τρία παιδιά κοιτάξαμε με εκστασιασμένα μάτια το πουρνάρι και αρχίσαμε τον στολισμό.

Πρώτα το μπουκώσαμε με μπαμπάκι, απ' το κλαδί μιας μπαμπακιάς που κάποιος μας είχε δώσει και το χρησιμοποιούσαμε για χιόνι, κάθε χρόνο. Μετά, ξύσαμε προσεκτικά τα κουκούλια του μεταξιού και βάλαμε την γυαλιστερή κλωστή απ' την κορυφή, μέχρι τα τελευταία κάτω κλαδιά. Επόμενο βήμα, η τοποθέτηση του σκαλιστού, που παρίστανε έναν παχουλό, ροζ άγγελο με ανοιγμένα τα φτερά και ακολουθούσαν τα καρύδια μέσα σε ασημόχαρτο απ' τα Καρέλια, που κάπνιζε μανιωδώς ο θείος Κώστας. Ύστερα ήταν η σειρά άλλων σκαλιστών και στην βάση, η φάτνη της γέννησης του Χριστού!

Αυτή ήταν και η τελευταία πινελιά! Ύστερα, κάτσαμε και καμαρώναμε το δέντρο μας, ενώ ο τσουχτερός αέρας μας θέριζε από παντού. Αφού χορτάσαμε καμάρι, η αδελφή μου πήρε τον μικρό αγκαλιά και πήγε στη θείτσα. Εγώ φώναξα την φιληνάδα μου την Μητσούλα, που κατέβηκε με δύο φέτες ψωμί και ζάχαρη, η μια ήταν για μένα, και παίρνοντας και τη Φωφώ, κάτσαμε πάνω στα σκαλοπάτια της κολώνας της ηλεκτρικής,

χαζεύοντας τους πελάτες που έμπαιναν στο μπακάλικο του μπάρμπα Σταύρη του Μερτζάνη.

Η θείτσα, κάποια στιγμή βγήκε στο παράθυρο και φώναξε να μας δώσει κάστανα ψημένα. Τα πήραμε στη χούφτα καυτά με τα φλούδια και πήγαμε να τα φάμε στα κούτσουρα του Καζάκη. Στην παρέα είχαν

προστεθεί η Πιπίτσα, ο Θεόφιλος, ο Τάκος, η Αρετή και καταστρώναμε το δρομολόγιο της άλλης μέρας για τα κόλιντα. Είχε νυχτώσει από ώρα, όταν μαζευτήκαμε στα σπίτια μας για ύπνο και μάλιστα χωρίς να μας φωνάξουν, ούτε να μας μαλώσουν που είχαμε αργήσει. Η θείτσα ήταν σπίτι μας και μιλούσαν με τη μάνα μου, τη θεία τη Σοφία του Μεσιτίδη

και την άλλη τη θεία τη Βασιλική, που ήταν ο άντρας της άρρωστος, κι' όλο κάθονταν στο παράθυρο στην καρέκλα. Ούτε με πήραν χαμπάρι τότε χώθηκα στα στρωσίδια.

Μέσ' τον γλυκό τον ύπνο, απ' την μαύρη χαραή, ακούστηκαν τα κόλιντα μπάμπου, κι' η τζουμπανίκα της Πετρούλας, πάνω στην εξώπορτα. Η Πετρούλα, πάλι, μας είχε προλάβει! Η μάνα μου, που θαρρώ δεν κοιμήθηκε καν, έβγαλε την πιατάντσα που είχε πουρκά, ξυλοκέρατα, καρύδια και σύκα στεγνά, να δώσει στην Πετρούλα και τα αδέρφια της, ενώ από κάτω με φώναζαν η Μητσούλα και η Φωφώ. Άρπαξα άνοιφτη το σακούλι και την τζουμπανίκα μου, που την είχε επιμεληθεί ο θείος Κώστας και κινήσαμε για κόλιντα, αρχίζοντας απ' το Τζαμί, ως το Κιόσκι, σε όλους τους γνωστούς και τα σόια.

Το μεσημέρι μαζευτήκαμε κατάκοπα, ο καθένας σπίτι

του, να ξεδιαλέξουμε τα κόλιντα που είχαμε ρίξει το 'να πάνω στ' άλλο στο σακούλι. Η μάνα μου ήταν σπίτι και έλεγε στη θείτσα «θα κάτσω σπίτι μου», αλλά στάματησαν να μιλούν μόλις με είδαν. Έφαγα μια φιλίτσα σκέτο ψωμί και έκατσα στο ανώγι θαυμάζοντας το δέντρο μας. Η μάνα μου, αμίλητη, τύλιγε τους σαρμάδες για τα Χριστού. Δεν με άφησε να βγω, γιατί, είπε, ήμουν κουρασμένη απ' τα κόλιντα. Έκατσα κι εγώ, σαν καλό κορίτσι, αφού η μάνα μου νοιάστηκε ιδιαίτερα για μένα, κάτι σπάνιο!

Αυτή η παραμονή των Χριστουγέννων ήταν πολύ περριέρη. Μεγάλη ανησυχία επικρατούσε το βράδυ. Το πρωί, ο Γκόγκος με τον Αδάμο τον Γιώργο, τον Περικλή και τον Τάκη δεν άναψαν τον καρτσιούνο. Μόνο κοντά στο μεσημέρι, έβαλαν δυο δαδιά, που τους τα κλώτσησε ο Στέργιος και είπε «όχι φωτιές». Μέσα στα σπίτια, μιλούσαν σιγά-σιγά και έλεγαν πως πήραν για το βουνό τον Νίκο, τον δικό μας, το Γιώργο του θείου Χρίστου, τον Πίπα, τον Κώτσιο, και πάλι κοιμηθήκαμε πολύ νωρίς, όλοι μαζί, στο κρεβάτι της μάνας μου.

Καρτσιούνο σωστό, ανάψαμε την δεύτερη μέρα. Όλοι αυτές τις μέρες ήταν αμίλητοι, αφηρημένοι, τα μαγαζιά έκλειναν πιο νωρίς, κι εγώ, πολύ λίγο. Ως τον Αγία-Βασίλη, είχαμε βρει το ρυθμό μας. Αναστέναζε το Τζαμί και το σπίτι του Μηλόπουλου από κρυφτό και φτυσίματα στον τοίχο, όπως και τα μπαξέδια του Μπίσκα. Στα κούτσουρα του Καζάκη ο καρτσιούνος έκαιγε και παρζιαλίζαμε τις φιλίτσες απ' το ψωμί, ψήναμε και τον μπάτσιο, που μας έδωσε η γιαγιά η Μίτσα του Βλάχου, κρυφά από τον μπάρμπα Τζιώτση τον άντρα της, που όλο μας παραμάζωνε. Πανουκλιάρικα μας ανέβαζε, πανουκλιάρικα μας κατέβαζε. Την πρωτοχρονιά, κόψαμε την πίτα όλοι μαζί, στο σπίτι του παππού. Μέχρι να ξαναπάμε σχολείο, ήμασταν πασαλειμμένα με σιρόπια και άχνη ζάχαρη, όλη μέρα. Δεν θυμάμαι, όμως, να κάναμε σχολείο, Έμεναν εκεί, τώρα, οι φαντάροι. Έτσι είπαν. Και καλύτερα. Γιατί την δασκάλα την Περισοράτηνα, που μας έκανε αριθμητική, πολύ την φοβόμουν.

Εκείνη την ημέρα, αφήσαμε και το σπίτι μας και πήγαμε στου παππού μου το σπίτι, στην Καραμήτσου, δυο σπίτια παρακάτω. Ο παππούς μου ο Γιάγκος, πήρε τον

μικρό αγκαλιά, κι εγώ έκατσα δίπλα του στην κόχη. Την αδελφή μου, που ήταν δεκατριών χρονών αλλά πολύ ψηλή, άκουσα κρυφά, ότι την είχαν κρύψει στο υπόγειο του Βασίλη του Βόλκου, δίπλα απ' το ποτάμι, που περνούσε κάτω από τα σπίτια μας. Εκεί είχαν κρυφτεί όλα τα μεγάλα τα αγόρια και τα κορίτσια. Η μάνα μου και η θείτσα έβαλαν στο κεφάλι, από μια μπουρμπούλα της μάνας της Μαρίας και έγιναν ίδιες με αυτήν. Έξω ακούγονταν όπλα και νάρκες και χειροβομβίδες, είπε ο παππούς, που ξεχώριζε τους ήχους. Κάποια στιγμή, μέσα στη μέρα ακούσαμε να χτυπούν με κλωτσιές τις πόρτες και να ανεβαίνουν κάτι στρατιώτες απάνω στα σπίτια. «Αντάρτες», είπε ο παππούς.

Μετά του Αντώνη του Βλάχου χτύπησαν σε μας και ανέβηκαν απάνω, χωρίς να περιμένουν να τους ανοίξει κανένας. Μπήκαν στο δωμάτιο του παππού και τον είπαν να σηκωθεί όρθιος. Όμως, είχε κοντανάσα και δυσκολεύονταν πολύ. «Καλά, κάτσε», του είπαν. Εμείς τρέξαμε κοντά στην μάνα μας και την θείτσα,

ενώ αυτοί έριχναν όλα τα πράγματα κάτω, αναποδογύρισαν τα μπαούλα, κοίταξαν μέσα στο τζάκι και μετά άρχισαν να ψάχνουν στην καλή την κάμαρη. «Ανοιξε εδώ», είπε ένας που η θείτσα και η μάνα μου τον ήξεραν, δείχνοντας την σιφονιέρα με τα προικιά της θείτσας. «Τώρα-τώρα», λέει σαστισμένη, αυτή, ψά-

χνοντας τα κλειδιά.

Τότε, εκείνος ο γνωστός, βάζει ένα πιστόλι πάνω στην κλειδαριά και λέει, «να την ανοίξω εγώ;» Όλοι τρέμαμε. «Αμάν μπρε» λέει η μάνα μου. «Σε εμένα;» «Ανοίξτε την», λέει αυτός στους δικούς του, που με δυο κλωτσιές έριξαν κάτω όλα τα συρτάρια. Έψαξαν, πετώντας τα πράγματα εδώ, κι εκεί και έφυγαν, μετά από ένα νεύμα του «γνωστού» βροντώντας την πόρτα, αφού έψαξαν κάτω και τα καζάνια και το μαγαζί και τον φούρνο. Εμείς κουρνιαδάσαμε πάλι στην κόχη με τον παππού, ενώ η μάνα η θείτσα και η μάνα μας, άρχισαν να συμμαζεύουν το σπίτι. Κάποια στιγμή, ήρθε από δίπλα η γιαγιά η Σάβου, αδελφή του παππού, και είπε «δεν βρήκαν τίποτα», υπονοώντας, πως όλα τα κρυμμένα παιδιά ήταν καλά.

Πάνω από δυο βράδια ήμασταν στον παππού, όταν ήρθε η γιαγιά Σεβαστή, μέσα από τον μπαχτσέ και φώ-

ναξε την μάνα μου. Ακόμα θαρρώ την βλέπω. «Κορίτσι μου Ζωίτσα, θα σε πω κάτι αλλά μην στεναχωριέσαι γιαβρί μου. Οι αντάρτες, μπήκαν στο σπίτι σου, και πήραν το άλογο του Μήτσου, τα ρούχα απ' την ντουλάπα, κουβέρτες, βελέντζες, τραπεζομάντιλα και τα φόρτωσαν πάνω στο δικό σας άλογο όλα, και τα πήραν για το βουνό. Εγώ τους είπα, που είναι κρίμα, γιατί ο νοικοκύρης από αυτό το σπίτι, είναι στη φυλακή, γιατί είναι αριστερός, αλλά με έσπρωξαν θυμωμένοι και ο Κωσταντός με φώναζε, έλα πίσω μαρή».

Η μάνα μου την άκουσε πανιασμένη χωρίς να πει τίποτα, ενώ η γιαγιά μου άρχισε τις κατάρες και το μοιρολόγι. Μας πήρε αμέσως και μέσα απ' τον μπαχτσέ, μας γύρισε στο σπίτι. Από κάτω, απ' την αυλή, κοίταξε τα άδεια αχούρια, τα τσουβάλια απ' το αλεύρι, που έλειπαν και κρατώντας το κεφάλι με τα χέρια της ανέβηκε απάνω. Όλο το σπίτι είχε αδειάσει από κουβέρτες, βελέντζες σεντόνια και ρούχα. Ακόμα και τα υφαντά τραπεζομάντηλα έλειπαν και οι πετσέτες.

Αδάκρυτη, στεγνή, χωρίς να πει λέξη, η κυρά Ζωίτσα άρχισε να συμμαζεύει τα απομεινάρια του νοικοκυριού της, ενώ κατέφθαναν όλοι οι γείτονες να βοηθήσουν. Η θείτσα μου έφυγε και ξαναγύρισε αμέσως με την γιαγιά, φορτωμένες, με κουβέρτες, βελέντζες. Ότι σπιτομάζωμα μας έλειπε, το έφερε από τα προικιά της. Ως την επόμενη μέρα το σπίτι είχε αρχίσει να μοιάζει πάλι με κατοικίσιο. Μόνο η θεία μου η Κυράτσου, η μεγάλη αδελφή του πατέρα μου, στεναχωριούνταν, «τί δα βάλει ο Μήτσος όταν δα τον αφήσουν από την εξορία». «Ως τότε δα ράψουμε καινούργια» απάντησε η μάνα μου. «Ας έρθει μόνο».

Όστε ο μπαμπάς ο δικός μου ήταν εξορία και όχι φυλακή, όπως έλεγαν πίσω από την πλάτη μου οι μαμάδες των συμμαθητριών μου. Η λέξη εξορία στα εννιά μου χρόνια, μου φάνηκε καλύτερη από τη λέξη φυλακή. Θυμώμουν πολύ αχνά τον πατέρα μου. Τον είχα δει ελάχιστα στο τμήμα μεταγωγών, όπως το έλεγαν, στη Θεσσαλονίκη. Αλλά, είχε πολύ κόσμο, εκεί και δεν τον είχα δει καλά. «Τι να πούμε», απαντούσε η μάνα μου, σε όσους την παρηγορούσαν. «Εδώ κόσμος σκοτώθηκε, κάηκε, τί να κάνουμε;» Κάποτε ξαναπήγαμε στο σχολείο, πολύ άκεφα, γιατί η Νάουσα είχε αποκτήσει

για τα παιδικά μας μάτια, εξαιρετικό ενδιαφέρον. Τα καμένα σπίτια, το ανατιναγμένο Τζαμί, οι γκρεμισμένες γέφυρες και τα καμένα εργοστάσια επέτρεπαν εξερευνήσεις σε άλλους, καινούργιους χώρους και η φαντασία μας και τα ψέματα οργιάζαν. Αλλά και μας μάλωναν πολύ στο σπίτι, γιατί όλοι είχαν διαρκώς νεύρα και μουρμούρα.

Δεν μπορώ να θυμηθώ, πόσος καιρός είχε περάσει, αλλά μια μέρα ακούω να φωνάζουν «Ζωίτσα, Ζωίτσα, έλα, ο Μήτσος». Η μάνα μου πήγε αργά στις σκάλες, βγήκε στο κατώφλι και στάθηκε, ενώ εγώ κοιτάζα, εκεί που έδειχνε η γιαγιά η Ρίγγα του Ντούλη. Είδα να κατεβαίνει απ' την κατηφόρα ένας ασπρομάλλης με μαύρο μακρύ παλτό και ένα δέμα κάτω απ' την αμασχάλη. Όταν έφτασε στην πόρτα μας, η μάνα μου τον κοίταξε μόνο και ανέβηκε στο σπίτι, αυτός μπροστά και εκείνη πίσω του. Σε λίγο, άρχισε να πηγαίνει σπίτι μας κόσμος πολύς και όλα τα αδέρφια του μπαμπά

μου. Πάλι μας είχαν ξεχάσει τελείως, το βράδυ συμμαζεύτηκα μόνη μου. Ο ασπρομάλλης με αγκάλιασε φευγάτα και η θείτσα μας πήρε να κοιμηθούμε σπίτι τους, και θα μας έδινε και καρυδάτο γλυκό, μας είπε. Για πολύ καιρό το σπίτι μας είχε πολύ κόσμο, κι όλοι ρωτούσαν αν θα αφήσουν και τα δικά τους παι-

διά, κάτι τέτοιο είχε αρπάξει το αυτί μου.

Ο πατέρας μου πέρασε πολύ καιρό με το μαύρο παλιό παλτό, μέχρι να του τελειώσει ο ράφτης ο Γιαννούλης ένα χοντρό σακάκι που το έλεγαν Βραχεία. Τις ώρες που δεν το φορούσε αυτό, είχε χοντρές πλεκτές ζακέτες και μπλούζες. Πέρασε καιρός όταν τον είδα να φοράει ένα γκρι -μαύρο σακάκι, σαν το παλιό που είχαμε στην ντουλάπα μας και έλεγε η μάνα μου, «αυτό είναι το σακάκι του μπαμπά», δηλαδή, αυτό που μας είχαν πάρει οι αντάρτες. Το πώς βρέθηκε ξανά το σακάκι, το άκουσα πολλές φορές να το διηγείται η μάνα μου, όταν μεγάλωσα: Μετά τον ερχομό του πατέρα μου από την εξορία, μια μέρα πήρε ένα γράμμα απ' την Αθήνα, που έγραφε. «Κύριε Αγοραστέ, στο βουνό, όταν με πήραν οι αντάρτες, μου έδωσαν να φορέσω ένα σακάκι, που στη μέσα τσέπη είχε κάτι αποδείξεις με το όνομά σας. Τώρα που επέστρεψα, ρώτησα για εσάς και σας στέλνω πίσω το σακάκι σας». ■

Ο ΑΡΑΚΑΣ

ΓΙΑ ΤΗ ΧΟΛΗΣΤΕΡΙΝΗ, ΤΗΝ ΠΙΕΣΗ, ΤΗ ΔΥΣΚΟΙΛΙΟΤΗΤΑ
ΑΛΛΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΣΤΟΜΑΧΟΥ ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΑΡΚΙΝΟ

Κατάγεται από την Άπω Ανατολή (Ινδία, Κίνα). Στην Ελλάδα είναι γνωστό ως Πίσον ή Πίσος από την αρχαία εποχή για τα ξηρά του σπέρματα και αναφέρεται από τον Θεόφραστο και σε συγγράμματα. Οι Προέλληνες χρησιμοποιούσαν στην καθημερινή γλώσσα για τον αρακά τη λέξη «αράκος». Ιδιαίτερα στους Μεσογειακούς πολιτισμούς είναι γνωστός από την αρχαιότητα στους κατοίκους της Συρίας και της Ιορδανίας ήδη από την Νεολιθική Εποχή (4800 π.Χ.).

Επιστημονικά είναι γνωστό ως *Pisum sativum* Lvar *pachyloba*. Αρκετοί αποφεύγουν τον αρακά εξαιτίας της σχετικά υψηλής θερμιδικής του αξίας. Μάλλον όμως αγνοούν ότι μπορεί να προστατέψει τα κύτταρά μας από τη φθορά του χρόνου. Είναι μια από τις καλύτερες πηγές πρωτεϊνών και υδατανθράκων ενώ περιέχει κάλιο, φώσφορο (σημαντικό για την καλή λειτουργία της καρδιάς και του νευρικού συστήματος), καροτίνη (προστατεύει από τις ελεύθερες ρίζες) και φυτικές ίνες απαραίτητες για την ομαλή λειτουργία του εντέρου.

Ο αρακάς περιέχει επίσης βιταμίνες του συμπλέγματος Β και βιταμίνη C, σίδηρο, ασβέστιο, μαγνήσιο αλλά και αντιοξειδωτικές φλαβόνες, που προστατεύουν τα κύτταρα από την υπερϊώδη ηλιακή ακτινοβολία, καταπολεμούν τις φλεγμονές, ελαττώνουν τον κίνδυνο θρομβώσεων και βοηθούν στην εξουδετέρωση ιών και

Γράφει η **Αγγελική Μήλιου**, βιολόγος

καρκινογόνων ουσιών.

Διαθέτει 1,6 μονάδα σιδήρου ανά 100 γρ. φαγητού και το σώμα μας απορροφά περίπου το 20% από αυτόν.

Η υψηλή περιεκτικότητα του αρακά σε ίνες και πρωτεΐνες, επιβραδύνει τη χώνεψη των σακχάρων, ρυθμίζοντας αυτόματα την περιεκτικότητά τους στο αίμα. Οι πολλές αντιοξειδωτικές και αντιφλεγμονώδεις ενώσεις στα μπιζέλια, υποστηρίζουν τα υγιή αιμοφόρα αγγεία. Τέλος, η νιασίνη στο μπιζέλι, βοηθά στη μείωση της παραγωγής των τριγλυκεριδίων και της VLDL (πολύ χαμηλής πυκνότητας λιποπρωτεΐνη), που καταλήγει σε λιγότερο κακή χοληστερόλη και αυξημένα επίπεδα HDL («καλής») χοληστερόλης. Ένα από τα φυτοχημικά συστατικά του, το οποίο έχει πρόσφατα έρθει στο φως της δημοσιότητας για τις ευεργετικές επιδράσεις τους, είναι η

κουμπεστερόλη. Η καθημερινή κατανάλωση αρακά μαζί και με άλλα όσπρια μειώνει τον κίνδυνο εμφάνισης καρκίνου στο στομάχι και ιδιαίτερα όταν η κατανάλωση κουμπεστερόλης είναι περίπου 2 mg ή μεγαλύτερη. Η μεγάλη ποικιλία του σε αντιοξειδωτικά και αντιφλεγμονώδη φυτοθεραπευτικά συστατικά είναι πολύ πιθανό να διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στον καρκινοπροστατευτικό όφελος του αρακά.

Η κατανάλωση αρακά συστήνεται ιδιαίτερα σε άτομα με αυξημένη αρτηριακή πίεση και υψηλά επίπεδα χοληστερόλης αλλά και σε αυτούς που υποφέρουν από δυσκοιλιότητα. Αξίζει να αναφερθεί ότι ο αρακάς λόγω της υψηλής περιεκτικότητας του σε πρωτεΐνη, κάλιο και φωσφόρο, δεν αποτελεί κατάλληλη τροφή για ασθενείς με οξεία και χρόνια νεφρική ανεπάρκεια. Επίσης δεν συνιστάται σε διαβητικούς αλλά και σε όλους όσους έχουν ανεβασμένα επίπεδα ουρικού οξέος.

Φρέσκος ή κατεψυγμένος;

Ο αρακάς είναι πολύ συχνά επιβραρυμένος από χημικές ουσίες, ατμοσφαιρικούς ρύπους και φυτοφάρμακα. Ο αρακάς όταν είναι φρέσκος πρέπει να καταναλώνεται μέσα σε 24 ώρες από τη συγκομιδή του, διαφορετικά χάνει το 20% των θρεπτικών συστατικών του. Γι' αυτό είναι καλύτερα να προτιμάμε τον κατεψυγμένο, ο οποίος ψύχεται μέσα σε 3-4 ώρες μετά τη συγκομιδή. **■**

ΤΟ ΓΛΩΣΣΙΚΟ ΙΔΙΩΜΑ ΣΤΗΝ ΗΜΑΘΙΑ

Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΩΝ ΛΕΓΟΜΕΝΩΝ «ΕΝΤΟΠΙΚΩΝ»

Η γεωγραφική περιοχή της Μακεδονίας αποτέλεσε εδώ κι αιώνες το χώρο όπου διεξήχθησαν ορισμένοι από τους πιο σκληρούς πολέμους. Απώτερος σκοπός των εκάστοτε αντιμαχόμενων πλευρών υπήρξε η επικράτηση σε μια περιοχή, η οποία ήλεγχε τις οδούς που οδηγούσαν στην καρδιά της Ευρώπης.

Γράφει ο
Βασίλης Σ. Δημητριάδης,
υπ. διδάκτωρ Ιστορίας,
πρ. Πρόεδρος ΜΕΓΣΝ «Η ΜΙΕΖΑ»

Κατά την αρχαιότητα το ελληνικό βασίλειο της Μακεδονίας είχε καταφέρει να θέσει υπό τον έλεγχό του μια πολύ ευρύτερη περιοχή. Ωστόσο, η έλευση των Ρωμαίων, η δημιουργία της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας και, κυρίως, η κάθοδος των σλαβικών φύλων (7ος αιώνας μ.Χ.) προκάλεσαν μεγάλες αναστατώσεις.

Κατά τους αιώνες της οθωμανικής κυριαρχίας που ακολούθησαν, τα σλαβικά φύλα αφομοιώθηκαν σε μεγάλο ποσοστό από τον ελληνικό πληθυσμό, ο οποίος κυριαρχούσε στο νοτιότερο τμήμα της Βαλκανικής, ενώ βορειότερα κυριάρχησαν οι σλαβικοί πληθυσμοί. Ωστόσο, οι πληθυσμοί αυτοί στο σύνολό τους

εκχριστιανίστηκαν κι επηρεάστηκαν καθοριστικά από τον ελληνικό πολιτισμό. Φυσικά, πρόκειται για μια διαδικασία, η οποία διήρκεσε αιώνες. Εντούτοις, η ανάγκη επικοινωνίας στο χώρο της Μακεδονίας ανάμεσα σε αυτούς τους σύννοικους, αλλά αλλόγλωσσους πληθυσμούς (Έλληνες, Τούρκοι, Βούλγαροι, Σέρβοι, Ρομά κι επιπλέον βλαχόφωνοι και αρβανιτόφωνοι Έλληνες) οδήγησε στη δημιουργία ενός ιδιώματος, το οποίο χρησίμευσε ως γέφυρα συνεννόησης. Άλλωστε δεν πρέπει να διαφεύγει της προσοχής μας ότι το διάστημα της οθωμανικής κατάκτησης υπήρχε γενικότερη απαιδευσία και αμάθεια, ενώ λιγοστά ήταν, τουλάχιστον τους πρώτους αιώνες, και τα σχολεία. Κατά συνέπεια υπήρξε ανάγκη επικοινωνίας μεταξύ των προαναφερθέντων αλλόγλωσσων πληθυσμών. Υπό αυτές τις συνθήκες λοιπόν, τον 18ο περίπου αιώνα, προέκυψε το εντόπιο ιδίωμα.

Το ιδίωμα αυτό δεν είχε και δεν έχει γραφή, γιατί πολύ απλά δεν τη χρειάστηκε ποτέ. Η δημιουργία του έγκειται στην ύπαρξη αναγκαιοτήτων της καθημερινότητας –συνεννόηση, εμπόριο κλπ. Δημιουργήθηκε με βάση μια δυτική βουλγαρική διάλεκτο, στην οποία ενσωματώθηκαν πάρα πολλές λέξεις ελληνικές, τούρκικες, βλάχικες κι αλβανικές.

Στη συνέχεια, το ιδίωμα αυτό εξαπλώθηκε εξαιτίας της ευκολίας μάθησής του ακόμη και σε ολόκληρες πληθυσμιακές ομάδες, όπως ορισμένα βλαχόφωνα χωριά της Μακεδονίας, σε Τούρκους ή σε Ρομ εγκαταστημένους σε χωριά της Νάουσας και της Βέροιας. Μάλιστα είναι χαρακτηριστικό ότι ακόμη και σήμερα είναι εύκολο να μάθει κάποιος πολλές βασικές λέξεις με ελάχιστο χρόνο ενασχόλησης (αυτή η διαπίστωση

βασίζεται σε προσωπική εμπειρία).

Την κατάσταση αυτή έσπευσαν, κατά τη διάρκεια του 19ου αιώνα, να εκμεταλλευτούν Σέρβοι και Βούλγαροι, οι οποίοι είχαν τις δικές τους βλέψεις για την περιοχή. Οι λαοί αυτοί επέδειξαν ιδιαίτερη κινητικότητα μέσα από τη θεωρία του μακεδονισμού (ύπαρξη ξεχωριστού «μακεδονικού» έθνους) – στο πλαίσιο της οποίας προσπάθησαν να πείσουν τους σλαβόφωνους πληθυσμούς του γεωγραφικού χώρου της Μακεδονίας ότι είναι κάτι ξεχωριστό, δηλαδή «εθνικά Μακεδόνες». Σκοπός τους ήταν να δημιουργήσουν μια ιδιαίτερη ταυτότητα, η οποία θα παρέκαμπτε τις όποιες αντιδράσεις των πληθυσμών (οι οποίοι δεν ήθελαν να ταυτιστούν με τα παραπάνω κράτη) και θα απείχε ελάχιστα από την ενσωμάτωσή τους στην αντίστοιχη εθνική ομάδα. Για τον λόγο αυτό άλλωστε οι Σέρβοι χαρακτηρίζουν το ιδίωμα ως σερβομακεδονικά κι οι Βούλγαροι ως βουλγαρική διάλεκτο (γι' αυτό αναγνωρίζουν τα Σκόπια με το συνταγματικό τους όνομα, αλλά θεωρούν τους κατοίκους της Σέρβους ή Βούλγαρους αντίστοιχα).

Στην παραπάνω διαμάχη, ιδιαιτέρως μετά την κατάρρευση της Γιουγκοσλαβίας, υπεισέθηκε ενεργά η σκοπιανή προπαγάνδα, η οποία επιχείρησε με μεθοδικότητα να αποδείξει ότι υπήρχαν σε εδάφη της Ελλάδας και της Βουλγαρίας «εθνικά Μακεδόνες». Η κινητικότητα αυτή απέτυχε οικτρά. Παρά τις αγωνιώδεις προσπάθειες των γειτόνων, το γεγονός ότι ένας πρώην πρωθυπουργός του κράτους τους θεωρεί τον εαυτό του Βούλγαρο και διώκεται ποινικά όποιος τολμάει να δηλώσει πως είναι Βούλγαρος, αποτελεί την ταφόπλακα του όλου εγχειρήματος.

Ωστόσο, το νεοσύστατο, το 1991, κράτος έπρεπε να επιβιώσει και για

το λόγο αυτό επέλεξε τη ρητορική του αλυτρωτισμού. Για να επιτύχει μάλιστα τους σκοπούς του χρησιμοποίησε κατά κόρον και την παραποίηση της μουσικής και χορευτικής παράδοσης των γηγενών Μακεδόνων. Σε ό,τι αφορά όμως το γλωσσικό ζήτημα, το ιδίωμα των γηγενών της Μακεδονίας δεν έχει καμία σχέση με την επίσημη, την αποκαλούμενη για προπαγανδιστικούς λόγους «μακεδονική» γλώσσα. Η τελευταία είναι το απόσταγμα μιας επιτροπής φιλολόγων, λογίων, συγγραφέων κ.ά. και βασίζεται σε μια διάλεκτο της περιοχής Μοναστηρίου-Περλεπέ-Βελεσών. Μάλιστα επιβλήθηκε με Νόμο στην περιοχή των Σκοπίων στις 3 Μαΐου του 1945. Η αγωνία των εμπνευστών της ήταν να διαφοροποιηθεί από τα βουλγάρικα και για το λόγο αυτό «εκσερβίστηκε» συστηματικά.

Αυτή λοιπόν τη γλώσσα επιχειρούν σήμερα διάφοροι κύκλοι εντός κι εκτός των τειχών να επιβάλουν στους γηγενείς Μακεδόνες εις βάρος του τοπικού ιδιώματος. Για το σκοπό αυτό χρησιμοποιούν διάφορα ηλεκτρονικά μέσα και παρέχουν ακόμη και μαθήματα εκμάθησης της τεχνητής γλώσσας με σκοπό την αλλοίωση της ταυτότητας των γηγενών Μακεδόνων. Το ίδιο μάλιστα επιχειρείται να γίνει και με τη χορευτική παράδοση, η οποία πάλι διαφέρει ουσιαστικά από εκείνη που προσπαθούν να «εισάγουν» διάφοροι κύκλοι (σύλλογοι, αργυρώνητοι χοροδιδάσκαλοι).

Βεβαίως, η εξέλιξη του ιδιώματος έχει ανασταλεί, από τις αρχές του 20ου αιώνα. Ακολουθεί τον δρόμο δηλαδή άλλων ιδιωμάτων όπως του βλάχικου ή του ποντιακού. Ωστόσο, αποτελεί χρέος όχι μόνο των γηγενών, αλλά κι όλων των Μακεδόνων να διαφυλάξουμε την αυθεντικότητά του ως κομμάτι της τοπικής πολιτιστικής κληρονομιάς. ■

ΚΙC 8462852. ΒΡΗΚΑΜΕ ΤΗΝ ΠΡΩΤΗ ΣΦΑΙΡΑ ΝΤΑΪΣΟΝ;

Στο πρώτο μου βιβλιαράκι που είχε τυπωθεί δημόσια από την τοπική εφημερίδα της Νάουσας «Το Νέο Βήμα» το 1986, έγραφα: «Η μεγαλύτερη δοκιμασία για την ύπαρξή μας στον κόσμο ίσως είναι η μοναχικότητά της. Γι' αυτό και η σκέψη ότι εμείς δεν είμαστε μόνοι ανάμεσα σε δισεκατομμύρια ήλιους, είναι και δελεαστική και παρήγορη. Από επιστημονικής σκοπιάς δεν ξέρουμε τι να πιστέψουμε, και κάτω από αυτές τις συνθήκες, καλύτερα να πιστέψουμε ότι έχουμε συντροφιά. Ίσως μάλιστα να έχει και μελίσσια από ζωή σε μακρινά πλανητικά συστήματα και ίσως, σε μερικά απ' αυτά, τα όντα να είναι διανοούμενα και μάλιστα να ψάχνουν για επαφή.

γράφει ο
Χαρίτων Τομπουλίδης
Αστρονόμος - Αστροφυσικός

Οι προσπάθειες ν' ακούσουμε κάτι απ' αυτούς συνεχίζονται από τις αρχές της δεκαετίας του '60 με μεγάλα ραδιοτηλεσκόπια. Μάλιστα στείλα-

με και διασκεδαστικά μηνύματα στα κοντινά μας άστρα. Ότι ακόμα δεν πήραμε απάντηση δεν είναι παράξενο. Υπάρχουν πάρα πολλά άστρα στο

Γαλαξία μας για να ψάξουμε, θέλει υπομονή και αισιοδοξία για τους αστρονόμους που ασχολούνται με την Έρευνα για Εξωγήινη Νοημοσύνη (SETI). Μερικοί είναι απελπισμένοι και λίγο, ανήσυχoi γιατί μέχρι τώρα δεν πήραμε καμιά απάντηση, μιας και είναι της γνώμης ότι οι εξωγήινοι πολιτισμοί θα έπρεπε να ήταν εκατομμυρίων ή δισεκατομμυρίων χρόνων στην ηλικία και γι' αυτό αρκετά ικανοί να συλλάβουν τα ραδιοκύματά μας.

Είμαστε μόνοι ή αυτοί δεν μας δίνουν σημασία; Ίσως κάθονται στη φωλιά τους και δεν ενδιαφέρονται, αφού είδαν τα προγράμματα της τηλεόρασής μας. Κάποιος πέταξε την ιδέα της ύπαρξης του Γαλαξιακού Κλαμπ, που μόνο ώριμοι, πνευματικά και ψυχολογικά, πολιτισμοί είναι μέλη και που επικοινωνούν με ανώτερες μεθόδους επικοινωνίας, πολύ ανώτερες από τις δικές μας, των αρχαίων. Η πρόταση φαίνεται τυπική των πολιτιστικών μας ονείρων: Ο άνθρωπος παύει να νιώθει μόνος και έχει κάτι ανώτερο για να αγωνίζεται – την κάρτα μέλους του κλαμπ.

Αυτά όλα μοιάζουν με ιστορίες επιστημονικής φαντασίας αλλά μπορεί κάποια μέρα να καθόμαστε μπροστά σε ένα μακρύ σερίτι (κάποιοι ηλεκτρονικού υπολογιστή) με πληροφορίες από κάποιον εξωγήινο πολιτισμό. Αυτές οι πληροφορίες που θα μπορούσαν να μαζευτούν σε μερικές μέρες με ένα ραδιοτηλεσκόπιο – αφού η επαφή μας επιτευχτεί – θα μπορούσαν να είναι το σύνολο ερευνών πολλών εκατομμυρίων χρόνων. Ίσως θα ήταν δύσκολο να γίνει αντιληπτό, οι στρατιωτικοί θα ανησυχούσαν πολύ και θα έβγαζαν το κεφάλι τους από απορία, και ίσως να έφερναν ριζική αλλαγή στον τρόπο ζωής μας και στον πολιτισμό μας. Αν τώρα εσείς δεν πιστεύετε σ' αυτά να είστε έτοιμοι να δεχτείτε το γεγονός ότι είμαστε τελείως μόνοι στο Σύμπαν».

Εξωηλιακοί πλανήτες

Από τότε πέρασαν πάνω από τριάντα χρόνια. Στείλαμε δορυφόρους να ψάξουν για εξωγήινες μορφές ζωής. Να ψάξουν για άλλους πλανήτες. Και έτσι εισήγαμε τον όρο «Εξωηλιακοί πλανήτες». Πλανήτες που περιστρέφονται γύρω από άλλους ήλιους, γύρω από

άλλα αστέρια. Οι ανακαλύψεις αυτές γίνονται οπτικά με φωτομετρία και φασματοσκοπία και δεν είναι καθόλου δύσκολες αν έχεις λίγη τύχη και τα σωστά όργανα παρατήρησης. Είναι αυτό που κάποιος επιστήμονας είπε, «Είναι σαν να ψάχνεις βελόνα στα άχυρα». Παρ' όλα αυτά, με την τεχνολογία που έχουμε σήμερα, δεν είναι τόσο δύσκολο να βρούμε αυτήν την βελόνα. Και αυτό κάνουν μερικοί ερευνητές σήμερα.

Μέχρι σήμερα έχουν ανακαλυφθεί περισσότεροι από 3.660 εξωηλιακοί πλανήτες και φυσικά όλοι έμμεσα, γιατί είναι αδύνατον να φωτογραφηθούν οι πλανήτες που δεν λάμπουν, περιφερόμενοι γύρω από λαμπερά αστέρια. Υπάρχει όμως και ένα τηλεσκόπιο που ψάχνει για Γαίες και περιφέρεται στο διάστημα γύρω από τη Γη μας. Ονομάζεται «Κέπλερ» και άρχισε να λειτουργεί από το 2009 παρατηρώντας χιλιάδες αστέρια. Μέχρι στιγμής έχει βρει λίγο περισσότερους από 1.000 εξωηλιακούς πλανήτες και τελευταία και αρκετές «νέες Γαίες», δηλαδή πλανήτες που μπορεί να έχουν νερό σε υγρή μορφή. Αυτό ήταν μεγάλη είδηση για τα ΜΜΕ και τον πολύ κόσμο, ενώ για μένα ούτε καν είδηση. Διότι Γαίες υπάρχουν παντού και μάλιστα με υγρές επιφάνειες και νερό σε υγρή μορφή.

Οι Σφαίρες Ντάισον

Μήπως όμως το «Κέπλερ» βρήκε και εξωγήινη τεχνολογικά αναπτυγμένη μορφή ζωής; Μήπως βρήκε μια από τις σφαίρες που ο επιστήμονας Ντάισον προέβλεψε τη δεκαετία του 1960 και φέρουν σήμερα το όνομά του; Μήπως βρήκαν μια «Σφαίρα Ντάισον»; Ο φυσικός Φρίμαν Ντάισον διατύπωσε την εικασία ότι προχωρημένοι πολιτισμοί που έχουν ανάγκη για όλο και περισσότερη ενέργεια ώστε να επεκταθούν και πέρα από το πλανητικό τους σύστημα, ίσως αξιοποιούν τις τεράστιες ποσότητες, που εκπέμπει το άστρο τους, κατασκευάζοντας γύρω του γιγαντιαίους ηλιακούς συλλέκτες ώστε να απορροφούν μεγάλο μέρος ή και το σύνολο της ενέργειας αυτής. Το φθινόπωρο του 2014 κάποιοι ερασιτέχνες αστρονόμοι που αναζητούσαν για ύπαρξη εξωηλιακών πλανητών στις καταγραφές του διαστημικού τηλεσκοπίου «Κέπλερ» παρα-

... το «Κέπλερ» άρχισε να λειτουργεί από το 2009 και μέχρι στιγμής έχει βρει λίγο περισσότερους από 1.000 εξωηλιακούς πλανήτες...

Το τηλεσκόπιο Κέπλερ σαρώνει τμήματα του ουρανού προς αναζήτηση εξωηλιακών πλανητών ή «νέων Γαίων»

τήρησαν κάποιες παράξενες ανωμαλίες στη φωτεινότητα ενός άστρου, που αναφέρεται στους αστρονομικούς καταλόγους με το όνομα KIC 8462852. Οι μεταβολές στη λαμπρότητα του άστρου παρουσίαζαν ένα μοναδικό, ακανόνιστο και γι' αυτό ασυνήθιστο μοτίβο, που δεν έχει παρατηρηθεί σε κανένα άλλο άστρο του Γαλαξία και δεν μπορεί να εξηγηθεί με τη διάβαση (το πέρασμα μπροστά από το άστρο) ενός πλανήτη, που ενδεχομένως περιφέρεται γύρω του. Στο τραπέζι έπεσαν διάφορες ιδέες για το τι μπορεί να προκαλεί αυτήν τη συμπεριφορά, έως και ότι είναι έργο εξωγήινου τεχνολογικά προοδευμένου πολιτισμού.

Η επικεφαλής του προγράμματος «Κυνηγοί Εξωηλιακών Πλανητών» Ταμπίθα Μπογιατζιάν, μετά από ενδελεχή εξέταση και επιβεβαίωση των δεδομένων και απόρριψη οποιουδήποτε ενδεχομένου να πρόκειται για λάθη στην καταγραφή ή επεξεργασία των δεδομένων, προχώρησε το 2016 σε συλλογική επιστημονική δημοσίευση. Το άστρο αυτό τώρα πια λέγεται «άστρο Μπογιατζιάν», ή «άστρο της Τάμπι», όπως είναι το χαϊδευτικό της, σε αναγνώριση της σημασίας και της ιδιαιτερότητάς του, καθώς οι αστρονόμοι δεν έχουν βρει κάποια εξήγηση που να ερμηνεύει όλες τις πλευρές του φαινομένου.

Θα μπορούσε το KIC 8462852 να είναι η πρώ-

τη απόδειξη ότι οι ανεπτυγμένοι εξωγήινοι πολιτισμοί δεν ανήκουν μόνο στη σφαίρα της επιστημονικής φαντασίας;

KIC 8462852 «άστρο Μπογιατζιάν»

Πριν την τοποθέτηση σε τροχιά του τηλεσκοπίου «Κέπλερ», οι «κυνηγοί» εξωηλιακών πλανητών τους ανακάλυπταν τον ένα μετά τον άλλο. Το «Κέπλερ» σαρώνει τμήματα του ουρανού και αποκαλύπτει την ύπαρξή τους σε διάφορα άστρα, κατά χιλιάδες κάθε φορά. Επί τέσσερα χρόνια το τηλεσκόπιο παρατηρούσε τα άστρα σε ένα μικρό τμήμα του Γαλαξία εντοπίζοντας τους εξωηλιακούς πλανήτες, από τη μικρή σταθερά επαναλαμβανόμενη βύθιση της φωτεινότητας των άστρων, όταν τύχει ένας πλανήτης τους να κάνει διάβαση μεταξύ του άστρου και της γραμμής παρατήρησης από τη Γη. Όταν δεν υπάρχουν πλανήτες (ή δεν έχει την κατάλληλη κλίση το επίπεδο περιφοράς τους), τότε η καμπύλη φωτεινότητας του άστρου είναι μια ευθεία γραμμή, καθώς η φωτεινότητα παραμένει σταθερή στη χρονική κλίμακα παρατήρησης μερικών ετών του «Κέπλερ». Αν όμως υπάρχει εξωηλιακός πλανήτης, τότε η καμπύλη παρουσιάζει μικρές υφέσεις σε σχήμα ύψιλον, που εμφανίζουν απόλυτη περιοδικότητα και επανεμφανίζονται όταν έρθει ώρα ο πλανήτης να ξανακάνει διάβαση. Η διάρκεια, η περίοδος

...το άστρο KIC 8462852 λέγεται «άστρο Μπογιατζιάν», ή «άστρο της Τάμπι», σε αναγνώριση της σημασίας και της ιδιαιτερότητάς του...

Η Ταμπίθα Μπογιατζιάν που μελέτησε τον εξωπλανήτη KIC 8462852 ή το λεγόμενο και ως «άστρο Μπογιατζιάν»

επανεμφάνισης και το βάθος των υφέσεων στην καμπύλη λαμπρότητας του άστρου, δίνουν πληροφορίες για τον πλανήτη, όπως το μέγεθος και η θερμοκρασία του.

Από τα 150.000 άστρα που παρατήρησε το «Κέπλερ», μόνο το KIC 8462852, έχει καμπύλη λαμπρότητας που είναι αδύνατο να εξηγηθεί σε κάθε της λεπτομέρεια με βάση τα γνωστά αστρονομικά φαινόμενα. Ενδεχομένως, γι' αυτήν την καμπύλη να ευθύνεται κάτι καινούριο, που δεν γνωρίζουμε. Αυτός ήταν και ο λόγος που δεν εντοπίστηκε από τον αλγόριθμο αυτόματου εντοπισμού εξωηλιακών πλανητών, που αναλύει σε ένα πρώτο επίπεδο τα δεδομένα του «Κέπλερ», αλλά από τους ερασιτέχνες που ψάχνουν στα «αποφάγια» του αυτόματου συστήματος. Το «άστρο Μπογιατζιάν» εμφανίζει ακανόνιστες βυθίσεις στην καμπύλη φωτεινότητας, που εκδηλώνονται σε τυχαίο χρόνο, έχουν κάθε φορά διαφορετική διάρκεια, από μερικές ώρες έως μερικές μέρες ή βδομάδες, ενώ η μείωση της λαμπρότητας άλλοτε είναι της τάξης του 1% και άλλοτε φτάνει το απίστευτο 22%! Κανένα πλανητικό σύστημα δεν μπορεί να προκαλέσει τόσο ακραίες και ποικίλες διακυμάνσεις στην καμπύλη λαμπρότητας του άστρου του.

Σαν να μην έφταναν όλες αυτές οι ιδιομορφίες, μελετώντας παραπέρα το ζήτημα μετά

τη δημοσίευση της Μπογιατζιάν, άλλοι επιστήμονες εντόπισαν σε παλιότερα αρχειοθετημένα αστρονομικά δεδομένα, μείωση της φωτεινότητας του KIC 8462852 κατά 15% μέσα στα τελευταία 100 χρόνια! Αυτό ήταν κάτι που θεωρούνταν πρακτικά αδύνατο, καθώς μόλις ολοκληρωθεί ο σχηματισμός τους τα άστρα διατηρούν σχεδόν την ίδια λαμπρότητα επί δισεκατομμύρια χρόνια και η φωτεινότητά τους μεταβάλλεται έντονα μόνο λίγο πριν σβήσουν, όταν τους τελειώσουν τα πυρηνικά καύσιμα. Κι αυτές ακόμα οι απότομες αλλαγές γίνονται σε κλίμακα εκατομμυρίων ετών και συνοδεύονται από συγκεκριμένα χαρακτηριστικά, που λείπουν από το «άστρο Μπογιατζιάν». Το άστρο αυτό σύμφωνα με όλες τις άλλες μετρήσεις είναι ένα συνηθισμένο μεσήλικο άστρο. Δεν είναι ούτε μεταβλητός αστέρας, ούτε παλλόμενος με σταθερό ρυθμό. Δεν υπάρχει καμία ένδειξη ότι προσλαμβάνει υλικό από κάποιον αφανή συνοδό αστέρα, ούτε έχει ανώμαλο μαγνητικό πεδίο, ούτε και βρίσκεται στη φάση σχηματισμού. Αν δεν ήταν η ασυνήθιστη καμπύλη λαμπρότητας, δεν θα είχε τίποτα αξιόλογο για να τραβήξει την προσοχή των επιστημόνων.

Διερευνώντας τα δεδομένα από τη φάση ρύθμισης του «Κέπλερ» πριν μπει σε κανονική λειτουργία, διαπιστώθηκε ότι και με βάση αυτά τα δεδομένα μέσα σε τέσσερα χρόνια το

...το άστρο αυτό σύμφωνα με όλες τις άλλες μετρήσεις είναι ένα συνηθισμένο μεσήλικο άστρο, ούτε μεταβλητός αστέρας, ούτε παλλόμενος...

KIC 8462852 παρουσιάζει μείωση φωτεινότητας κατά 3%. Έτσι οι αστρονόμοι πρέπει να βρουν εξηγήσεις και για τα δύο φαινόμενα: Τη σταδιακή μείωση της φωτεινότητας του άστρου και τις παράξενες, «αντικανονικές» σύντομες βυθίσεις στη λαμπρότητά του. Αν και οι επιστήμονες θα προτιμούσαν μία εξήγηση και για τα δύο, καθένα από τα φαινόμενα είναι δύσκολο να εξηγηθεί ακόμη και από μόνο του κι ακόμη περισσότερο όταν η ερμηνεία του ενός πρέπει να συμβαδίζει με την ερμηνεία για το άλλο.

Οι επιστήμονες προσπάθησαν να δώσουν διάφορες εξηγήσεις:

1η) Το φαινόμενο οφείλεται σε σμήνος παγωμένων θραυσμάτων κομητών σε μία εξαιρετικά εκκεντρική τροχιά γύρω από το άστρο. Ωστόσο, η ιδέα ότι θραύσματα από ένα τέτοιο σμήνος θα μπορούσαν να υπάρχουν σε επαρκώς υψηλές συγκεντρώσεις ώστε να προκαλέσουν 22% απώλεια της παρατηρούμενης φωτεινότητας του αστέρα, έχει αμφισβητηθεί. Ούτε διαπιστώνεται η εκπομπή υπέρυθρων ακτίνων που θα περίμενε κανείς όταν οι κομήτες ψύχονται αποκρινόμενοι από το άστρο.

2η) Μπορεί να υπάρχει ένας μεγάλος αριθμός μικρών μαζών σε «πυκνό σχηματισμό» σε τροχιά γύρω από το αστέρι. Ωστόσο, φασματοσκοπική μελέτη του συστήματος δεν έχει εντοπίσει αποδείξεις για συγχωνευμένο υλικό, καυτή πυκνή σκόνη, ή περιαστρική ύλη από ενδεχόμενο πλανήτη που έχει εξατμιστεί ή εξερράγη εντός κοντινής απόστασης λίγων αστρονομικών μονάδων από το κεντρικό αστέρι. Ούτε και στην περίπτωση αυτή διαπιστώνεται η αναμενόμενη εκπομπή υπέρυθρων ακτίνων από τον δίσκο.

3η) Η ύπαρξη κάποιου νέφους στον διαστρικό χώρο, ή στη γειτονιά του ηλιακού μας συστήματος που παρεμβάλλεται εν μέρει στη γραμμή παρατήρησης του KIC 8462852 καθώς το «Κέπλερ» κινείται. Αν και υπάρχουν κάποια ζητήματα, είναι μια πιο πιθανή εξήγηση από τις προηγούμενες, ιδίως αν πρόκειται για διαστρικό νέφος

4η) Η μεταβολή λαμπρότητας λόγω εσωτερικών διεργασιών στο άστρο, π.χ. μια επικείμενη αλλαγή πολικότητας του μαγνητι-

κού του πεδίου. Αλλά, άστρα τόσο λαμπρά δεν εμφανίζουν μαγνητικά πεδία όπως του Ήλιου, ούτε μπορεί μ' αυτό να εξηγηθεί η μακροχρόνια εξασθένηση της φωτεινότητας. Παραλλαγή της εικασίας αυτής προβλέπει ότι σχετικά πρόσφατα το «άστρο Μπογιατζιάν» απορρόφησε έναν καφέ νάνο και τώρα βρίσκεται σε φάση επιστροφής στην κανονική του φωτεινότητα.

5η) Πιο εξωτική εκδοχή, είναι η ύπαρξη σχετικά μικρής μαύρης τρύπας σε τροχιά γύρω του, αλλά υπάρχουν αρκετές ενστάσεις και γι' αυτήν τη θεωρία, έστω κι αν δεν μπορεί να απορριφθεί εξολοκλήρου.

6η) Και μια τελευταία και η πιο επιθυμητή και η πιο εξωτική είναι εκείνη για την ύπαρξη μιας μεγαδομής γύρω από το άστρο, κατασκευασμένης από κάποιον εξωγήινο πολιτισμό. Η εκδοχή αυτή θα γίνει πιο πιθανή μόνο όταν απορριφθούν όλες οι αστρονομικές εξηγήσεις των φαινομένων και θα επιβεβαιωθεί μόνο αν εντοπιστεί η εκπομπή τεχνητών ραδιοσημάτων από την περιοχή.

Δεν θα ήταν όμορφο και επιθυμητό να ανακαλύπταμε ότι οι τεχνολογικά αναπτυγμένοι πολιτισμοί τελικά επιζούν και δεν αυτοκαταστρέφονται; Ο αστέρας KIC 8462852, που το όνομά του αποτελεί αρκτικόλεξο για τον «Κατάλογο Εισόδου του Κέπλερ» (Kepler Input Catalog, KIC), ενώ το 8462852 είναι ο αριθμός καταλόγου του αστέρα, δεν είναι και πολύ μακριά μας. Μόλις 1.280 έτη φωτός στον αστερισμό του Κύκνου. Δεν θα θέλαμε να πάρουμε κάποιο σήμα από τους κατοίκους του για να σπάσουμε τη μοναξιά μας; Θα ήταν ευχής έργο.

Για τον λόγο αυτό και για να μην αφήσουν καμία άκρη ανεξερεύνητη, οι επιστήμονες έχουν ήδη στρέψει το ραδιοτηλεσκόπιο Γκριν Μπανκ προς το «άστρο Μπογιατζιάν». Η αναμενόμενη ακριβέστερη μέτρηση της απόστασης του άστρου, που θα κάνει η αποστολή «Γαία» του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Διαστήματος (ESA), θα επιτρέψει την απόρριψη κάποιων σεναρίων. Να ευχθούμε η Σφαίρα Ντάισον να αποδειχθεί ότι υπάρχει και ότι δεν είναι μόνο αποκύημα της επιθυμίας του ανθρώπου για συντροφιά. **N**

...ο αστέρας KIC 8462852 απέχει 1.280 έτη φωτός στον αστερισμό του Κύκνου και οι επιστήμονες έχουν ήδη στρέψει εκεί ραδιοτηλεσκόπιο...

βιβλία που δεν πρέπει να λείπουν από τη βιβλιοθήκη σας...

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΒΛΑΧΟΥ

Η ΑΝΑΦΟΡΑ ΜΟΥ

Μια ιδιαίτερως ενδιαφέρουσα αφήγηση του για πέντε τετραετίες Δημάρχου Νάουσας, που φωτίζει πολλές πτυχές της σύγχρονης ιστορίας της πόλης, αλλά και της Ελλάδας γενικότερα.

σελ.: 318

τιμή: 10€

ΑΡΧΕΙΑ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΥ ΑΓΩΝΑ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΒΕΡΜΙΟΥ

Συλλογή χειρογράφων των πρωταγωνιστών του Μακεδονικού Αγώνα στην περιοχή του Βερμίου και ειδικότερα στη Νάουσα κατά την περίοδο 1904-1908. Τα έγγραφα αφορούν γεγονότα και πρόσωπα που εμπλέκονται στη διεξαγωγή του αγώνα.

σελ.: 512

τιμή: 20€

ΕΠΙΜ. ΚΩΣΤΑ ΛΑΠΑΒΙΤΣΑ

ΙΣΧΝΟΣ ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟΣ

Συλλογή επιστημονικών μελετών που αφορούν την ανάπτυξη του καπιταλισμού στην Οθωμανική Αυτοκρατορία. Επίκεντρο του ενδιαφέροντος η πόλη της Νάουσας που διαδραμάτισε καθοριστικό ρόλο στην καπιταλιστική ανάπτυξη.

σελ.: 260

τιμή: 15€

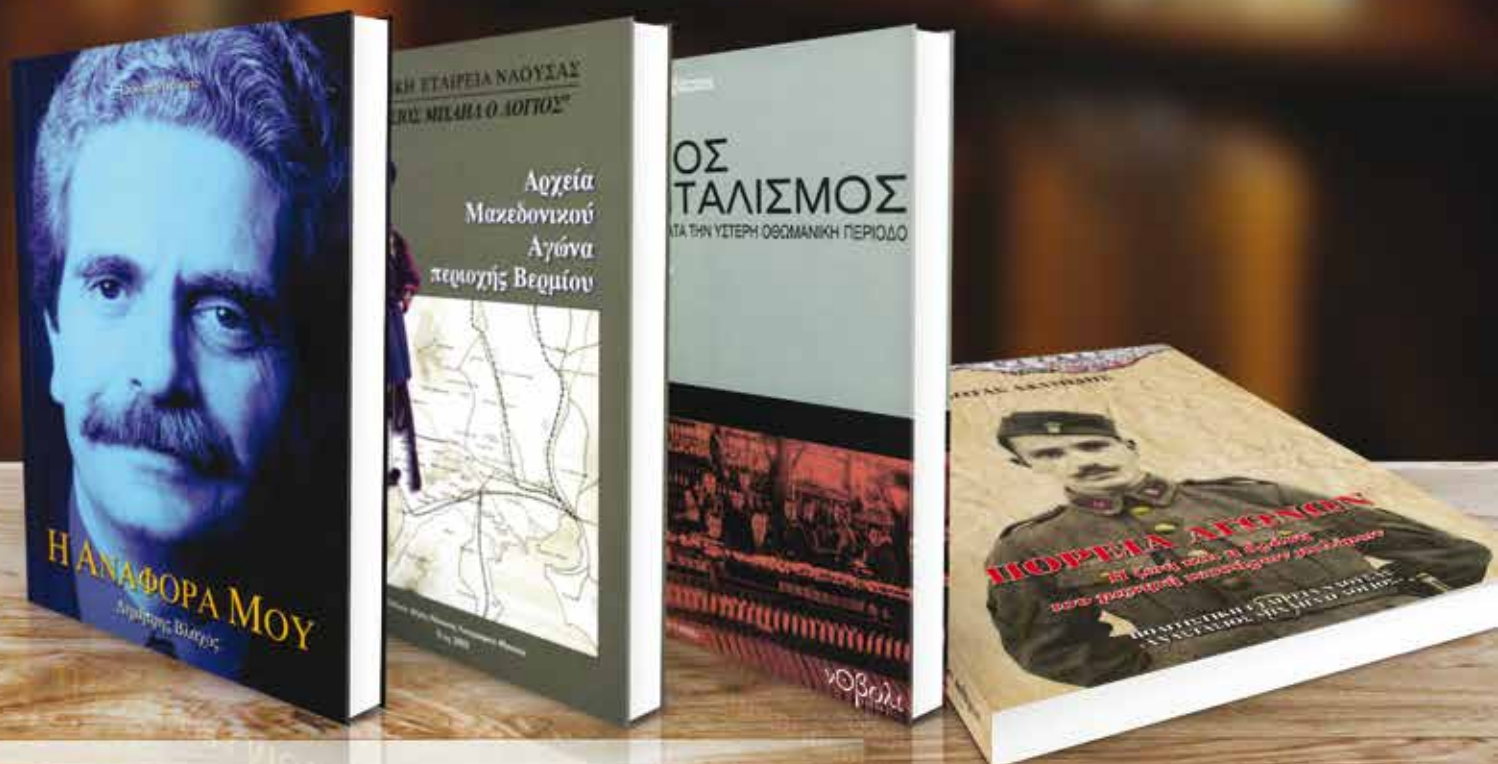
ΦΙΛΩΤΑ ΑΔΑΜΙΔΗ

ΠΟΡΕΙΑ ΑΓΩΝΩΝ

Η ζωή και η δράση του μαχητή τεσσάρων πολέμων Φιλώτα Αδαμίδα (Καπετάν Κατσώνη). Στο ερώτημα: «υπήρχε άλλη διέξοδος;», ύστερα από προσωπικές εμπειρίες και ιστορικά γεγονότα, ναι υπήρχε: ειρηνική, πολιτική, δημοκρατική, κοινοβουλευτική.

σελ.: 328

τιμή: 10€

βιβλία που δεν πρέπει να λείπουν από τη βιβλιοθήκη σας...

ΝΑΟΥΣΑ, 19ος-20ος ΑΙΩΝΑΣ

Συλλογικό έργο που παρουσιάζει πτυχές της ιστορίας της πόλης μετά την καταστροφή της το 1822 και μέχρι τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.

σελ.: 414
τιμή: 20€ (χαρτόδετο)
25€ (πανόδετο)

ΕΥΣΤΑΘΙΟΥ ΣΤΟΥΓΙΑΝΝΑΚΗ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΝΑΟΥΣΗΣ

Η ιστορία της Πόλεως Ναούσης από την ίδρυσή της μέχρι την καταστροφή της το 1822.

(ΚΑΤΑ ΑΝΕΚΔΟΤΟΝ
ΣΧΕΔΙΑΣΜΑ Δ. ΠΛΑΤΑΡΙΔΗ)

σελ.: 270
τιμή: 10€

ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΒΑΛΣΑΜΙΔΗ

ΝΑΟΥΣΑ 1906-1922 (Α' & Β' ΜΕΡΟΣ)

Ιστορικά γεγονότα και η γενική επικρατούσα κατάσταση στη Νάουσα κατά την περίοδο 1906-1922 με βάση το διασωθέν πρωτογενές υλικό από τους κώδικες της ορθοδόξου ελληνικής κοινότητας της Νάουσας.

σελ.: 352, τιμή: 10€
(ο κάθε τόμος)

ΣΤΕΡΓΙΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ

ΣΥΜΜΕΙΚΤΑ (ΤΟΜΟΣ Β')

Η έκδοση περιλαμβάνει μελέτες και άρθρα του συγγραφέα και αποτελεί σημαντική συμβολή στον εμπλουτισμό της βιβλιογραφίας για τη Νάουσα και το ιστορικό παρελθόν της με συνοδεία πληθώρας πηγών και πλούσια βιβλιογραφία.

σελ.: 442
τιμή: 15€

